ESKİ UYGURCA İYİ NİYETLİ HANZADE İLE KÖTÜ NİYETLİ HANZADE METNİNİN REKONSTRÜKSİYONU

Kenan AZILI

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2015

ESKİ UYGURCA İYİ NİYETLİ HANZADE İLE KÖTÜ NİYETLİ HANZADE METNİNİN REKONSTRÜKSİYONU

Kenan AZILI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Mehmet Mahur TULUM

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2015

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Kenan AZILI'nın "Eski Uygurca İyi Niyetli Hanzade ile Kötü Niyetli Hanzade Metninin Rekonstrüksiyonu" başlıklı tezi **16 Haziran 2015** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Türk Dili ve Edebiyatı** Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

		İmza
Üye (Tez Danışmanı)	**: Doç.Dr.Mehmet Mahur TULUM**	.....
Üye	**: Doç.Dr.Selahittin TOLKUN**	.....
Üye	**: Doç.Dr.Ferruh AĞCA**	.....

Prof.Dr.Kemal YILDIRIM
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yüksek Lisans Tez Özü

ESKİ UYGURCA İYİ NİYETLİ HANZADE İLE KÖTÜ NİYETLİ HANZADE METNİNİN REKONSTRÜKSİYONU

Kenan AZILI

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2015
Danışman: Doç. Dr. M. Mahur TULUM

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada Budist Uygur edebiyatının *çatik* türüne giren bir yazma eserin rekonstrüksiyonu yapılmıştır. Budist külliyat içerisinde Buda adaylarının yeniden doğum ve hayat hikâyelerinin anlatıldığı bu edebî tür, Türk milletinin Budizme dair tafsilatlı malumatlarını ve yine Türklerin maddî ve manevî değerlerini ihtiva etmektedir. Birçok dilde nüshaları bulunan yazma, Türkoloji sahasına "Kalyânamkara ve Pâpamkara Hikâyesi" olarak yerleşse de aslen Eski Uygurca nüshasında bu isimler yerine "Edgü Ögli Tigin ve Anyıg Ögli Tigin" isimleri yer almaktadır. Bu yüzden de bu isimle anılması daha doğru olacaktır. Bunu yanında dönemin dil özelliklerini yansıtması bakımından bu eserin oldukça mühim bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda anılan sebepler, bizi yazma üzerinde yeniden çalışmaya yönlendirmiştir.

20. Yüzyılda Dun-Huang Mağaraları'nda bulunan ve Fransa Millî Kütüphanesinde muhafaza edilen eser üzerine bugüne kadar birçok çalışma yapılmıştır. Eserin çözümlenişinin 101. yılında bütün bu çalışmalar karşılaştırmalı olarak tekrar ele alınacak, eksiklikler gösterilecek ve yeni düzeltmeler teklif edilecektir. Söz konusu veri analizi yapılırken tarihî Türk lehçelerinin yanında modern Türk lehçeleri, Türkiye Türkçesi ve ağızlarına sık sık başvurulacaktır. Böylece sunulmuş olan okuma ve tamir teklifleri mesnetleri ile ortaya konulmuş olacaktır. Türkoloji sahasında daha önce uygulanmamış farklı metotlarla (orijinal metin, transliterasyon ve transkripsiyon) değerlendirme ve tespitlerde bulunulacak, hemen ardından da metnin sözlüğü verilerek çalışma nihayete erecektir. Bu sözlükte yer alan kelimelerin anlamları özellikle metin içerisindeki kazandığı anlamlar değerlendirilerek verilecektir.

Anahtar Kelimeler: İyi Niyetli Hanzade, Kötü Niyetli Hanzade, çatik, rekonstrüksiyon

Abstract

RECONSTRUCTION OF THE OLD UYGHUR TEXT: İYİ NİYETLİ HANZADE AND KÖTÜ NİYETLİ HANZADE

Kenan AZILI

Department of Turkish Language and Literature
Anadolu University, Graduate School of Social Science, June 2015
Adviser: Doç. Dr. M. Mahur TULUM

The manuscript reconstructed in this post-graduate thesis is a *Jataka* which is an important genre of Buddhist Uighur Literature. This literary genre in which the rebirth and life stories of Buddha candidates are narrated in Buddhist Corpus contains detailed knowledge of Turkish Nation about Buddhism and also material and moral values of the Turks. Although this manuscript which has editions in many languages settled in to area of Turcology as ‘’Kalyânamkara and Pâpamkara Story’’, the names ‘’Edgü Ögli Tigin and Anyıg Ögli Tigin’’ take place in its Old Uighur edition instead of these names originally. Thus to be called under this name will be more accurate. Moreover this work is understood to have a very significant place when thought in terms of reflecting the language properties of that era. Consequently these causes necessitated restudying on the manuscript.

Many studies have been conducted about the work up to now which was found in Dun-Huang caves in 20th Century and preserved in France National Library. All such studies will be reconsidered comparatively in the one hundred and first year of the analysis of the work and then deficiencies and corrections will be set forth. While analyzing mentioned data, modern Turkic dialects, Turkey Turkish and its dialects will be refered frequently besides historical Turkic dialects. By this way, submitted reading and emendation offers will be set forth with grounds thereof. Assessments and interpretations will be made by different methods (original text, transliteration and transcription) which were not applied in Turcology area formerly and the study will be concluded by giving text dictionary right after. The meanings of the words contained in this dictionary will be given by particularly assessing the meanings which they gain within the text.

Keywords: İyi Niyetli Hanzade, Kötü Niyetli Hanzade, jataka, reconstruction

16./06/2015

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tez/proje çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim.

Her hangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

K. Azılı
Kenan Azılı

Önsöz

İyi Niyetli Hanzade ile Kötü Niyetli Hanzade ismini taşıyan bu eser üzerine bugüne kadar yapılmış bütün çalışmalar bize eserin bir Türk millî eseri olduğunun bilinciyle yeniden ele alınması gerektiğini göstermiştir. Bunun yanında metnin yeni bir filolojik yöntemle değerlendirilmiş olması; bu çalışmanın 101 yıl sonra tekrar yapılmasının temelini oluşturur.

Çalışma; üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde eser, müstensih ve eserde uygulanan metoda değinilmiştir. Bu bölümde eser ve müstensih üzerine bazı tespitlerin yanında Türkoloji sahasında uygulanmış metotlar hakkında bilgiler verilmiştir. Yine bu bölümde daha önce hiç değinilmemiş olan müstensihin ve eserin ismi üzerine çeşitli tespitlerde bulunulmuştur. İkinci bölüm çalışmanın esasını teşkil etmekte olup metnin orijinalinin, transkripsiyonunun ve transliterasyonunun verildiği rekonstrüksiyon kısmıdır. Bu kısım birçok dipnotlarla desteklenmiş ve böylece bazı sorunlar açıklanmaya çalışılmıştır. Sonuncu bölümde ise metne ait bir sözlük ve kaynakçaya yer verilerek çalışma tamamlanmıştır.

Akademik hayatımın daha ilk adımını teşkil eden bu çalışmada sonsuz bilgi ve tecrübesiyle her zaman yanımda bulunan, bu konu üzerinde çalışmam için beni yönlendiren ve gölgesini üzerimden hiç esirgemeyerek birçok engeli aşmamda sayısız yardımları olan sayın Doç. Dr. Mehmet Mahur Tulum'a, çağdaş Türk lehçeleri üzerine engin bilgisiyle desteklerini her zaman yanımda hissettiğim Doç. Dr. Selahittin Tolkun'a, bazı kaynaklara ulaşımımı sağlayan ve yol gösterici tavsiyelerde bulunan Doç. Dr. Ferruh Ağca'ya teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Tezin her aşamasında manevî destekleri için eşim Neriman Azılı ve annem Adalet Eroğlu'na sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Özgeçmiş

Kenan AZILI

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Y.Ls.	2015	Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Ls.	2011	Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Lise	2007	Mehmet Akif Ersoy Y.D.A. Lisesi

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri/ yılı: Kırşehir /01.02.1989 Cinsiyet: Erkek Yabancı dil: İngilizce

İçindekiler

Jüri ve Enstitü Onayı ..... **iii**

Yüksek Lisans Tez Özü ..... **iii**

Abstract ..... **iv**

Etik İlke Ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi ..... **v**

Önsöz ..... **vi**

Özgeçmiş ..... **vii**

Tablolar ve Resimler Listesi ..... **ix**

Kısaltmalar Listesi ..... **x**

Giriş **1**

Yazma ve Müstensihi Hakkında **1**

Yazma Üzerine Yapılan Çalışmalar **4**

Metot Hakkında **7**

Eski Uygurca İyi Niyetli Hanzade İle Kötü Niyetli Hanzade Metninin Rekonstrüksiyonu **12**

Or. 8212/112 Parçası **81**

Sözlük **84**

Kaynakça **104**

Tablolar ve Resimler Listesi

Resim 1…….....……3

Tablo 1……11

Kısaltmalar Listesi

ABE: Ahmet Bican Ercilasun

CH: Clement Huart

DLT: Divânu Lügati't Türk

DY: Duygu Yavuz

ETŞ: Eski Türk Şiiri

HNO: Hüseyin Namık Orkun

JRH: James Russell Hamilton

PP: Paul Pelliot

PZ: Peter Zieme

ST: Semih Tezcan

ŞT: Şinasi Tekin

TDK: Türk Dil Kurumu

Bkz.: Bakınız

Giriş

Yazma ve Müstensihi Hakkında

Yazma müstakil hâlde olup deriden bir bağ ile tomar edilerek bağlanmıştır (bkz. Resim 1). Boyları 11 cm, uzunlukları 14 cm'lik sayfalardan müteşekkil olan seksen sayfalık yazmanın her sayfasında 7 ila 8 satır bulunmaktadır. Kahverengiye yakın ve kaba bir kâğıt üzerine düzensiz, sıkışık ve yuvarlak karakterli bir yazı stili ile yazılmıştır.

Yazmanın bazı kısımları ciddi şekilde tahrip olmuşken bazı kısımları da müstensih veya sonradan okuyanlar tarafından karalanmıştır. Yazmada eksik sayfalar vardır. Hamilton yazmanın başında altı yaprağın, ortasında iki ayrı yerde birer yaprağın ve son kısmında ise on sekiz yaprağın eksik olduğunu belirtmektedir[1]. Bunun yanında Hamilton, yazmanın bir yerinde en az bir sayfanın eksik olduğunu gözden kaçırmıştır. Eksik kısımların tam tespiti -maalesef yazmanın orijinaline ulaşılamadığı için- mümkün değildir.

Hamilton metindeki eksik ve karalanmış kısımlar düşünüldüğünde müstensihin özensiz bir şekilde yeni bir kopya oluşturduğu düşünmektedir[2]. Hamilton'un düşündüğünün aksine rekonstrüksiyon kısmındaki 68., 171. ve 206. cümleler için yapılan açıklamalarda aslında müstensihin yazmayı göçürdüğü ve bu işi yaparken de Türk kültür ve örfüne göre bazı değişiklikler yaptığı görülecektir. Öyle ki, göçürme esnasında yaptığı hatalar bunun en kuvvetli delilidir. Bunun yanında tabiî olarak müstensih göçürürken asıl metinden çıkarmak veya asıl metne eklemek istediği şeyler olacaktır. Son olarak metnin sonlarına doğru olan uzunca bir karalama kısmı da müstensihin bu kısmı göçürürken yazmaktan vazgeçtiğinin yine bir kanıtı gibi gözükmektedir.

Eserin muhtelif yerlerinde -satır aralarında ve haşiyelerde- çeşitli notlar veya açıklamalar yer almaktadır. Bunlardan bazıları metnin düzeltilmesi için eklenmişken bazıları da bize müstensih ve yazmayı okuyanlar ile ilgili bilgiler vermektedir. Bugüne kadar yapılan araştırmalarda mezkûr notların sadece transkripsiyonu yapılmış; fakat bunlar üzerine yorumda bulunulmadığı gibi düzeltmelerde çoğu kez kaçırılmıştır. Metnin

[1] J. R. Hamilton (1998). *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası* (Çev: Ece Korkut-İsmet Birkan, Yayımlayan: Mehmet Ölmez). Ankara: Simurg Yayınları, s.19
[2] Hamilton (1998), s. 20.

bir yerinde geçen *"Küsen Çor bitidim"* ibaresi kuvvetle muhtemel müstensihe aittir. Bunun gibi muhtelif yerlere yazılmış *"Kün Toġmış", "Inal Toġmış" ve "Begi Taş Ḳaraçuḳ"* gibi isimler de bu yönde düşünülmelidir. Bu isimler müstensihin veya okuyanların isimlerini düşündürebileceği gibi devrin önemli Budist rahipleri ve devlet adamlarını da akla getirmelidir.

Metnin adlandırılması konusu oldukça karışık bir durum arz eder. Yazma Türkoloji dünyasına "Kalyānamkara ve Pāpamkara" adıyla tanıtılmış ve söz konusu Türkçe nüshanın ilk naşirlerinden olan Pelliot çalışmasına "Kalyānamkara ve Pāpamkara" ismini vermiştir. Bu eserin en az dört dilde ondan fazla nüshasının olduğunu ve bu nüshalar hangi dilde yazılmışsa ona göre farklı isimlerle anıldığını da görmekteyiz. Bilinen nüshaların üç tanesi Sanskritçe, dört tanesi Çince, iki tanesi Tibetçe ve bir tanesi de Türkçedir[3]. Bu ismin Çince ve Tibetçe nüshalar kullanılarak yapılan bir tamir sonucunda ortaya çıktığı bilinmektedir[4]. Dolayısıyla söz konusu Uygur harfli Eski Türkçe yazmanın bu isimle anılmasını doğru bulmuyoruz. Metnin içindeki ana karakterlerin isimlerinden hareketle diğer nüshalarda yapıldığı gibi eserin ismini tespit etmek isabetli olacaktır. Bunun yanında böyle tarihî bir metnin Türkçe bir isimle anılması da gayet önemlidir.

Eserin orijinal metninin yüksek çözünürlüklü fotoğrafları yine yazmanın bulunduğu Fransız Millî Kütüphanesinin (Bibliothèque Nationale) web sitesinden temin edilmiştir[5]. Yazma mezkûr kütüphanede *Pelliot Chinois 3509* numarasıyla kayıtlıdır. Yazmanın sonundaki eksik kısma ait olduğu düşünülen arkalı önlü bir yaprak ise British Museum'da *Or. 8212/118* numarasıyla kayıtlıdır. Fakat bu parçanın elimizdeki yazmaya ait olup olmadığı hususu oldukça tartışmalıdır. Çünkü bu parçanın yazmaya ait olduğu düşüncesine Çince nüsha ile karşılaştırılma sonucunda varılmıştır. Ancak eldeki parça muhteva bakımından bir benzerlik gösterse de parçada kullanılan kâğıdın fizikî yapısı ve yazı biçimi kesinlikle örtüşmemektedir. Bu sebeple nüshaların ana olay örgüleri ve temel sahneler dışında birbirleriyle karşılaştırılması bizi doğru sonuçlara götürmez.

[3]D. Schlingloff (1976). Kalyānakārin's adventures. *Artibus Asiae*, Vol. 38, No. 1, s. 6
[4]Schlingloff (1976), s. 6
[5] Bkz.: http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8300799c.r=pelliot+chinois+3509.langEN (Erişim tarihi: 03.03. 2014)

Resim 1: Yazmanın deri bir bağ ile bağlanmış tomar halindeki görünümü

Yazma Üzerine Yapılan Çalışmalar

Aurel Stein'ın 1900'lerde Asya'ya yaptığı ilk keşif seyahatinden hemen birkaç yıl sonra Paul Pelliot da Asya'ya bir sefer düzenlemiş ve bir hayli eserlerle birlikte geri dönmüştür[6]. Bu yazma eserler arasında Eski Uygurca bir çatik olan *İyi Niyetli Hanzade ile Kötü Niyetli Hanzade* tomarı da bulunmaktadır.

Pelliot yazmayı bulduktan sonra Fransa Millî Kütüphanesi'ne teslim etmiştir. Bu tarihten itibaren eser üzerinde birçok inceleme ve araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Yazma üzerine ilk çalışmayı 1914 yılında Clement Huart; "Le Conte Boudhique Des Deux Frires En Langue Turque Et En Caracteres Ouigours" (=Türk Dilinde ve Uygur harfleriyle Budist İki Kardeş Hikâyesi) ismiyle yapmıştır[7]. Fakat yazmanın farklı dillerdeki nüshalarından habersiz bir şekilde yapılan bu çalışma eksik ve hatalı olmuştur. Bu hatalı yayından rahatsız olan Pelliot aynı yıl eseri " La Version Ouigoure De L'Histoire Des Princes Kalyānamkara et Pāpamkara" (=Prens Kalyānamkara ve Pāpamkara Hikâyesinin Uygurca Nüshası) ismiyle yeniden neşretmiştir[8]. Yine aynı yıl Edouard Chavannes'in aynı dergide yazmanın Çince nüshasını Fransızcaya aktararak neşretmesi[9] ve Pelliot'un da bu eserden istifade ederek kendi neşri geliştirmesi bu çalışmaya ayrı bir hususiyet kazandırmıştır. Pelliot'un söz konusu çalışmasında -Hamilton'un özellikle belirttiği gibi- ciddi hatalar mevcut olup ilerleyen kısımlarda yer alan notlarla bunlara değinilecektir. Her şeye rağmen bu iki çalışma, alanlarında ilk olmaları ve böyle bir eseri Türkoloji dünyasına kazandırmaları hasebiyle önem taşımaktadır.

1940 yılında Pelliot'un yukarıda zikredilen yayını Hüseyin Namık Orkun tarafından "Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcası" ismiyle Türkçeye tercüme edilerek yayımlanmıştır[10]. Orkun da Pelliot'un düştüğü hatalardan kurtulamamış ve söz konusu yayını Türkçe olarak tekrarlamaktan öteye geçememiştir.

---

[6] L. Ligeti (1998). *Bilinmeyen İç Asya* (çev: Sadrettin Karatay). Ankara: TDK Yayınları, s. 218

[7] bkz.: C. Huart (1914). Le conte Bouddhique des deux freres en langue Turque et en caracteres Ouigours. *Journal Asiatique*, C.3, No: 11, s.5-57

[8] bkz.: P. Pelliot (1914). La version Ouigoure de l'histoire des Princes Kalyânamkara Et Pâpamkara, *Toung Pao*, XV, s. 225-272

[9] bkz.: E. Chavannes (1914). Une version Chinoise du conte Bouddhique de Kalyânamkara Et Pâpamkara, *Toung Pao*, XV, , s. 469-500

[10] bkz.: H. N. Orkun (1940). *Prens Kalyanamkara ve Papamkara hikâyesinin Uygurcası*. İstanbul: TDK Yayınları

1971 yılında James Russell Hamilton yazmayı doktora tezi olarak çalışmıştır. Hemen ardından da kitap hâlinde neşretmiştir[11]. Bu çalışmada daha önceki yayınlar mukayeseli olarak ele alınmış ve yazmanın Çince nüshası da değerlendirilmiştir. Ayrıca W. Bang ve A. von Gabain'in eser üzerine yazdıkları notlardan istifade edilmiştir. Bu yayın ülkemizde iki kere neşredilmiş; fakat birkaç ufak düzeltme dışında hiçbir değişiklik yapılamamıştır[12]. Bu düzeltmeler ise Peter Zieme ve Semih Tezcan'a aittir. Bu düzeltmeler ülkemizde yayımlanan kitapların giriş kısımlarına eklenmiştir. Aslında bunlar Hamilton'un neşrinin ardından çıkan tanıtma yazılarında sunulan okuma ve anlamlandırma teklifleridir. Ancak bu yeni tekliflerin isabetli olup olmadığı konusu - herhalde doğrulukları üzerinde ittifak edilmiş olmasından kaynaklansa gerek- Türkiye Türkologları tarafından tartışılmamıştır. Bu çalışmada yeri geldiğinde bunlar tek tek ele alınmış bir kaçı dışında kalanları tatmin edici bulunmamış ve delilleri ile birlikte yeni okuma teklifleri sunulmuştur.

1973 yılında R. E. Emmerick söz konusu neşrin ilk tanıtmasını bazı değerlendirmelerle birlikte yapmıştır[13]. Türkiye'de ise 1976'da birden fazla eserin tanıtımını yapan Şinasi Tekin, tanıtmanın bir bölümünü de bu esere ayırmıştır.[14] Burada eserin tarihlendirilmesi, notlar ve bazı okuyuşlar üzerine oldukça önemli değerlendirmelerde bulunulmuştur. 1977'de Semih Tezcan eserin başka bir tanıtma yazısını yayımlar ve yirmiye yakın düzeltme önerisinde bulunur[15]. Türkiye'de TDK Yayınları'ndan çıkan neşir için 1998 yılında Mustafa Argunşah bir tanıtma yazısı yazar[16],

---

[11] bkz.: J. R. Hamilton (1971). *Manuscripts Ouigours de Touen- Houang: Le conte Bouddhique du bon et du mauvais Prince en version Ouigoure*. Paris: Klincksieck

[12] Bu eserler şunlardır:

J. R. Hamilton (1998). *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası* (çev: Ece Korkut-İsmet Birkan, Yayımlayan: Mehmet Ölmez). Ankara: Simurg Yayınları

J. R. Hamilton (1971). *İyi ve Kötü Kalpli Prens Öyküsü* (çev: Vedat Köken). Ankara: TDK Yayınları

[13] bkz.: R. E. Emmerick; Rewiev. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, University of London, Vol. 36, No: 3, s. 693-696

[14] bkz.: Ş. Tekin (1976). Uygurca üzerine yeni yayınlar. *TDAY-B 1975-1976,* s.187-201

[15] bkz.: S. Tezcan (1978). James Russell HAMILTON: Le conte Bouddhique du bon et du mauvais Prince en version Ouigoure Mission Paul Pelliot Documents conserves a la Bibliotheque Nationale III manuscrits Oigours de Tounen-Houang. Editions Klincksieck Paris 1971. 204 s. (163-204. sayfalar tıpkıbasım) 4°. *TDAY-B 1977*, s. 239-243

[16] bkz.: M. Argunşah (1998). Dunhuang Mağarası'nda bulunmuş Buddhacılığa İlişkin Uygurca el yazması, İyi ve Kötü Prens Öyküsü, (Metni düzenleyen, Fransızcaya çeviren ve yorumlayan: James Russell HAMILTON, Türkçe Çeviri: Vedat Köken, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 682, Ankara, 1998, XVI+324 s.). *Türk Dili*, S. 562, s. 249-253

fakat bu yazıda daha çok matbaa hataları gösterilmiş, bunun dışında esaslı düzeltme teklifleri sunulmamıştır.

Elimizdeki yazmanın bazı bölümleri muhtelif çalışmaların içinde yer almıştır. Ahmet Bican Ercilasun; "Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi" adlı kitabında[17] yeni okuma ve tercüme denemesiyle belirli bölümleri ele almıştır. Değerli danışmanım Doç. Dr. Mehmet Mahur Tulum eserin ilk kırk sayfasını yeniden değerlendirmiş, özellikle yeni tercüme tekliflerinde bulunmuştur[18]. Eserin Uygurca nüshasından önce diğer dillerde yazılmış nüshaları çok önceleri (19. yüzyılın son çeyreğinde) incelenmiş ve yayımlanmıştı. Schlingloff; on kadar farklı dildeki nüshaları bir araya getirip ortak bir olay örgüsü ortaya koymuştur[19]. Bunu yaparken de *Ajanta* duvar resimlerini kullanmıştır. Bu son derece kıymetli çalışmaya söz konusu yazma ile ilgili bugüne kadar yapılan çalışmaların hiç birinde ne yazık ki yer verilememiştir. Bu resimler ve ortak olay örgüsü aslında hikâyeyi anlama ve nüshalar arasındaki farkları tespit etme açısından bize mühim bir yol göstermektedir.

Mezkûr çalışmalar dışında ülkemizde bu konu üzerine iki ayrı yüksek lisans tezi hazırlanmıştır[20]. Ancak ilki söz dizimi ile ilgili bir çalışma, ikincisi ise daha önceki neşirlerden hareketle yapılmış bir çalışma mahiyetindedir.

---

[17] bkz.: A. B. Ercilasun (2004). *Başlangıçtan yirminci yüzyıla Türk dili tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları, s.251-261

[18] bkz.: M. M. Tulum (2013). Uygur Türkçesi metinleri I-II-III. *Uygur Türkçesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, s. 32-73

[19] bkz.: D. Schlingloff (1976). Kalyānakārin's adventures. *Artibus Asiae*, Vol. 38, No. 1, s. 5-28

[20] bkz.: S. Alyılmaz (1998). *Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcasının söz dizimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; bkz.: D. Yavuz (2011). *Prens Kalyanamkara Papamkara Hikâyesi, metin (çeviriyazı ve aktarım), dil incelemeleri (cümle bilgisi ve sözcük yapımı), indeks*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Metot Hakkında

Tenkitli metin neşri (édition critique) herhangi bir dilde yazılmış bir metni tek nüsha olarak veya nüshaları ile karşılaştırarak alfabe, imlâ, fonoloji, imlâ-fonoloji ilişkisi, morfoloji, sentaks, semantik, kelime etimolojisi ve bir takım açıklamalar v.b. bakımlarından inceleyerek gerekli hallerde de metin tamiri yaparak söz konusu metnin en doğru şeklini ortaya koyup bilim çevrelerinin istifadesine kazandırma metodudur. Aslında tenkitli metin neşri transliterasyon ve transkripsiyon yanında teşhis, tavsif, tamir, tahmin, tamamlama konularını da ihtiva eden bir nevi "interpretasyon" yani "yeniden yorumlama"dır (Tarihî metin neşrinin esasları ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Mertol Tulum; *Tarihî Metin Çalışmalarında Usul*).

Herhangi bir dilde yazılmış olan metni, söz konusu metnin yazılmış olduğu dilin alfabe sisteminden bir başka alfabe sistemine her bir işarete bir karşılık olarak yapılan biçim (grafik) çevirimine "transliterasyon" yani "harf çevrimi" denir.

Eğer yapılan çevirimde seslerin fonolojik özellikleri imlâ-fonoloji ilişkisi de göz önüne bulundurularak değerlendirilip yorumlanırsa buna "transkripsiyon" yani "çevriyazı" denir. Başkaca söyleyecek olursak herhangi bir dilde yazılmış olan metni o metnin yazılmış olduğu alfabe sisteminden başka bir alfabe sistemine ses işaretlerinin fonolojik özelliklerini belirterek yorumlanmış çevirime "transkripsiyon" denir. Buna göre transliterasyon grafik eksenli, transkripsiyon ise fonolojik eksenlidir. Dolayısıyla bir transkripsiyon sisteminde seslerin fonolojik değerlerini belirten özel işaretli harfler kullanmanın yanında ilgili dil için kullanılan alfabenin yetersiz kaldığı durumlar için yine o dilin ses kanunlarını gözeterek bir takım yorumlara gitme mecburiyeti de hâsıl olur. Çünkü Türklerin başlangıcından bugüne kadar kullandıkları alfabelerdeki ses işaretleri Türkçenin seslerini ve ses olaylarını tam olarak temsil etmeye yeterli olamamıştır.

Ne var ki tenkitli metin neşri konusunda tek bir metottan söz etmek mümkün değildir. Çoğu zaman yukarıda bahsedilen hususların ele alınma biçimleri kişiden kişiye göre değişebilir. Ancak tenkitli metin neşrinin esası transkripsiyon sisteminde düğümlenir. Diğer bir deyişle olursak tenkitli metin neşirlerinin kesişen noktası "transkripsiyon"dur.

Tarihî Türkçe metinler için transliterasyon ilk defa Uygur harfli Eski Türkçe bir metin üzerinde Sir James Russell Hamilton neşrinde kullanılmıştır[21]. Hamilton harf çevriminde majüskül harfleri kullanmayı tercih etmiştir. Daha sonra Şinasi Tekin ise tercihini miniskül harflerden yana kullanmıştır. Aslında bu harf çevrimi sistemi İranistlerin Soğdça (Orta Farsça veya Pehlevî) metinleri aktarmada kullandıkları bir sistemdi. F. W. K. Müller "Sogdische Texte I-II" ile "Mahrnamag" neşirlerinde bu sistemi kullanmıştır.

Bir tenkitli metin neşrinde hem transliterasyon hem de transkripsiyon yapıldığında bugün yaygın olan teamül üste majüskül olarak transliterasyon verilip altta miniskül olarak transkripsiyonun verilmesidir. Sadece transkripsiyon yapıldığında ise okunamayan yerlerde transliterasyon işaretleri kullanılmaktadır.

Avrupa'da 1850'lerden beri Uygur ve Arap harfli metinleri okuma çalışmalarında transkripsiyon sistemi kullanılır. 1850'de Abel R. Berezin; 1860'larda Armin Vámbéry (Hermann Bamberger); 1880'de Abel Pavet de Courteille Uygur harfli "Tezkire-i Evliyâ", "Mi'raç-nâme", "Kutadgu Bilig"den parçaları bu sistemi kullanarak yayımladılar. Ne var ki, söz konusu metinlerin dili Eski Türkçe değildi. Eski Türkçe transkripsiyon metinlerinde kullanılan metotlar dört grupta değerlendirilebilir.

1. Berlin Metodu

Uygur harfli el yazmaları Turfan civarında yapılan kazı ve keşif gezileri sonucunda çalınıp Almanya'ya getirildikten sonra bunlar üzerindeki ilk çalışmalar Albert August von Le Coq, Friedrich Wilhelm Karl Müller, Willi Bang-Kaup tarafından yapıldı: F. W. K. Müller "Uigurica" (4 cilt); Le Coq "Manichaica" (3 cilt), Willi Bang "Türkische Turfan-Texte" (10 cilt). Bunların yanına Bang'ın küçük parçalar halinde yaptığı yayınlar da eklenebilir. İşte bu çalışmalarda kullanılan sistem "Berlin Metodu" olarak anılır. Yukarıda zikredilen ilim adamlarının talebeleri olan yani ikinci neslin en önde gelen Türkologları Annemarie von Gabain ile Reşit Rahmeti Arat (Reşid Rahmatullin)'dir. İkinci neslin temayüz eden talebeleri olarak Peter Zieme, Klaus Röhrborn, Ingrid Warnke,

[21] bkz.: J. R. Hamilton (1971). *Manuscrits Ouigours de Touen- Houang: Le Conte Bouddhique du bon et du mauvais Prince en version Ouigoure*. Paris: Klincksieck

Simone Raschmann, Georg Hazai ve Georg Kara gibi isimleri sayabiliriz. Bunun yanında Moskova, Leningrad ve Japonya'daki ilim merkezlerinde de bu metot kullanılmıştır.

2. İstanbul Metodu

Aslında Berlin Metodu'nun Türk alfabesine uygulanmasından ibarettir. Bu metot ilk defa Arat tarafından 1946'da "Türk İlmî Transkripsiyon Kılavuzu" adıyla küçük bir kitapçık halinde Türkiye Türkologlarının dikkatlerine sunulmuştur (daha sonra "Makaleler" başlıklı kitabının içinde de verilmiştir). Zaman içinde Arat'ın sunduğu bu metot benimsenerek genelleşmiştir. Bunun ilk uygulayıcıları olarak Saadet Çağatay ve Şinasi Tekin'i gösterebiliriz.

3. Giessen Metodu

1970'li yıllarda Klaus Röhrborn Uygur harfli el yazmalarının transkripsiyonu için yeni bir sistem geliştirmiş ve bunu "Uigurisches Wörterbuch" adlı eserinde uygulamıştır. Söz konusu sistem Berlin Metodu ile Sir Gerard Clauson'un "Turkish and Mongolian Studies" ve "An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish"de ortaya koyduğu esasların birleşmesinden oluşur. Röhrborn ile birlikte Jeans Peter Laut, Alexander Meyer, Gerhard Ehlers gibi Giessen ekolünden yetişenler bu sistemi kullanırlar. Bunun yanında "Ural-Altaische Jahrbucher" dergisi de bu metodu benimsemiştir. "Ural-Altaische Forschungen" dergisi ise Berlin Metodu'nu kullanır.

4. Pekin Metodu

Daha ziyade Çinli araştırmacılar tarafından kullanılmıştır. Bu sahanın önemli isimlerinden biri olarak Geng-Shi-Min zikredilebilir.

*

Bu çalışma metnimizle ilgili yüzyıl boyunca devam eden tarihî metin neşirlerinin üzerinde yapılmış bir rekonstrüksiyon denemesidir. Ancak metin tekrar okunmuş ve söz

konusu neşirlerle tek tek karşılaştırılmış, varılan sonuçlar ve yeni teklifler dipnotlarda ele alınarak açıklanmıştır. Tarihî metin neşrinin yukarıda sıraladığımız esaslarının yanında transliterasyon sistemi için ilk defa Hamilton'un geliştirdiği metot, transkripsiyon sistemi için de "İstanbul Metodu" kullanılmıştır. Bu sistemlerdeki özel ses işaretleri bir tablo hâline getirilmiştir (bkz.Tablo 1).

Bazı okunamayan tahribatlı kısımlar transliterasyon yapılırken "/" işareti ile gösterilmiştir. Bu işaret sadece bir harfe karşılık gelmekte olup tahmin edilen kelimedeki harf sayısı kadar konulmuştur. Bunun karşılığı olarak transkripsiyon yapılırken tahmin ve tamir edilen kısımlar köşeli parantez " [ ] " içinde gösterilmiştir.

Metnin rekonstrüksiyonunda önce metnin orijinali verilmiş, ardından yukarıda zikredilen metoda uygun olarak transliterasyon ve transkripsiyon verilmiştir. Transkripsiyon verilirken tahmin, tamir, imlâ, fonoloji, imlâ-fonoloji ilişkisi, morfoloji, sentaks, semantik, kelime etimolojisi ile ilgili çeşitli açıklamalar dipnotlarla gösterilmiştir. Bu dipnotlarda bugüne kadar yapılan çalışmalar kronolojik olarak karşılaştırılmış ve farklar ortaya konulmuştur. Dipnotlarda kullanılan kısaltmaların açık şekilleri çalışmanın başında "Kısaltmalar" başlığı altında gösterilmiştir. Bunların yanında tarihî ve çağdaş lehçelere, Türkiye Türkçesi ve ağızlarına bazen de başka dillere sık sık başvurularak mukayeseli bir veri analizi yapılmıştır.

Eski Uygur metinleri üzerine yapılan genel çalışmaların aksine burada yazma satır satır değil cümle cümle ele alınmıştır. Böylelikle metnin sentaks yapısı da açıklık kazanmıştır. Bu cümleler sayılarla gösterilmiş ve bu sayılar hemen ardındaki sözlükte gönderme için kullanılmıştır.

Sözlük oluşturulurken kelimelerin söz konusu metin içerisindeki anlamları göz önünde bulundurulmuştur. Bu şekilde *metnin sözlüğü* oluşturulmaya çalışılmıştır. Sözlükte kelimelerin anlamı verildikten hemen sonra metinde yer alan ibarelerle birlikte örneklendirilmiştir. Örneklendirmede kelimenin söz öbeklerinin içindeki hâli "ilk harf+.+ek" şeklinde verilmiştir. Hendiadyoinler tespit edilerek bunlar sözlükte birlikte verilmiştir. Hendiadyoinlerin ikinci kelimeleri metnin içinde müstakil olarak geçmiyorsa madde başına çıkarılmış ve *çapraz referanslama (cross referance) sistemi* ile hendiadyoinin kendisine gönderilmiştir. Ayrıca edatların anlamlarına yer verilmiş; fakat örnekler gösterilmemiştir.

Tablo 1: Uygur Alfabesi ve Özel Ses İşaretleri

BAŞTA	ORTADA	SONDA	TRANSLİTE-RASYON	TRANSKRİP-SİYON	ARAP ALFABESİNDE KARŞILIĞI
			"/ '	a/e	ا
			'Y/Y	i/ı	ى
			'WY/ 'W	ö/ü/o/u	او
			P	b/p	ب/پ
			C	ç	چ
			D	d	د
			Q/X	ķ/ẖ/ġ	ق/خ/غ
			K	k/g	ك
			L	l	ل
			M	m	م
			N	n	ن
			R	r	ر
			S	s	س
			Ş	ş	ش
			T	t	ت
			V	v	و
			W	w	ۋ
			Y	y	ى
			Z	z	ز

Eski Uygurca İyi Niyetli Hanzade İle Kötü Niyetli Hanzade Metninin Rekonstrüksiyonu

T’ŞX’RW ’YLYNCWK’ ’’TL’NTWRDY ’RTY.

1.Taşḳaru ilinçüke atlanturdı[22] erti.

P’LYX T’ŞTYN T’RYXCYL’R’X KWYRWR ’RTY.

2. Balıḳ taştın tarıġçılaraġ[23] körür erti.

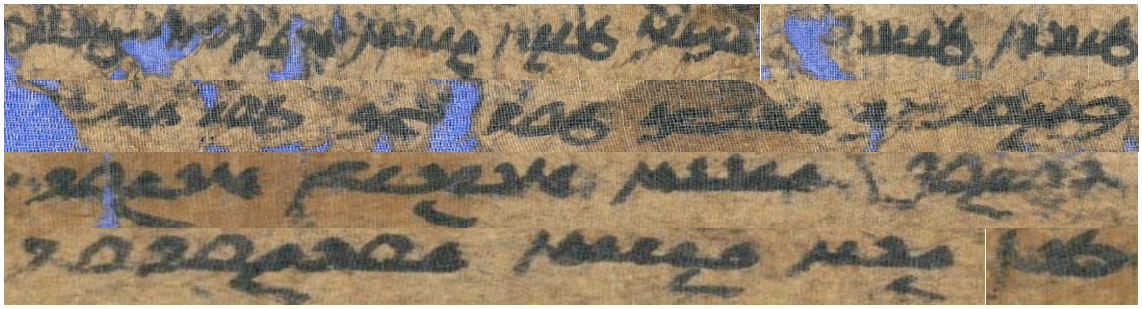

QWRWX YYRYK SWV’YW ’WYL YYRYK T’RYYW XWŞ QWZXWN SWQ’R YWRYYWR S’NSYZ TWYM’N ’WYZLWK ’WYLWRWR.

[22] Metinde *r* ile biten fiil tabanlarına gelen görülen geçmiş zaman eki istikrarlı bir şekilde *t* harfiyle yazılmamıştır. Bilindiği gibi *r*, *l* ve *n* seslerinden sonra *t* sesinin gelmesi Eski Türkçenin önemli bir kuralıdır. Metin *l* ve *n* den sonra bu kaideye göre istikrar göstermektedir. Ancak burada ilerleyen dönemde Arap harfli metinlerdeki imlâ tutumunun ilk örneklerini görmekteyiz. *atlanturdı* şekli de bunun bir tanığı olarak karşımıza çıkar. Bunun yanında *er-* fiilinden sonra gelen görülen geçmiş zaman eki büyük bir çoğunlukla -*ti* biçiminde imlâ edilmesine rağmen bir yerde bu yeni tutumun bir örneği olarak *erdim* şeklinde metinde yer almıştır. bkz.: 13. cümle.

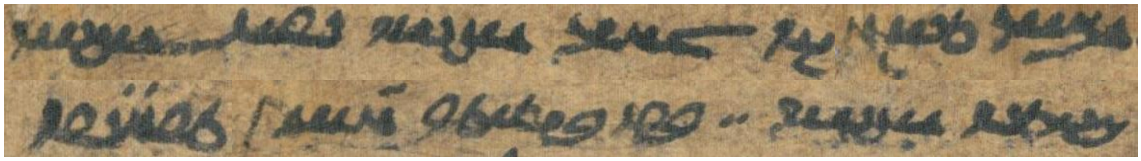
[23] N ağzının bir imlâ özelliği olarak -yani Mani metinlerinde- yükleme hâli geniş ünlülü kullanılmaktadır. Hâlbuki bu Budist metinde daha çok y ağzı özellikleri görülmektedir. Buna mukabil CH ve ABE ek geniş ünlülü olmasına rağmen eki dar ünlülü göstermişlerdir. Dinî muhite göre bir ağız ayrımına gitmenin ne kadar doğru olduğu meselesi yeniden karşımıza çıkmaktadır. Burada daha çok oturmamış bir imlâ sisteminin ve müstensihin tavrını göz önünde tutmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Metnin ilerleyen kısımlarında bu meseleye ait daha birçok örnekle karşılaşılacağından bu konuya tekrar dönülmeyecektir.

3. Ḳuruġ yirig suvayu öl yirig tarıyu ḳuş ḳuzġun suḳar yorıyur[24] sansız tümen özlüg ölürür.

T’RYX T’RYYW ’M’RY TYNLXL’RYX XWŞCY K’YYKCY P’LYXCY ’’VCY TWRCY TWZ’XCY PWLWP ’NYYX XYLYNC XYLWR TYNLYXL’R’X ’WYLWRWR

4. Tarıġ tarıyu[25] amarı tınl[ı]ġlarıġ ḳuşçı keyikçi balıḳçı avçı torçı tuzaḳçı bolup[26] a͡nyıġ[27] ḳılınç ḳılur tınlıġlaraġ ölürür.

’M’RY TYNLXL’R CXRY ’NKYR’R YWNK ’NKYR’R KYNTYR ’NKYR’R PWZ PRT’TP Q’RS TWQYWR

[24] Bu fiil Türkiye Türkçesindeki *dur-* fiiline denk gelen bir tasvir yardımcı fiilidir. Diğer lehçelerde süreklilik anlamı katan *yür-* tasvir yardımcı fiili buraya ışık tutmaktadır. PZ bu kelimeyi müstensihin yanlış yazdığını farz ederek *yulıyur* şeklinde okunmasını teklif etmiştir. (bkz.: JRH eklemeler 1)

[25] CH bu kelimeyi *tarika* biçiminde okumuştur.

[26] JRH bu kelimeyi *bulup* okurken ST *bolup* şeklinde düzeltme önerisinde bulunmuştur. Bizce de isabetlidir.

[27] Gabain ’in ağız nazariyesine göre bu eser y ağzına ait olmalıdır. Bu yüzden HNO, ABE ve JRH bu kelimeyi *ayıg* şeklinde okumuştur. Fakat kelimenin yazılışında *n* harfi açıkça okunmaktadır. Bu konu için bkz.: 2. cümle

5.Amarı tınl[ı]ġlar ç[ı]ġrı[28] eŋirer[29] yüŋ eŋirer kintir eŋirer böz b[e]rtetip[30] ḳars[31] toḳıyur.

T’QY YM’ ’’DRWQ ’WZL’R KNTW KNTW ’WZ ’YŞYN ’YŞL’YWR

6. Taḳı y[i]me adruḳ uzlar kentü kentü[32] uz işin işleyür[33].

//DRWX ’’DRWQ ’MK’K ’MK’ ’MK’NWR

7. [A]druḳ[34] adruḳ emgek emge[35] emgenür.

[28] Bu kelime genel olarak *çıgarı* şeklinde okunmuştur. Fakat DLT’de bugün kullanılan *çıkrık* kelimesi *çıgrı* olarak tanıklanmaktadır. Dolayısıyle kelime bu şekilde okunmaya daha müsaittir. Çünkü ünlüsüz yazılmıştır. bkz.: DLT; *çıgrı* maddesi. Ayrıca Türkiye Türkçesinde yaşamakta olan *çıkrık* kelimesi de bu tür okuyuş için ayrı bir delildir.

[29] CH *ergirer* olarak okur.

[30] Kelimeyi HNO, PP *butatıp* şeklinde, ST *batatu* şeklinde, CH ise *bırtanıp* şeklinde okumuştur. *butat-* “dövmek”, *batatu* ise “pamuk” anlamlarına gelmektedir. ABE ve JRH de *batatu* şeklinde okuyarak “pamuk” anlamına geldiğini düşünmüştür. Oysa DLT’de de tanıklayabildiğimiz *bert-* fiili bu gün hâlâ aynı anlamıyla kullanılmaktadır. Ayrıca *böz bertet-* ile *kars tokı-* birbirine paralel ifadeler olup bir nevi hendiadyoin olarak değerlendirilmelidir.

[31] HNO bu kelimeyi PP’un izinden giderek *karış* şeklinde okumuştur. Ancak kontekste uygun düşmez.

[32] Bu kelimenin tekrar edilmesi diğer ustaların herbirinin ayrı ayrı kendi işleriyle uğraşmalarını göstermek içindir. Tekrar edilmesi bir yazım hatası olarak düşünülmemelidir.

[33] Bu kelimenin yazılışında bir hata bulunmaktadır. Kelimenin yazılışına göre *ş* harfinden sonra bir çentik görünmektedir. Hâlbuki bu çentik *l* harfine ait olması gerekirken kuyruk daha ileridedir. Dikkatli bakıldığında farklı bir harf olduğu düşünülen bu çentik *l* harfine aittir. Bu yazım tutumuna metnin muhtelif yerlerinde rastlanmaktadır.

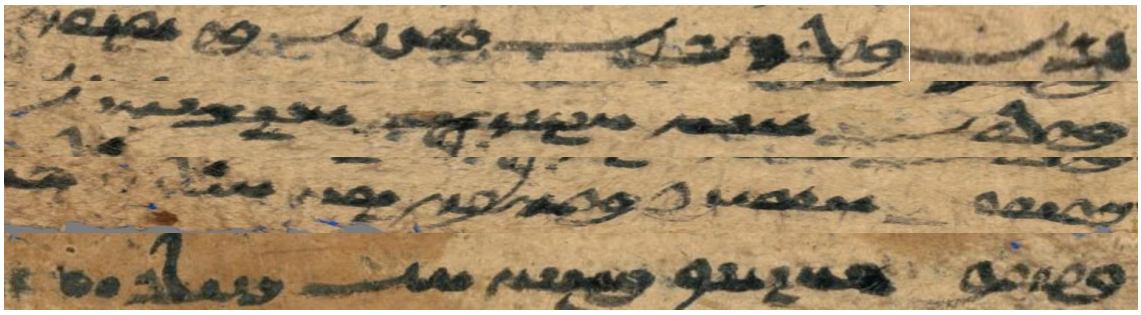
[34] Metin tahrip olduğundan kelimenin bir öncekine benzemesi yüzünden ve kontekst gereği bu şekilde okunmuştur. Fakat yine de ilk kelimenin son ünsüzü noktasız yazılırken ikincisi noktalı yazılmıştır.

[35] Müstensih bu kelimeyi tamamlamadan bırakmıştır. Çünkü *m* ve *k* harflerini içiçe soktuğundan yazdığını beğenmeyip hemen yanına tekrar yazmıştır.

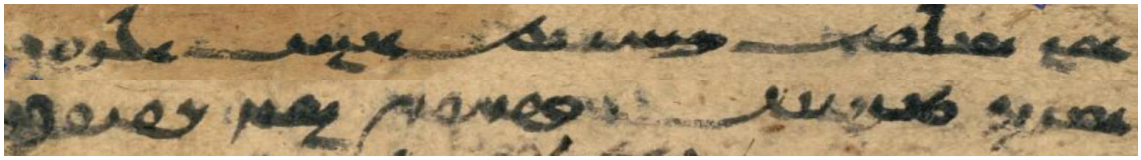
///Y YM’ KWYRDY ’M’RY TYNLXL’R YWNT ’WD CWX’R XWY L’XZYN ’WLTY TYNLYXL’RYX ’WYLWRWR T’RYSYN SWY’R X’N ’WYKWZ ’’XYT’R ’’TYN X’NYN S’T’R ’’NYN ’WYZ ’YKYDWR

8. [taḳ]ı y[i]me kördi amarı[36] tınl[ı]ġlar yunt ud çoḳar ḳoy laġzın ul[a]tı tınlıġlarıġ ölürür terisin[37] soyar ḳan ögüz aḳıtar etin ḳanın satar anın öz igidür.

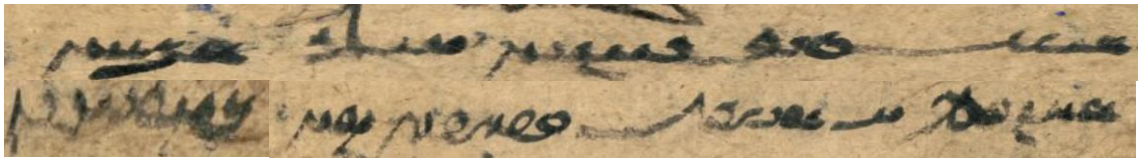

YM’ PWDYSVT TYKYN PW ’WLWS PWDWN ’NYX XYLYNCLX XYLMYŞYN KWRWP ’RTWNKW PWSWŞLWX X’DXWLX PWLWP ’YXL’YW P’LYXX’ KYRDY

9. Y[i]me Bodis[a]v[a]t tigin bu ulus bodun a͡nı[ı]ġ ḳılınçl[ı]ġ[38] ḳılmışın körüp ertüŋü busuşluġ[39] ḳadġul[u]ġ bolup ıġlayu balıḳḳa kirdi.

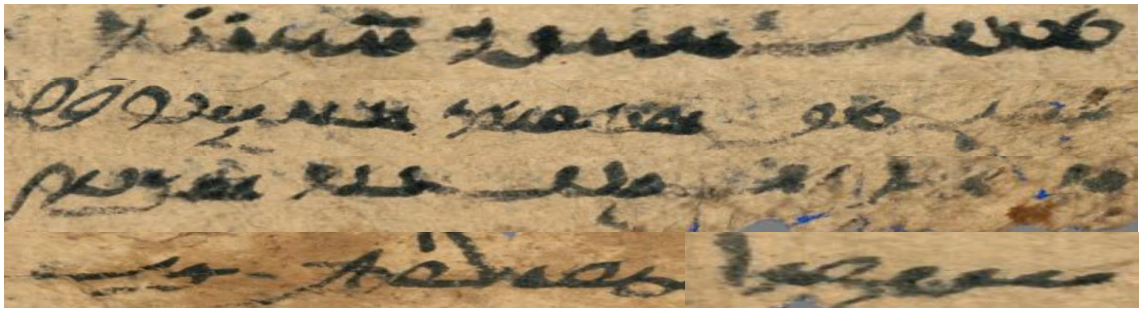

[36] CH yanlış olarak *amrak* şeklinde okumuştur.
[37] CH *tarig* biçiminde okumuştur.
[38] PP ve HNO bu kelimenin tam olarak okunamadığını fakat *ḳılınçlar* olması gerektiğini bildiriyor. CH ise *ḳıl-* fiilini okumuş devamının *-lıġlar* şeklinde olması gerektiğini söylüyor. JRH ise *ḳılınçlıġ* olarak okuyup *-lar* ekinin de devamında olması gerektiğini bildiriyor. Fakat metinde görüldüğü gibi bu kelimeyi *ḳılınçlıġlar* şeklinde okumak mümkün değildir; çünkü kelimenin işgal ettiği alana bu okuyuş sığmamaktadır. Bu yüzden cümlenin anlamı itibariyle bu şekilde okumanın daha doğru olacağı kanaatindeyiz.
[39] Mütercim Asım *keder* kelimesine karşılık olarak “toz; bulanıklık” anlamlarını verir (bkz.: Mütercim Asım; *keder* maddesi). Eski Türkçedeki *bus-* kökünden türeyen *busuş* da aynı anlama gelir (bkz.: Clauson: *bus-* maddesi). Diller arasındaki *üzüntü* kavram alanı ile ilgili böyle bir bağlantı ilgi çekicidir. Demek ki Türkiye Türkçesindeki *pus* “hafif sis, duman, bulanıklık” anlamına gelen kelimeden yola çıkarak bu ikilinin *dik/dik-* gibi bir ikili (muhtelit) kök olduğu anlaşılmaktadır. Aynı şekilde *pus*un “gam, keder” anlamları için bkz.: Meninski, *pus* maddesi. Ayrıca Türkiye Türkçesindeki *sus pus olmak* deyimi de burayla ilgili olmalıdır.

’WL ’WYDWN M’XR’T ’YL’K ’DKW ’WYKLY TYKYNYK PWSWŞLWX KWRWP ’YNC’ TYP Y’RLYXX’DY ’’MR’X ’WXLWM N’ ’WYCWN PWSWŞLWX K’LTYNKYZ

10. Ol ödün Mah[a]rat[40] ilig edgü ögli tiginig busuşluġ körüp ınçe tip yarlıḳadı amraḳ oġlum ne üçün busuşluġ keltiŋiz[41].

TYKYN X’NKY Q’NQ’ ’YNC’ TYP ’WYTWNTY ’YXL’YW PW N’ ’MK’KLYK YYR ’RMYŞN’KLWK TWXDWM MN

11. Tigin ḳaŋı ḳanḳa ınçe tip ötünti ıġlayu bu ne emgeklig yir ermiş neg[ü]lük toġdum m[e]n.

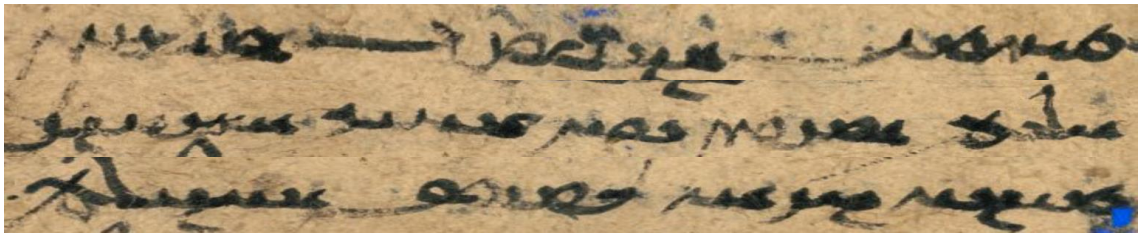

Q’NKY X’N ’YNC’ TYP ’’YTY N’K’ ’YXL’YW PWSWŞLWX K’LTYNK

12. Ḳaŋı ḳan ınçe tip ay[ı]t[t]ı neke ıġlayu busuşluġ keltiŋ.

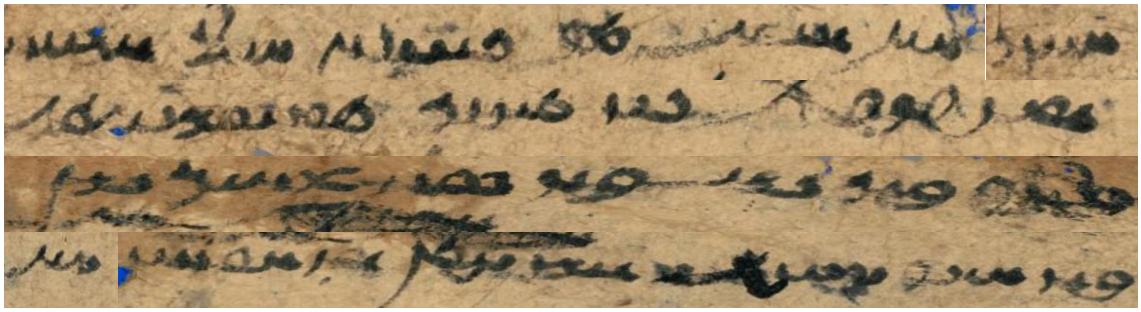

[40] Genel olarak okuyanların hemen hemen hepsi *Maharıt* şeklinde okumuştur. Fakat kelimenin yazılışı buna imkân vermemektedir. Ancak, Gabain eserinin sözlüğünde; *Maharadi* veya *Maharatha* kelimelerini şahıs adı olarak verir. Ayrıca “Büyük Kral” anlamına gelen *Maharaç (<Maha+raça)* ismi de bununla ilgilidir.
[41] CH burada kelimeyi *körünüz* şeklinde okumuştur.

TYKYN ’YNC’ TYP ’WYTWNTY T’ŞTYN ’YLYNCWK’ ’WYNMYŞ ’RDYM ’WYKWŞ YWX CYX’Y ’MK’KLK TYNLYXL’R’X KWYRWP ’YXL’DM

13. Tigin ınçe tip ötünti taştın ilinçüke önmiş erdim[42] üküş yoḳ çıġay emgekl[i]g[43] tınlıġlarag̈[44] körüp ıġladım.

X’NKY X’N ’YNC’ TYP Y’RLYXX’DY ’’MR’X ’WYKWKWM YYR TNKRY TWYRWMYŞT’ P’RW P’Y YM’ P’R YWX CYX’Y YM’ P’R X’YWSYNK’ ’’MK’KT’ ’WZXWRX’ S’N

14. Ḳaŋı ḳan ınçe tip yarlıḳadı[45] amraḳ ögüküm yir t[e]ŋri törümişte berü[46] bay y[i]me bar yoḳ çıġay y[i]me bar ḳayusıŋa emgekte ozġurġa[47] sen.

---

[42] *erdim* yazımı ile ilgili olarak bkz.: 1. cümle.

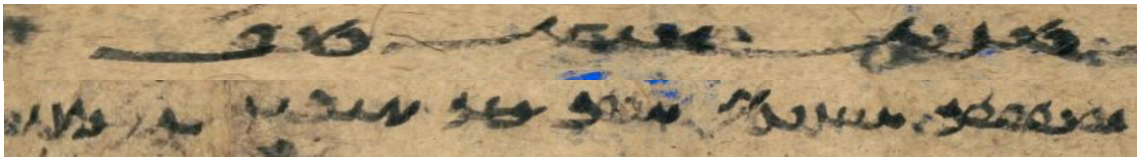
[43] CH bu kelimeyi *eşgenlik* biçiminde okumuştur.

[44] ABE yine bu kelimeyi *tarıglarıġ* biçiminde okumuştur.

[45] *yarlıġ* kelimesinin son sesi aldığı ekten dolayı *ḳ* olarak okunmalıdır. Çünkü ileriki dönemlerde bu ünsüzlerden biri düşeceğine göre -hatta bu metinde bile örneğine rastlanır- burada bir ünsüz benzeşmesi olması gerekir. Ayrıca ileride bu tür benzeşmelerin yer aldığını da belirtmek isteriz. Söz konusu fiil metnimizde *yarlıġḳa-, yarlıḳḳa-* ve *yarlıḳa-* şeklinde üç türlü imlâ edilmiştir. Türkçenin ses kanunlarına göre bugünkü Türk lehçelerinden de tanıklanabileceği gibi (mesela Özb. *taġ* “dağ” ama *taḳḳa*) ama telaffuzdaki doğru şeklin sonuncusu olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla transkripsiyonda ne şekilde imlâ edilirse edilsin imlâ-fonoloji ilişkisi göz önüne alınarak sonuncusu doğru şekil olarak tercih edilmiştir.

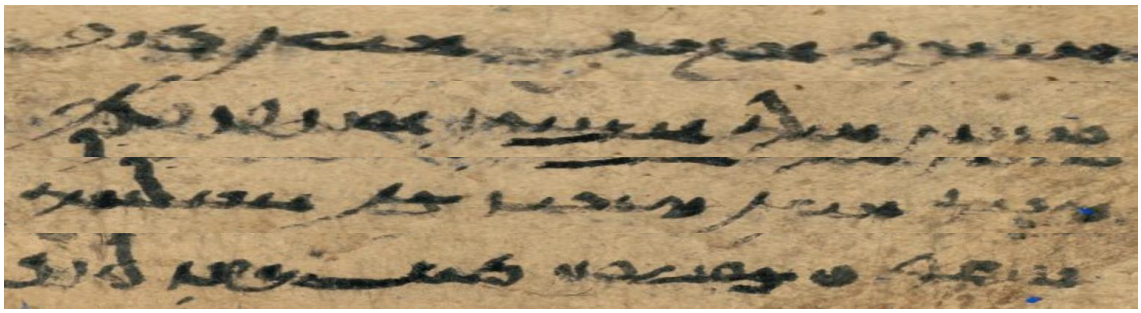
[46] PP ve HNO kelimenin tahribatından olsa gerek kelimeyi okumadan atlamıştır. JRH ise CH’ın kelimeyi *bilgü* şeklinde okuduğunu, fakat bunun kesinlikle yanlış olduğunu belirtmiş ve bağlama uygun olarak *berü* okunması gerektiğini söylemiştir. Bizce de isabetlidir.

[47] CH kelimeyi *öz ḳoyarsen* şeklinde okumuştur; fakat anlam olarak uygun düşmemektedir. Diğer bütün okumalar *ozġurġay* şeklindedir. Metinde kelime sonunda *y* okunmamaktadır. Aynı dönemde, Karahanlı ve Çağatay sahasında da olduğu gibi bu eki *-gA* şeklinde görebildiğimize göre bu şekilde okunması yanlış olmaz. Bunun yanında metnin ilerleyen kısımlarında aynı imlâyı tesadüf edilir.

TYKYN ’YNC’ TYP ’WYTWTY X’NKYM XWTY MNY S’V’R MW SYZ

15. Tigin ınçe tip ötü[n]ti ḳaŋım ḳutı m[e]ni sever mü siz.

X’NKY ’YLYK ’YNC’ TYP YRLYXX’DY ’’MR’X ’WYKWKWM SYNY ’YNC’ S’V’R MN ’’V’DNXY YYNCW MWNCWX T’K KWYZD’KY…

16. Ḳaŋı ilig[48] ınçe tip y[a]rlıḳadı amraḳ ögüküm sini ınçe sever m[e]n avad[a]nḳı[49] yinçü monçuḳ[50] teg közdeki…

---

[48] *İlig(< il+lig)* istikrarlı yazımı başka örneklerde karşılaşılan ikizleşen ünsüzlerden birinin düşmüş olmasına rağmen metinde yer yer ikiz ünsüzlü yazımı, oturmamış bir imlâdan kaynaklanmakta olduğu yorumunu destekler.

[49] PP ve HNO kelimeyi *avadaḳı* şeklinde okumuştur. PP bu kelimeyi bu şekilde okumuş olmasına rağmen anlam veremediğini de itiraf eder. Aynı zamanda CH’ın *aradaḳı* şeklinde okumasını da açıklayamaz. JRH bu kelimeyi *ayadaḳı* şeklinde okumuştur ve bu okuma teklifini notlarında Çin kültüründe sevilen bir çocuğun avuçtaki inciye benzetildiğinden yola çıkarak yapmıştır.

TDK’nın Türkiye Türkçesi Ağızlar Sözlüğünde *avadan* maddesi için “ziynet eşyasının kabı, araç-aygıt, av çantası…” gibi anlamlar yer almaktadır, (bkz.; TDK Sözlüğü: *avadan* maddesi). Ayrıca Türkiye Türkçesi sözlüklerinde *avadanlık* maddesinde de buna benzer manalar karşımıza çıkar. Dolayısıyla bu kontekst için doğru kelime *avadan* olmalıdır. Kontekstte “inci ve boncuk” ile birlikte kullanıldığına göre doğru karşılık “mücevher kutusu” anlamına gelecek bir kelime olmalıdır. Bunun yanında Osmanlı döneminde padişah sefer hâlindeyken takımları, cephane ve tüfekleri taşıyan görevlilerin adının *avadan bostancıları* olduğu da bilinmektedir.

Kelimenin metinde aldığı *-ḳı* eki için ise çağdaş lehçelere bakmak yeterli olacaktır. Mesela bugün Özbek Türkçesinde kullanılan *tashqı*; “haricî”, *içki*; “dâhilî”, *sırtqı*; “uzaktan öğretim” ve *başqı*; “başa ait” kelimeler bile meseleyi aydınlatmak bakımından yeterlidir. Buradan anlaşılıyor ki; *-ḳı* eki, Arapçadaki nispet eki gibi aitlik anlamı kazandırmaktadır. Dolayısıyla bugüne kadar başka şekillerde okunmuş bu kelimeyi *avadankı* şeklinde okumak ve “mücevher kutusundaki” biçiminde anlamak doğru olacaktır. Zaten metin de bu tür okuyuşa elverir.

[50] İki kelime arasına konulan bir işaret bulunmaktadır. Bu işaretin açıklanamadığını PP belirtmiş olsa da CH ve HNO ile beraber Farsça terkib gibi *yinçü-i monçuk* şeklinde göstermiştir. Fakat JRH burada Soğdca bir rakam (2) yazıldığını iddia ederek eksik sayfalarla bir ilişkisi olabileceğini söylemiştir. ST da burada yanlış yazım olduğunu belirtmektedir. Ancak müstensihin burada kaç sayfanın eksik olduğunu bilebilmesi için birtakım başka ihtimalleri düşünülmesi gerekir. Eldeki verilerle bunları ispatlamak mümkün değildir.

[EKSİK SAYFA/LAR]

KWYNKWLC’ PYRDY

17. Köŋülçe birdi.

’WL ’DKW KW ’’T TWYRT PWLWNKD’ Y’DYLTY

18. Ol edgü kü at tört buluŋda yadıltı.

KWYNYNK’ KWLXWCYL’R ’WYZWLM’DY T’XY ’’DYN ’’XLYX XWLTY YM’ PYRDY

19. Küniŋe ḳol[t]ġuçılar üzülmedi taḳı adın aġ[ı]lıḳ[51] ḳoltı y[i]me birdi.

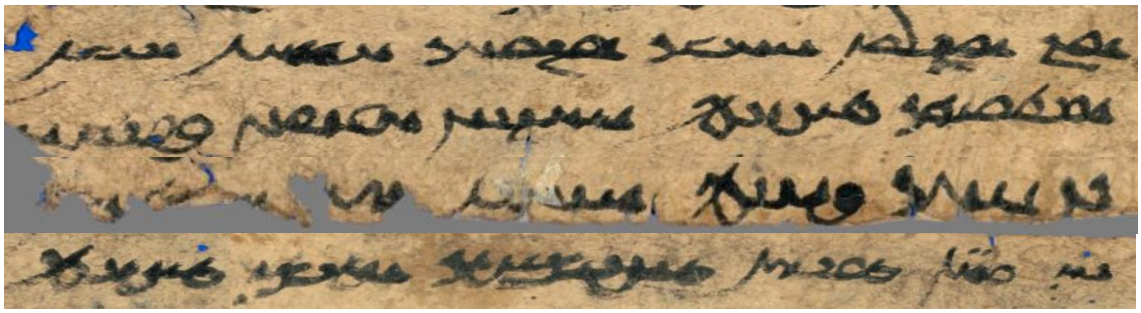

KWNYNK’ ’’YYNK’ MWNCWL’YW PYRYP ’’XLYX T’XY ’’XY P’RYM ’’ZXYN’ X’LTY

Dikkatlice bakıldığında müstensih *yinçü* kelimesini yazdıktan sonra gaflete düşüp aynı kelimeyi tekrar yazmaya başlamış ancak ilk harfini yazdıktan sonra farkına varmış ve yazmaktan vazgeçerek hemen sonrasında *monçuk* kelimesi ile devam etmiştir.

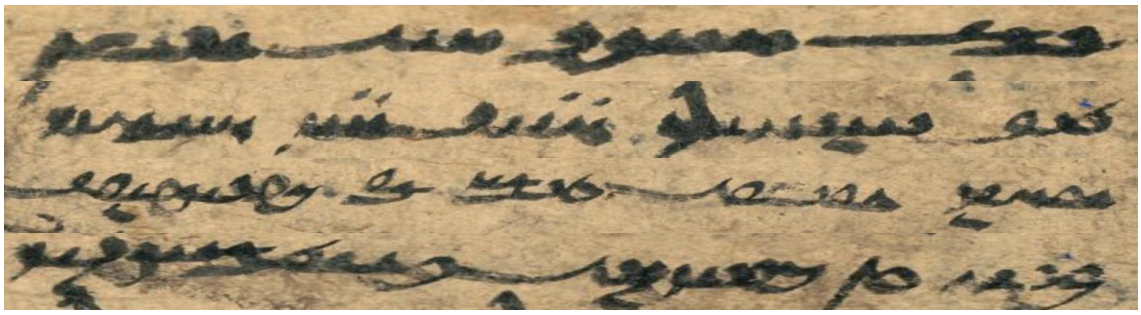
[51] ABE bu kelimeyi hemen hemen bütün metinde *aġlıḳ* biçiminde okumuştur.

20. Küniŋe ayıŋa munçulayu birip aġ[ı]lıḳ taḳı aġı barım azḳına[52] ḳaltı.

’WL ’WYDWN ’’XYCY ’WLWXY X’NX’ ’YNC’ ’WYTWNTY TNKRYM ’’XLYX XWRWX BWRQ’ ’’XY P’RYM “RYS’R SWYZWLS’R Y’ZWQ’ TWYŞ’ T’KYNM’K’Y ’RTYMYZTNKRYM

21. Ol ödün aġıçı uluġı ḳanḳa ince ötünti t[e]ŋrim aġ[ı]lıḳ ḳuruġ bo[l]ga[lır][53] aġı barım arısar süzülser[54] yazuḳ[ḳ]a tüşe teginmegey ertimiz t[e]ŋrim.

YM’ X’NKY X’N ’YNC’ TYP YRLYX’DY Q’NK Q’ZX’NS’R ’WXLY ’WYCWN TYM’Z MW KWYNKWLWK PYRZWN KWYNKLYN P’RTM’NKL’R

[52] Daha önce de bahsettiğimiz gibi Gabain’in nazariyesine göre burada *azkıya* olmalıydı. Metnin diğer kısımlarında eki *-ḳıya* biçiminde de göreceğiz.

[53] CH kelimeyi, *bur…ig*, PP ise *bolġanı* şeklinde okumuştur. JRH *borkalır* şeklinde okumuştur. Ancak notlarında haklı olarak böyle bir okuma önerisi vermiş ve kelimedeki ekin “-mak üzere, -mağa başlamış” şeklinde anlamlar taşıdığını belirtmiştir. DLT’de de bunu *tıdġalır* olarak tanıklayabiliyoruz. Benzer bir şekilde Özbek Türkçesinde bu tasvir yardımcı fiili olarak karşımıza çıkar ve kolay ve hızlıca yapılan işi bildirir bkz.; Mehmet Mahur Tulum; Özbekçede Tasvir Yardımcı Fiilleri: *kal-* maddesi.

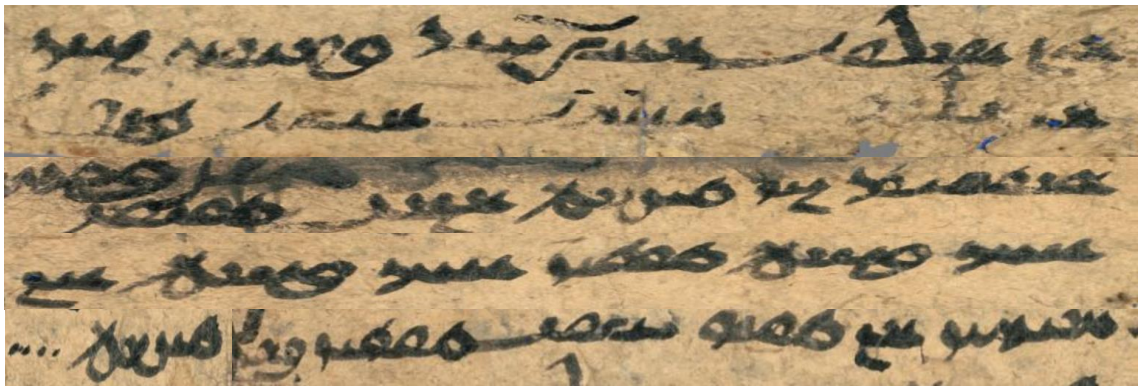
[54] Okunması gayet zor; tahrip olmuş bir kelimedir. Bu yüzden HNO, PP, CH bu kelimeyi okuyamamışlardır. JRH kelimeyi *alkınsar uvatsar* şeklinde okur. Fakat bizce *arısar süzülser* şeklinde okunması gereken bir hendiadyoindir. Bu hendiadyoini Clauson tanıklamaktadır (bkz.; Clauson: *arı-* maddesi). Yine bir Eski Uygur Türkçesi örneğini Bang ve Gabain’in *Uigurische Studien* isimli çalışmasında buluyoruz: *Ançulayu m[e]ning yime tsuy aġır añıg ḳılınçlarım olarnıng teg arızun alkınzun*. (bkz.; s.139). Bu şekilde okumanın Arapça *tasfiye* kelimesinde olduğu gibi “boşaltmak, temizlemek, yok etmek” anlamlarına gelmektedir. Ayrıca Türkiye Türkçesi sözlüklerinde yer alan *temize havale ol-/et-* deyimini de hatırlatmak isteriz.

22. Y[i]me ḳanı ḳan ınçe tip y[a]rlıḳadı ḳaŋ ḳazġansar oġlı üçün timez mü köŋül[l]üg[55] birzün köŋlün bertmeŋler.

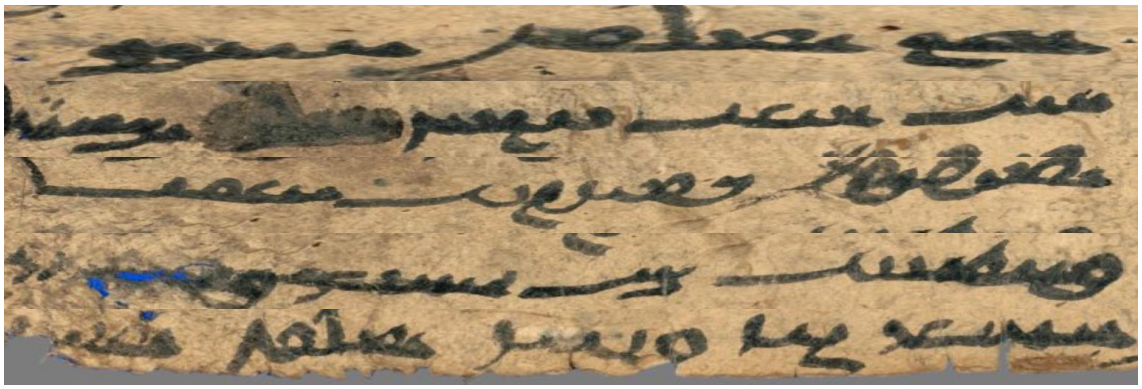
’WYTWRW KWYNYNK’ TYDYXSYZ PYRDY

23. Ötürü[56] küniŋe tıdıġsız birdi.

’WL ‘WYDWN ’YNNCL’RY PWYRWXL’RY ’YŞYDYP X’NX’ ’YNC’ TYP ’WYTWNTYL’R TNKRYM ’YLYK TWRWK ’’XY P’RYM TWT’R ’’XY P’RYM ’’LXYNS’R ’YL TWRW N’CWK TWT’R PYZ TNKRYM

24. Ol ödün ın[a]nçları buyruḳları işidip[57] ḳanḳa ınçe tip ötüntiler t[e]ŋrim ilig törüg ağı barım tutar ağı barım alḳınsar il törü neçük tutar biz t[e]ŋrim.

[55] Bu şekilde okuyuşa ST itiraz ederek *köŋülün* şeklinde okumayı teklif etmiştir. Ancak yazma buna imkân vermemektedir. Yukarıdaki okuyuşa göre metni anlamlandırmak daha kolay olmaktadır. Ayrıca bu kelimede isimleri sıfat yapan -lXG eki düşünülmelidir.

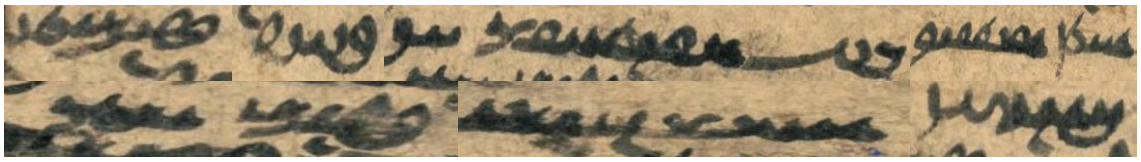
[56] Kelimeyi PP, HNO ve CH *öttrü* şeklinde okumuştur. *t* ve *u* harflerinin yazımı birbirine benzediği için karıştırmış olmalılar!

[57] Burayı CH *irinçleri buşuşları i edgü* şeklinde okumuştur.

’WL ‘WYDWN X’NKY X’N ’YNC’ YRLYXX’DY ’MR’X ’WYKWKWM KWYNKLYN N’CWK P’RT’YYN MN ’’XYCY P’SWTCY ’’XYCYL’R PYR’R ’WYDWN ’WYNKY P’RZWN K’NTW PYLYNK’Y ’YRYNC TYP YRLQ’DY

25. Ol ödün ḳanı ḳan ince y[a]rlıḳadı amraḳ ögüküm köŋlin neçük berteyin m[e]n. Aġıçı basutçı[58] aġıçılar birer ödün öŋi barzun kentü bilingey irinç tip y[a]rl[ı]ḳadı.

’’NT’ ’WYTWRWKY’ XWLTXWCYL’R PYRKW PWLM’TY K’LS’R ’’XYCYL’R’K PWLMZ ’RTY

26. Anta ötürük[i]ye[59] ḳoltġuçılar[60] birgü bulmatı kelser aġıçıla[r]aġ[61] bulmaz erti[62].

XWLTXWCYL’R YYXL’YW P’RS’R TYKYN YM’ ‘YXLYW X’LYR ’RTY

27. Ḳoltġuçılar yıġlayu barsar tigin y[i]me ıġlayu ḳalır erti.

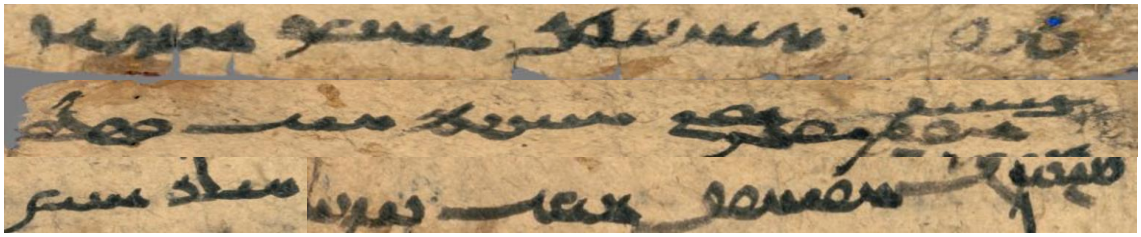
[58] Bu kelimenin tahribattan dolayı okunamadığını söyleyen PZ transkripsiyon önerisinde *başçısı* okumasını öne sürer. JRH ise *barçaḳı* şeklinde okumuştur. Fakat kelime *basutçı* şeklinde rahatlıkla okunabildiği gibi kontekste de uygun düşen seçimlik bu olmalıdır.

[59] *-kiye* ekini JRH *kim* olarak okumuştur. PZ ise *anta ötrüken* biçiminde okunmasını önermiştir. Ancak diğerlerinin aksine PP *kiye* şeklinde okumuş ve Eski Türkçe küçültme fonksiyonunu notlarında göstermiştir. PP ibareyi “*ötürükiye*= un peu apres cela (İng.=A little after this)” şeklinde açıklamıştır. Bugün Türkiye Türkçesinde kullanılan “az sonracığıma” ifadesi de bu duruma paralel olsa gerek.

[60] Çokluk ekindeki *l* harfinin kuyruğu konulmamıştır.

[61] Metinde müstensih yanlışlıkla olsa gerek kelimeyi *r* harfi yerine *l* harfiyle yazmıştır. Fakat daha sonradan bu harfi düzeltmek için kuyruğu silmeye çalıştığı görülmektedir.

[62] Metinde müstensihin satır aralarına yaptığı eklemelerden dolayı cümlenin yüklemi bir sonraki cümlenin yüklemi ile karıştırılmıştır. CH, PP, HNO, JRH ve DY bu hataya düşmüşlerdir.

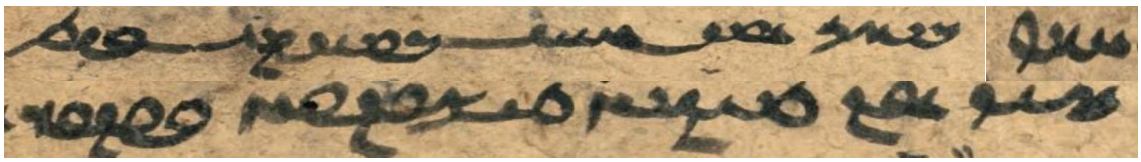
’WYTWRW TYKYN ’YNC’ TYP S’XYNTY ’’XYCY ’RS’R M’NYNK ’WL X’NKYM X’N PWDW/ XWTLWX TYLYNK’ XWRXWP ’YNC’ YRLYXX’DY ’RYNC

28. Ötürü tigin inçe tip saḳıntı aġıçı erser m[e]niŋ ol ḳaŋım ḳan bodu[n] ḳutluġ[63] tiliŋe ḳorḳup inçe y[a]rlıḳadı erinç.

KWYZWNWR ’’T PWRX’N ’WYK X’NK TYTYR

29. Közünür at[64] burḳan ög ḳaŋ titir.

X’YW KYŞY ’WYK X’NK KWYNKLYN PRTS’R ’WL TYNLYX T’MWLWX PWLWR

30. Ḳayu kişi ög ḳaŋ köŋlin b[e]rtser ol tınlıġ tamuluḳ bolur.

[63] Kelime satır arasına yazılmıştır. Ama müstensih bunu *takdim tehir* tashih işareti ile kelimenin nerede bulunması gerektiğini göstermiştir. Bugüne kadar yazma bilgisi ile ilgili olan bu işaret değerlendirilememiştir.

[64] Burada birçok araştırmacı *et* şeklinde okumuş ve doğal olarak bu yönde anlamlandırmışlardır. Ama kelimenin Uygur imlâsı gereğince *at* okunması gerekmektedir. Cümlede aslında “Buda’nın ismini herkes bilir ama görünen (yaşayan) Buda ise anne ve baba olarak düşünülüp ona göre saygı duyulmalı ve hürmet edilmelidir.” anlamına gelmektedir. Zaten bir sonraki cümleden de anlaşılacağına göre anne babaya büyük bir hürmet duyulması gerektiği söylenmektedir. PZ’nin çift çentikli imlâdan dolayı sunduğu okuma önerisi doğru olsa da “şu anki Buda’nın adı” anlamlandırma teklifi oldukça tartışmalıdır.

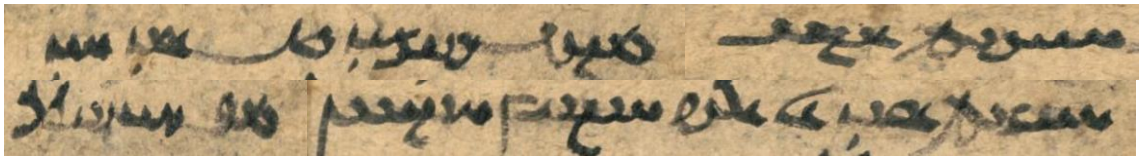
’WXWL XYZQ’ S’NM’Z

31. Oġul ḳızḳa sanmaz.

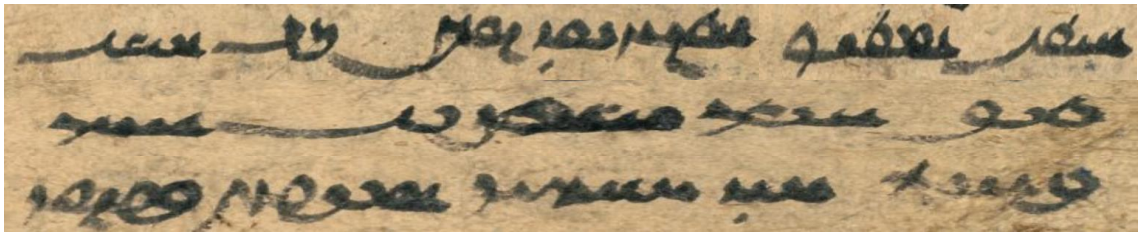
M’N ’’MTY ’WYK X’NK KWYNKLYN P’RTM’YYN

32. M[e]n amtı ög ḳaŋ köŋlin bertmeyin.

X’NKYM ’YLYK TYLK’ KYRM’ZWN ’WYZ X’ZX’NCYM ’WYZ’ ’DKW XYLYNC XYL’YYN TYP S’XYNTY

33. Ḳaŋım ilig tilke kirmezün öz ḳazġançım üze edgü ḳılınç ḳılayın tip saḳıntı.

“NT’ ‘WYTRW “TLX YWZLWKK’ ‘YNC’ TYP “YTY N’CWKYN “XY P’RYM X’ZX’NS’R ‘WYKWŞ PWLWR

34. Anta ötrü atl[ı]ġ yüzlükke ince tip ayıt[t]ı neçükin[65] aġı barım ḳazġansar üküş bolur[66].

“TLXL’R ‘YNC’ TYP ‘WYTWNTY

[65] CH son iki kelimeyi *erti antigin* biçiminde okumuştur.
[66] JRH, notlarında PP’u destekleyerek *bol-* yerine *bul-* şeklinde okunması gerektiğini söylüyor. Bu fikre dayanak olarak da metnin Çince nüshayı gösteriyor.

35. Atl[ı]ġlar ince tip ötünti.

“WYNKY ‘WYNKY X’ZX’NC XYLM’X “YW PYRDY L’R

36. Öŋi öŋi ḳazġanç ḳılmaḳ ayu birdiler.

PYRY “YWR X’ZX’NC N’NK T’RYX T’RYM’XD’ ‘DKW YWX KYM PYR T’RYS’R MYNK TWYM’N PWLWR

37. Biri ayur ḳazġanç neŋ tarıġ tarımaḳta edgü yoḳ kim[67] bir tarısar miŋ tüm[e]n bolur.

PYRY “YWR XWY YYLXY ‘YKYDS’R YYLYNK’ “ŞYLWR P’Y PWLWR

38. Biri ayur ḳoy yılḳı igidser yılıŋa aşılur bay[68] bolur.

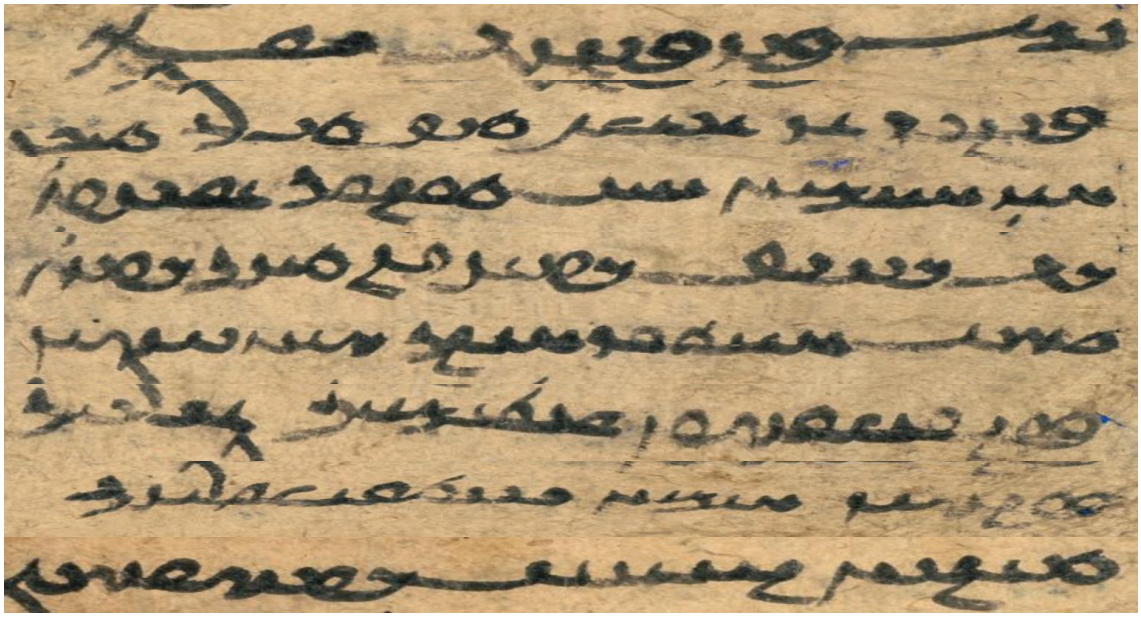

PYRY “YWR ‘WYNKTWN KYDYN S’TYX’ YWLWX’ P’RS’R P’Y PWLWR

39. Biri ayur öŋtün kidin satıḳ[ḳ]a yuluḳ[ḳ]a barsar bay bolur.

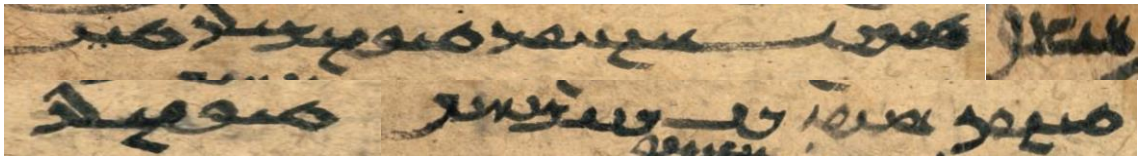
[67] Buradaki *yok* ve *kim* kelimeleri için birçokları tarafından farklı okuma teklifleri vardır. PP, HNO *yok* kelimesini *yung* biçiminde yadırganacak bir şekilde okumuştur. JRH *kergek* şeklinde okurken, PZ *kim* önerisinde bulunmuştur. ABE de aynı şekilde okumuştur. CH, PP ve HNO aynı kelimeyi *kentir* şeklinde okumuştur. ŞT buranın kesinlikle *kim* okunması gerektiğini söyler.

[68] CH kelimeyi *buşi* şeklinde okur.

YM’ PYR PYLK’ NWM PYLYR ‘R ‘YNC’ TYP TYDY T’VR X’ZX’NM’X N’NK TWLWY ‘WYKWZK’ KYRYP KWNKWLT’KY KWYSWŞYN X’NTWRX’LY S’XYNS’R PWLWNCWSWZ CYT’M’NY ‘RDYNY PWLS’R X’M’X YYRTWNCWD’KY TYNLYXL’RNYNK KWYSWŞYN

40. Y[i]me bir bilge nom bilir er inçe tip tidi tav[a]r ḳazġanmaḳ neŋ toluy[69] ögüzke kirip[70] köŋülteki küsüşin ḳanturġalı saḳınsar bulunçusuz çi[n]tamani erdini bulsar ḳamaġ yirtünçüdeki tınl[ı]ġlarnıŋ küsüşin [ḳanturur][71].

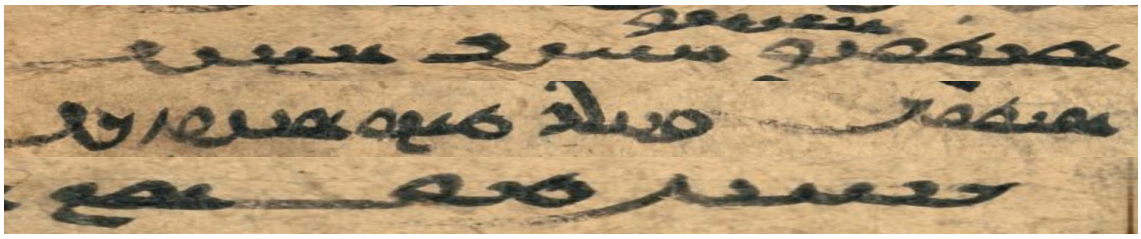
‘YNCYP TYKYN “LXWNY T’PL’M’DY T’K T’LWY ‘WYKWZK’ KYRMYŞYK T’PL’DY

[69] ABE kelimeyi *taluy* şeklinde okumuştur. Ancak metinde açıkça *toluy* yazılmıştır. Kelimenin o dönemde böyle bir telaffuzunun da olabileceği göz ardı edilmemelidir.

[70] *taluy* kelimesi Moğolca menşelidir. Günümüz Moğolcasında *dalay* şeklinde karşımıza çıkan bu kelimenin diğer bir anlamı da “büyük” demektir. (bkz.; Lessing: *Dalay* maddesi). Bu yüzden burada bir sıfat tamlaması olduğunu düşünüyoruz. Dolayısıyla tamlamanın tam karşılığı “büyük göl” olmalıdır. Bu çerçevede JRH’ın notlarında değindiği gibi “Türklerin okyanusları dünyayı çevreleyen ve saran nehirler olarak gördükleri” fikri burada doğrulanmaktadır.

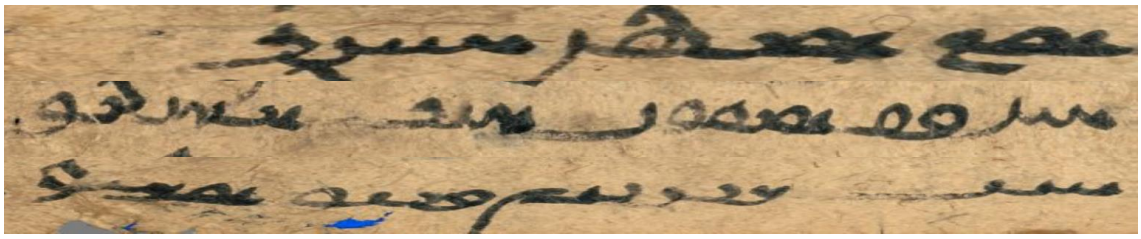
[71] Cümlenin fiili unutulmuştur. Kontekst göz önünde bulundurulduğunda muhtemelen cümlenin yüklemi *ḳanturur* olacaktır.

41. İnçip[72] tigin alḳunı taplamadı teg taluy[73] ögüzke kirmişig tapladı.

‘WYTWRW ‘YCK’RW X’NKY ‘YLYK’ ‘WYTWK PYRDY T’LW ‘WYKWZK’ KYR’YN TYP

42. Ötürü içgerü ḳanı il[l]ik[k]e ötüg birdi talu[74] ögüzke kireyin tip.

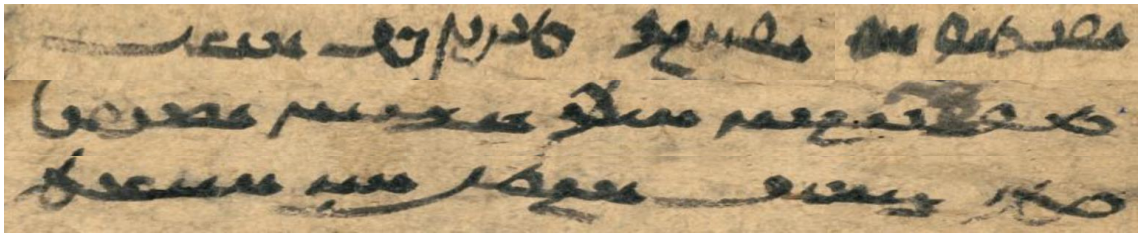
‘WL ‘WYDWN X’NKY X’N PW ‘WYTWK S’V ‘YŞYDYP N’NK KYKYNC PYRW ‘WM’DY

43. Ol ödün ḳanı ḳan bu ötüg sav işidip neŋ kikinç birü umadı.

‘RTYNKW PWSWŞLWX PWLTY

44. Ertiŋü busuşluġ boltı.

[72] Birçok araştırmacı bu kelimenin bir önceki cümlenin sonunda olduğunu düşünmüştür. Fakat bu kelimenin bir cümle başı edatı olmasından dolayı -kontekst de göz önüne alındığında- burada olması daha makul olacaktır.

[73] Metinde genel olarak bir tutarsızlık vardır. Kelime bazen *taluy*, bazen *toluy*, bazen de *talu* şeklinde yazılmıştır.

[74] Bkz.: bir önceki not.

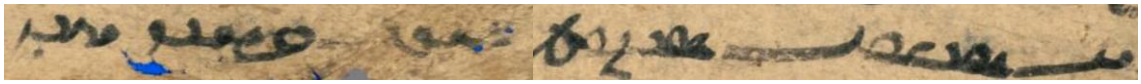
‘WYTRW X’N ‘WXLY TYKYNK’ ‘YNC’ TYP YRLYXX’DY “MR’X ‘WYKWKWM M’NYNK ‘YLT’ X’ZX’NCYM SYZYNK ‘RM’Z MW

45. Ötrü kan[75] oġlı tiginke inçe tip y[a]rlıḳadı amraḳ ögüküm m[e]niŋ ilte[76] ḳazġançım siziŋ ermez mü.

‘MTY KWYNKWLC’ “LYNK P’RC’ PWŞY PYRYNK

46. Amtı köŋülçe alıŋ[77] barça buşı biriŋ.

N’ ‘WYCWN ‘WYLWM YRK’ P’RYR SYZ

47.Ne üçün ölüm y[i]rke barır siz.

PYŞ TWYRLWK ”D’ P’R

48. Biş türlüg[78] ada bar.

PYR “D’ ‘WL ‘RWR T’LYM P’LYX ‘WDWX ‘RK’N S’XL’NM’DYN TWŞ’R

[75] Metinde bu kelime tam olarak okunamadığı için JRH ve PP kelimeyi *ol*, CH ise *o* diye okumuştur. Fakat *kan* şeklinde okunmaya daha müsaittir. Ve kontekste uygun düşen kelime de bu olmalıdır.
[76] PP, HNO ve JRH kelimeyi *elte* şeklinde okumuşlar ve bu yönde “eldeki” anlamını vermişlerdir. Ancak metindeki harfler ve anlam bütünlüğü göz önünde bulundurulduğunda *ilte* şeklinde okumak ve bu yönde anlamlandırmak daha doğru olacaktır.
[77] Kelimenin ilk harfinin yazılışındaki farklılıktan olsa gerek CH bunu *talıŋ* şeklinde okumuştur.
[78] CH kelimeyi *tuyulup* şeklinde okumuştur.

49. Bir ada ol erür talım balıḳ oduġ erken saḳlanmadın tuşar.

“LXWNY KMY PYRL’ SYNKWRWR

50. Alḳunı k[e]mi birle siŋürür.

‘YKYNTY SWVD’ SWV ‘WYNKLWK T’XL’R P’R

51. İkinti suvda suv öŋlüg[79] tağlar bar.

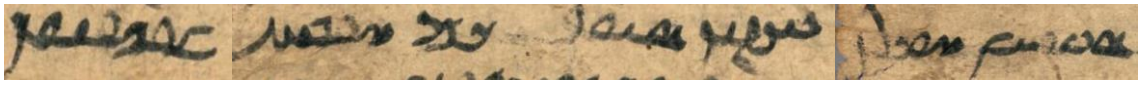
KMY SWSWP SYNWR

52. Kemi süsüp[80] sınur.

KYŞY ‘LXW ‘WYLWR

53. Kişi alḳu ölür.

‘WYCWNC SWVD’ Y’KL’R ‘WRWP KMY SWVX’ CWMWRWR

54. Üçünç suvda yekler urup k[e]mi suvḳa çomurur.

[79] CH kelimenin sonundaki *g* harfini okuyamamıştır. Metin içerisinde silik bir şekilde yazıldığından olsa gerek!

[80] JRH, CH ve PZ kelimenin anlamını “çarpmak” değil de “su almak” şeklinde açıklamıştır. Bu şekilde de kelime kökünü *sus-* olarak vermiştir. Fakat Özbek Türkçesinde *süz-* şeklinde, Türkiye Türkçesi ağızlarında ise *süs-* şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Tam olarak karşılığı ise “toslamak” olmalıdır. ST’de benzer şekilde okur ve yorumlar.

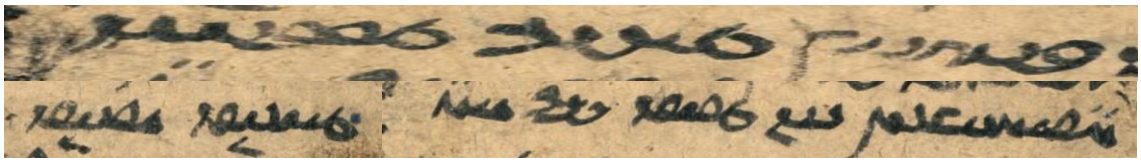
TWYRTWNC ‘WLWX T’KZYNC KK’ KYKWRWR

55. Törtünç uluġ tegzinç k[emi]ke[81] kigürür.

SWV ‘YKRKŞYLWR YWYRWYR SWXWŞWR

56. Suv igr[i]kş[i]lür yürür[82] soḳuşur.

PYŞYNC TNKRY TWPYN’R QWRXYNCYX YYL TWRWR KMY “QT’RYLWR ‘WYLWR

57. Beşinç teŋri topınar[83] ḳorḳınçıġ yil turur k[e]mi aḳtarılur ülür[84].

PW MWNC’ XWRXYNCYX “D’X’ KYRYP ‘WYLK’Y SYZ

---

[81] DY bu kelimeyi *yerke* şeklinde okurken diğerleri okuyamamıştır. JRH, W. Bang’ın kendi elindeki notlarında bu kelimeyi *kemike* şeklinde okuduğunu not düşmüştür.

[82] Kelimeyi CH *ikikselüryor*, PP ve HNO *ekekşleryür* şeklinde okusalar da tatmin edici bir anlam verememişlerdir. JRH *egrik* kelimesini girdap olarak kullanmış ve müstensihin eylemi çekimlerken hangi zamanı kullanacağını tam olarak bilemediğini bu yüzden de bir ek yığılması olduğunu iddia eder. ST ise *egrekşelür ursuḳuşur* şeklinde okumayı teklif eder. Fakat müstensihin yanda yazdığı tashihi (haşiyeye düştüğü notu) ihmal etmişlerdir. Müstensih aslında bu satırda kelimeyi yanlış yazdığını hemen ilerdeki düzeltmesi ile göstermiştir. Bu düzeltmede “YWYRWYR” yazılarak bu karışıklık düzeltilmiştir:

Dolayısıyla burada bir süreklilik manası ihtiva eden bir tasvir yardımcı fiili karşımıza çıkmaktadır. Gabain *yür-* fiiline eserinde yer verirken Caferoğlu da sözlüğünde kelimeyi tanıklamıştır. Dolayısıyla doğru okuyuş *igr[i]kş[i]lür yürür* “mütemadiyen döner” olmalıdır.

[83] JRH notlarında kelimeyi bu şekilde okusa da metinde ST’nin *tapirar* önerisi kullanılmıştır. CH da bu şekilde okumuştur. Fakat fiil tabanı Küli Çor Yazıtı’nda *topulu*, Tonyukuk Yazıtı’nda *topulgalı* şeklinde tanıklanır. Dolayısıyla böyle okumak daha uygundur.

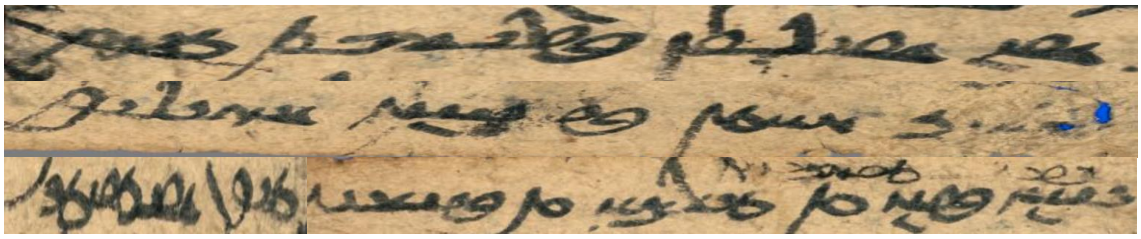
[84] CH, PP, HNO ve JRH kelimeyi *ölür* şeklinde okumuşlardır. Fakat bir geminin ölmesi mantıkça düşünülemez! Eski Türkçe metinler içerisinde *ülüg*, *ülgü*, *ülüş*, *ülgüle-* ve *üle-* gibi kelimelerin varlığı bizi bir *ül-* kökünün varlığını düşünmeye sevk etmektedir. Ayrıca türetilen kelimelerle birlikte düşünüldüğünde sözü geçen kökün “bölmek, parçalamak” anlamına gelmesi gerekir. Zaten kontekste de bu anlam tam olarak uygun düşmektedir.

58. Bu munça ḳorḳınçıġ adaḳa kirip ölgeysiz.

PYZNY ‘YRYNC XYLX’Y SYZ TYP TYDY

59. Bizni irinç ḳılġaysız tip tidi.

‘WL ‘WYDWN PWDYSVT TYKYN Y X’NT’ PW YRLX ‘YŞYDYP YRLX PWLZWN TYDM’ZWN P’R’YYN TYP ‘WYTWNTY

60. Ol ödün Bodis[a]v[a]t tigin [ḳaŋ]ı ḳanta bu y[a]rl[ı]ḳ[85] işidip y[a]rl[ı]ḳ bolzun tıdmazun barayın tip ötünti.

‘WYTRW X’NKY X’N YRLYXQ’M’DY

61. Ötrü ḳaŋı ḳan y[a]rlıḳamadı.

P’RM’X’Y SYN TYP TYDY

62. Barmagay sin tip tidi.

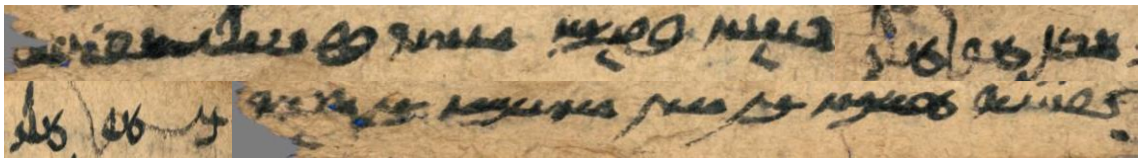

[85] Metinde bu kelime şeklinde noktasız yazılmıştır. Ama yine de hem *yarlıġ* hem de *yarlıḳ* şeklinde okunabilmektedir. Daha önceki araştırmacılar için de bu bir imlâ sorunu olarak görülür. Ancak biz “yoksul, sefil” anlamlarına gelen *yarlıġ* kelimesi ile karışmaması düşüncesiyle “buyruk, ferman” anlamında ister noktalı ister noktasız yazılsın transkripsiyonda *yarlıḳ* olarak okuduk.

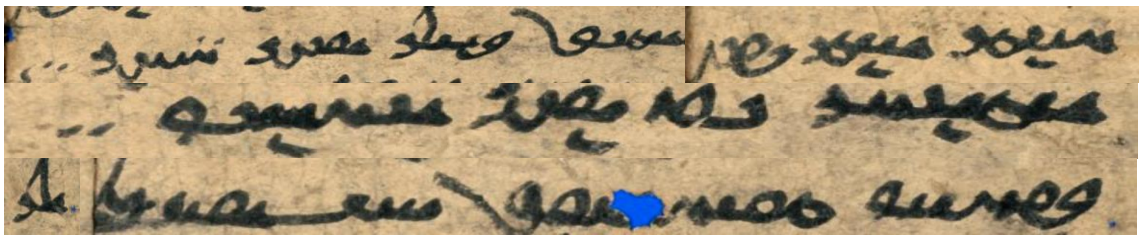
‘WYTRW TYKYN P’ŞYN TWYNKYTYP ‘YXL’YW YYRD’ Y’TP YWQ’RW TWRX’LY “Ş “ŞL’X’LY ‘WN’M’DY

63. Ötrü tigin başın töŋitip ıġlayu yirde yat[ı]p yoḳ[ḳ]aru turġalı aş aşlaġalı[86] unamadı.

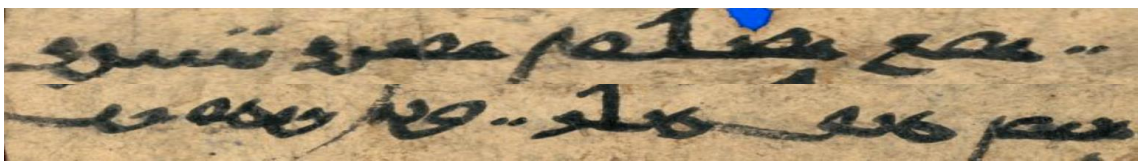
‘YNC’ TYP TYDY YRLYX PWLM’Z ‘RS’R PW YYRD’ YWQ’RW TWRM’Z MN “Ş “Ş’NM’Z MN ‘WYLK’Y MN TYP TYDY

64. İnçe[87] tip tidi y[a]rlıḳ bolmaz erser bu yirde yoḳ[ḳ]aru[88] turmaz m[e]n aş aşanmaz[89] m[e]n ölgey m[e]n tip tidi.

X’LTY “LTY KWYN ‘RTYP P’RDY ‘WYKY Q’NKY “TLYXY YWZLWKY ‘YXL’YW PWS’NW TWRXRWP N’NK ‘WN’M’DY

65. Ḳaltı altı kün ertip bardı ögi ḳaŋı atlığı yüzlügi ıglayu busanu turġ[u]rup neŋ unamadı.

[86] Müstensih en sondaki ünsüzü kuyruksuz yapmıştır. Kuyruk koyarak *l* harfini yapması gerekirdi. Daha sonra modern Türk lehçelerinde eki *-GAnI* şeklinde de görecek oluşumuz başka türlü düşünmeye de yol açmaktadır.
[87] Kelimeyi CH *anta*, JRH *ıtta* şeklinde okurken PP, PZ ve ST *inçe* olarak okumuştur.
[88] Bu kelime yanlışlıkla iki kere yazılmıştır.
[89] PP ve HNO kelimeyi *aş(l)amaz* şeklinde okumuşlardır.

‘WL ‘WYDWN ‘WYKY Q’NKY ‘YNC’ TYP TYDY PYZ KNTWK’ ‘DKWK’ ‘WYTL’YWR PYZ ‘WN’M’S’R

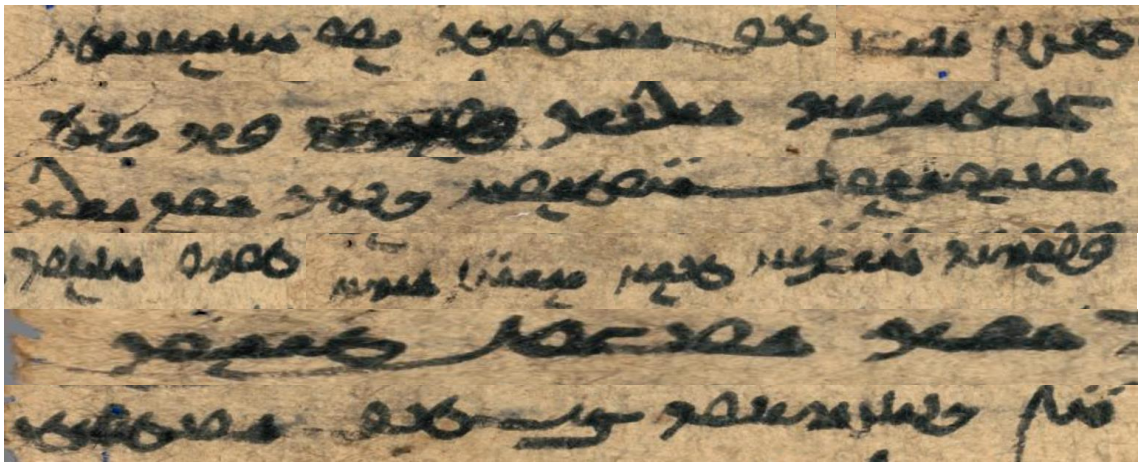
66. Ol ödün ögi ḳaŋı ınçe tip tidi biz k[e]ntüke[90] edgüke[91] ötleyür biz unamasar.

[EKSİK SAYFA/LAR]

… XY TWZWSY N’ P’R

67. [ası]ġı[92] tuzusı ne bar.

TYKYN ‘YNC’ TYP ‘WYTWNTY LWW X’NL’RYNT’ CYNT’M’NY ‘RDYNY P’R KYM ‘WYLWKLWK QWTLWX KYŞY ‘WL ‘RDNY PWLS’R Q’M’X

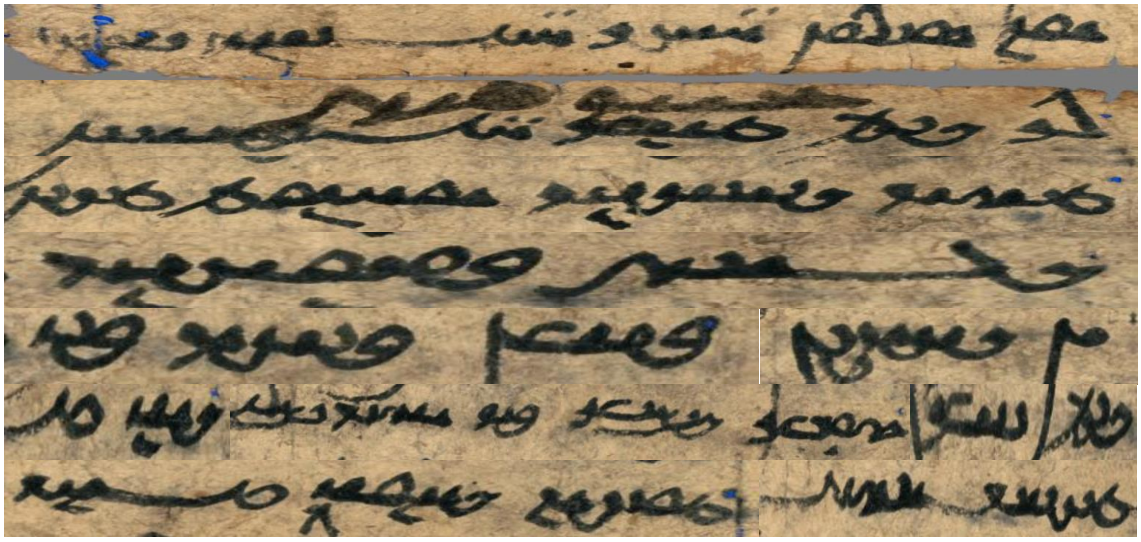
[90] Burada bir karşılaştırma yapmak yerinde olacaktır. Azerbaycan Türkçesinde bir kişi muhatabı için *özünüze* kelimesini kullanır ve tam olarak “sana-size” anlamı taşır. Yine aynı şekilde bunun Özbek Türkçesindeki karşılığı *özingizge*dir. Burada da benzer bir özellik görmekteyiz. *kentüke* kelimesi ile aslında karşıdaki kişinin bizzat kendisi kastedilmektedir.

[91] CH kelimeyi *edeşke* diye okumuştur.

[92] Buradaki eksikliği tamamlamak için iki türlü yol vardır. İlki Eski Uygur Türkçesinde devamlı şekilde görülen *asıġ tusu* hendiadyoinini düşünmek gerekir. Bu kısmın bir hendiadyoin ile tamamlanması gerekir. İkincisi de metnin ilerleyen kısımlarında *tuzusı* kelimesi yine geçmektedir ve bahsettiğimiz gibi *asıġ tuzu* olarak yer almaktadır. Bu yüzden metni bu şekilde tamamlamak doğru olacaktır.

TYLXL’RQ’ “SX TWSW XYLWR“NY ‘WYCWN T’LWYQ’ KYRYKS’YWR MN TYP ‘WYTWNTY

68. Tigin ınçe tip ötünti luu ḳanlarınta[93] çintamani erdini[94] bar kim ülüglük ḳutluġ kişi ol erd[i]ni bulsar ḳamaġ tı[n]l[ı]ġlarḳa as[ı]ġ tusu ḳılur anı üçün taluyḳa kirikseyür m[e]n tip ötünti.

‘WL ‘WYDWN Q’NKY Q’N YRLX YRLX’DY KYM T’LWYQ’ P’R’YYN TYS’R KYRYNKL’R ‘WXLWM TYKYNK’ ‘YŞ PWLWNKL’R N’ KRK’KYN P’RC’ PYRK’Y PYZ KYM YYRCY SWVCY KYMYCY P’R ‘RS’R YM’ K’LZWN TYKYNYK ‘YS’N TWYK’L K’LWRZWNL’R

69. Ol ödün ḳanı ḳan y[a]rl[ı]ḳ y[a]rl[ı]ḳadı kim taluyḳa barayın tiser kiriŋler oġlum tiginke iş boluŋlar ne k[e]rgekin barça birgey biz kim yirçi suvçı kimiçi bar erser y[i]me kelzün tiginig isen tükel kelürzünler.

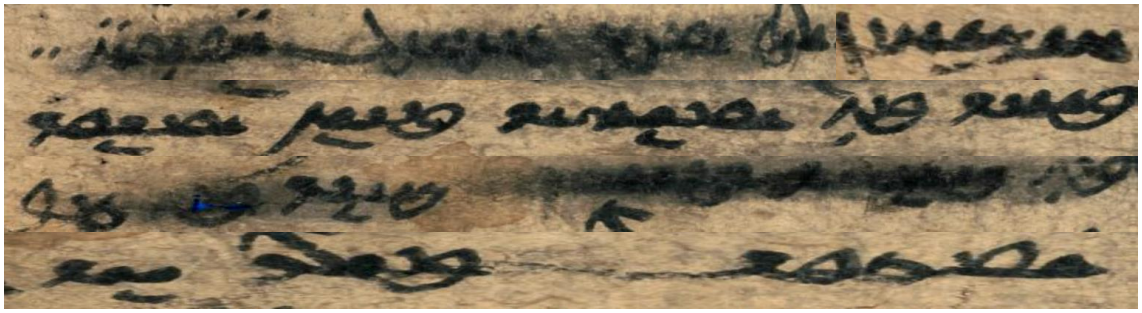
[93] CH bu kelimeyi *kanlıgınta* şeklinde okumuştur.

[94] Buradaki kelimeden hemen sonra “PWLS’R” şeklinde bir kelime yazılmış, ancak üzeri karalanmıştır. Yüksek ihtimalle hemen ilerde yer alan aynı kelimeye gözü takılıp buraya yanlışlıkla yazmış olmalıdır. Aksi halde hiçbir şekilde cümle içerisine yerleştirilememektedir. Bu durum müstensihin bir yere bakıp yazdığının yani bir başka nüshadan göçürdüğünün çok açık bir kanıtıdır. Metnin diğer yerlerinde de buna benzer durumlar gözlemlenmektedir. Bu da o dönemde başka Türkçe nüshalarının varlığına delâlet eder.

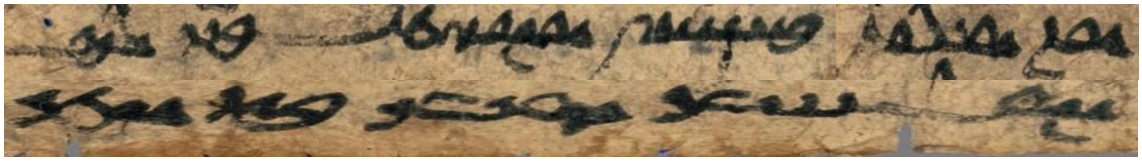
‘WYTRW PW YRLX ‘YŞYDYP PYŞ YWZ S’TYXCY ‘R’NL’R TYRYLYP ‘YCK’RW ‘WYTWK PYRDYL’R

70. Ötrü bu y[a]rl[ı]ḳ işidip biş yüz satıġçı erenler tirilip içgerü ötüg birdiler.

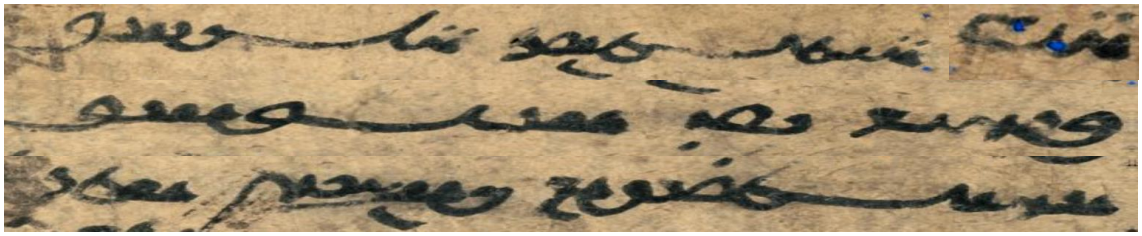
X’M’XYN ‘DKW ‘WYKLY TYKYNK’ QWLWQ’ P’RYR PYZ ‘WYLS’R PYRL’ ‘WYLWR PYZ K’LS’R PYRL’ K’LYR PYZ TYP ‘WYTWK PYRDYL’R

71. Ḳamaġın edgü ögli tiginke ḳul[l]uḳ[ḳ]a barır biz ölser birle ölür biz kelser birle kelir biz tip ötüg birdiler.

‘WL ‘WYDWN P’R’N’S ‘WLWST’ PYR ‘DKW ‘LP YYRCY SWVCY P’R ‘RTY

72. Ol ödün baranas ulusta bir edgü alp yirçi suvçı bar erti.

Q’C Q’T’ TLWYQ’ KYRYP PYŞ’R YWZ ‘RYN P’RYP ‘YS’N TWYK’L K’LMYŞ ‘RTY

73. Ḳaç ḳata t[a]luyḳa kirip bişer yüz erin barıp isen tükel kelmiş erti.

‘YNCYP S’KYZ ‘WN Y’Ş’YWR X’RY ‘RTY

74. İnçip sekiz on yaşayur ḳarı erti.

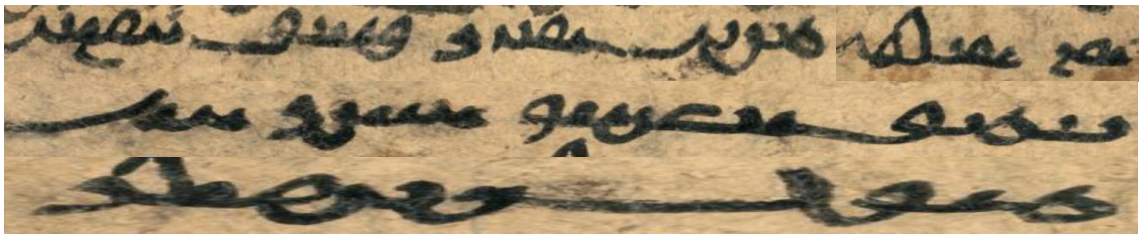
Y’N’ ‘YKY KWYZY KWYRM’Z ‘RTY

75. Yana iki közi körmez erti.

‘WL PYŞ YWZ ‘R Q’MWXWN ‘WL KWYRM’Z YYRCYK’ ‘WYTWNTYL’R

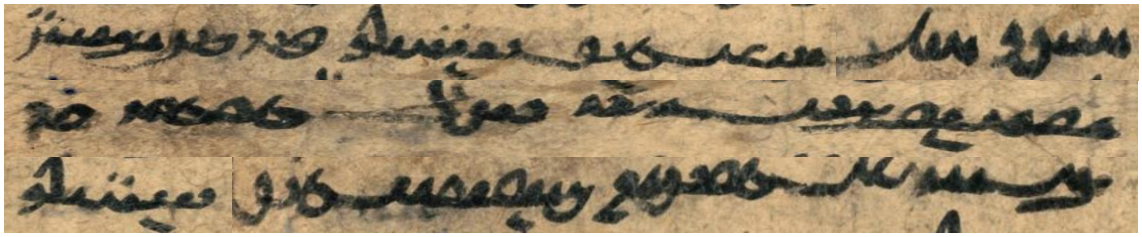
76. Ol biş yüz er ḳamuġun ol körmez yirçike[95] ötüntüler.

‘WL ‘WYDWN TYKYN ‘WYZY P’RYP XWLYN Y’TYP ‘YCK’RW X’NKY X’N T’P’ KYKWRDY

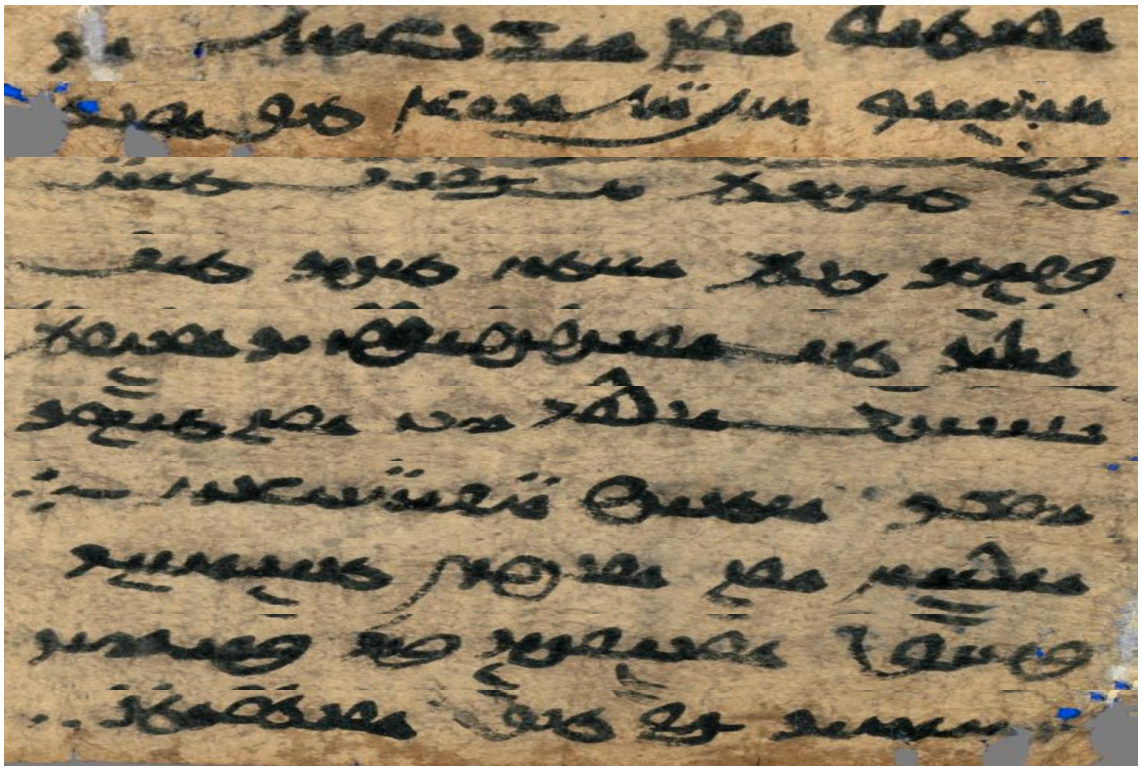
77. Ol ödün tigin özi barıp ḳolın yetip içgerü ḳanı ḳan tapa kigürdi.

[95] CH bu kelimeyi *irinçke* şeklinde okuyor.

X’NKY X’N ‘YNC’ TYP YRLQ’DY PYRKY’ ‘MR’Q ‘WXLWMYN SYZYNK’ TWTWZWR MN “S’N TWYK’L K’LWRWNK TYP YRLQ’DY

78. Ḳaŋı ḳan inçe tip y[a]rl[ı]ḳadı birk[i]ye amraḳ oğlumın siziŋe tutuzur m[e]n asan[96] tükel kelürüŋ tip y[a]rl[ı]ḳadı.

‘WYTRW ‘WL “VYCX’ ‘R ‘YXL’YW X’NQ’ ‘YNC’ TYP ‘WYTTY TNKRYM N’ MWNK T’Q PWLTY KYM “NTX TNKRY T’K ‘RDNY T’K ‘WYKWKWNKWZNY ‘WYLWM YYRYNK’ ‘YDWR SYZ ‘WL T’LWY SWVY ‘RTYNKW QWRQYNCYX “D’LX ‘WL ‘WYKWŞ TYNLXL’R P’RYP ‘WYLWKLY PYR P’RS’R ’R’X’Y MW TYP ‘WYTWNTY

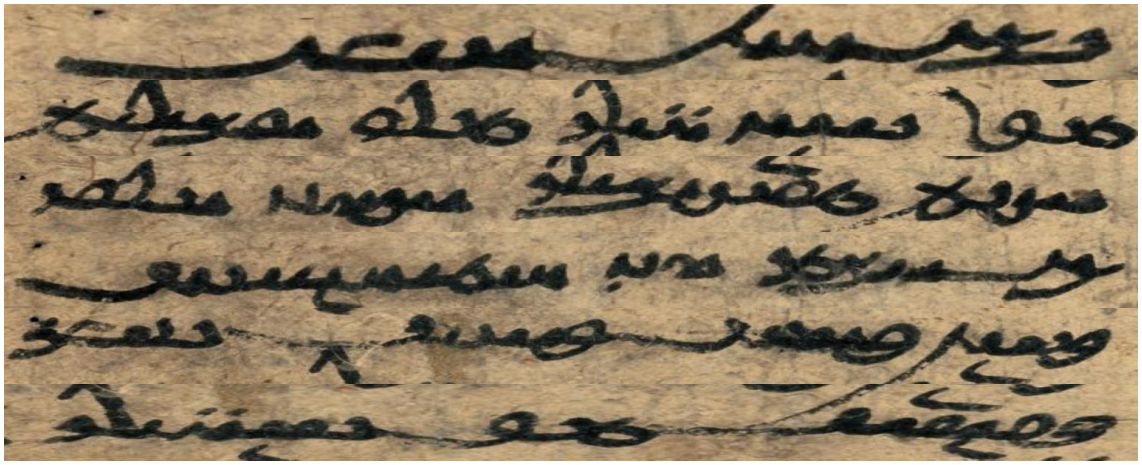
[96] Genel olarak *isen* biçiminde yazılan kelime burada daha *asan* şeklinde yazılmıştır. Bu kelimenin imlâsında da *taluy* kelimesinde olduğu gibi tutarlılık söz konusu değildir.

79. Ötrü ol avıçḳa er[97] ıġlayu ḳanḳa ınçe tip öt[ün]ti t[e]ŋrim ne muŋ taḳ[98] boltı kim ant[a]ġ t[e]ŋri teg erd[i]ni teg ögükünüzni ölüm yiriŋe ıdursiz ol taluy suvı ertiŋü ḳorḳınçıġ adal[ı]ġ ol üküş tınl[ı]glar barıp ölügli[99] bir barsar [y]araġay mu tip ötünti.

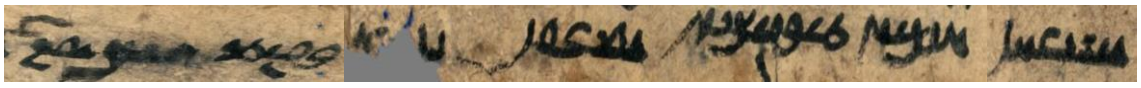
‘WLWS P’RC’ TYKYN ‘WYCWN PWS’NWR

80. Ulus barça tigin üçün busanur.

YM’ X’N ‘YNC’ TYP YRLXQ’DY TYDW ‘WM’DYM ‘RKYM TWYK’M’DY ‘RKSYZ ‘YDWR MN “MTY SYZ X’T’XL’NYNK PYRL’ P’RYNK P’RYNK YYRCY PWLWNK TYP YRLQ’DY.

81. Y[i]me ḳan ınçe tip y[a]rl[ı]ḳadı tıdu umadım erkim tükemedi erksiz ıdur m[e]n amtı siz ḳataġlanıŋ birle barıŋ barıŋ yirçü boluŋ tip y[a]rl[ı]ḳadı.

“VYCX’ Q’M’X T’PL’MYŞ ‘WYCWN YY PWLTY ‘RYNC

[97] CH, HNO ve PP kelimeyi hiç okumazken JRH kelimeyi *ey* şeklinde okumuş fakat PZ bu okuyuşu *er* şeklinde düzeltmiştir.

[98] Bu kelimenin kendisinden öncekiyle birlikte hendiadyoin olduğunu düşünüyoruz. Yani tek başına “sıkıntı” anlamına gelmekte olup *muŋ* kelimesiyle birlikte hendiadyoin oluşturmaktadır. JRH bu kelimeyi tek başına tanıklayamadığını söylemesine rağmen Von Le Coq iki kez tanıklamaktadır (bkz.: Huastuanift; s.111)

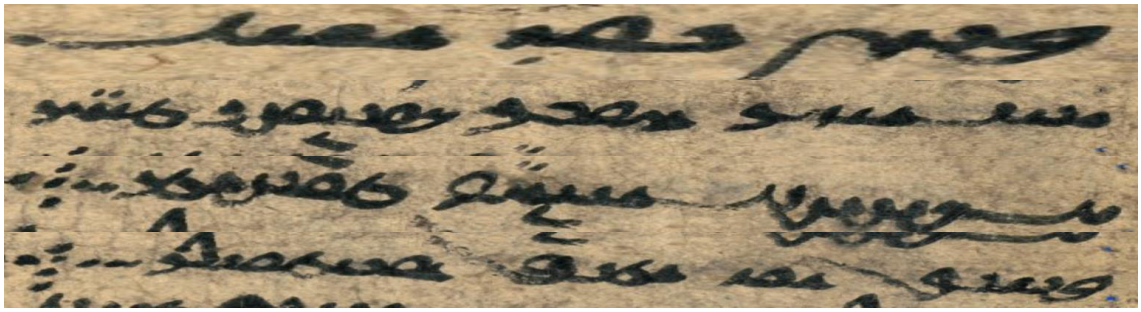
[99] Kelimeyi PP ve HNO *ölügler*, CH *ölükler* şeklinde okur.

82. Avıçḳa ḳamaġ taplamış üçün yi[rçi][100] boltı erinç[101].

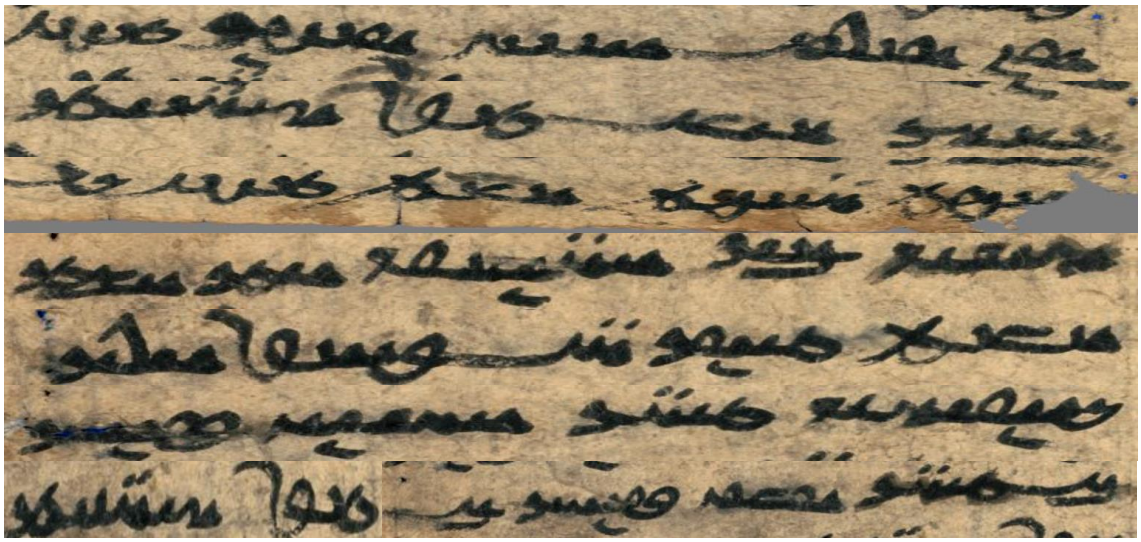
‘WL ‘WYDWN X’NKY X’N TYKYNK’ S’PTY

83. Ol ödün ḳanı ḳan tiginke septi[102].

PYŞ YWZ ‘R’NNYNK “ŞY SWVY KWYLWKY T’QY N’ KRK’KYN “LQW TWYK’TY PYRYP ‘WZ’TYP ‘WYNTWRDY

84. Biş yüz erenniŋ aşı suvı kölüki taḳı ne k[e]rgekin alḳu tüketi birip uzatıp öntürdi.

[100] Oldukça tahrip olmuş bir kelime olduğu için okunmakta güçlük çekilmiştir. Ancak ittifakla *yirçi* şeklinde okunmuştur. Kontekste de uygun düşmektedir.

[101] Üstü karalanmış veya kirlenmiş haldeki kelimeyi PP okuyamamış, CH *qanq* şeklinde, JRH *amark* şeklinde okumuştur. Ancak hiçbiri anlamlandıramamıştır. Dikkatli bakıldığında bir sonraki cümlenin ilk kelimesi olan *ol* kelimesinin üstüne bir *ç* harfi yazılmıştır. Dolayısıyla burada bir düzeltme söz konusu olup *erinç* okuyuşu doğru olacaktır.

[102] JRH bu fiile farklı anlamlar vermiş olsa da günümüzde hâlâ bu anlamıyla Türkiye Türkçesi ağızlarında yaşamaktadır (bkz.; TDK Ağızlar Sözlüğü: *sep-* maddesi).

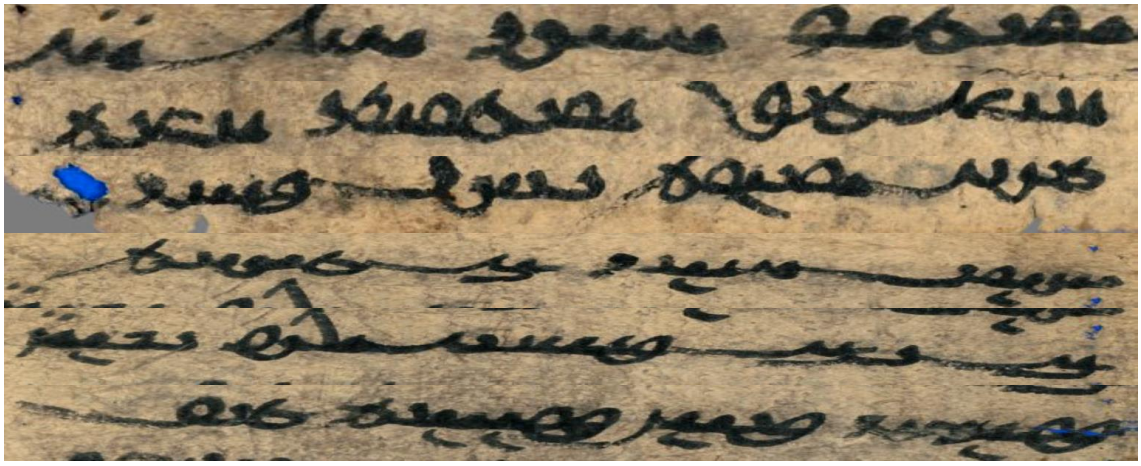
‘WL ‘WYDWN “NYYX ‘WYKLY TYKYN ‘YNYSY ‘YNC’ TYP S’QYNTY ‘WYKWM Q’NKYM ‘YCYM TYKYNK’ S’V’R MYNY “QL’YWR ‘RTY “MTY ‘YCYM T’LWYQ’ P’RYP ‘RDNY K’LWRS’R T’QY “XRLX PWLX’Y MN T’QY ‘WCWZ PWLX’Y MN TYP S’QYNTY

85. Ol ödün a͡nyıġ ögli tigin inisi ince tip saḳıntı ögüm[103] ḳaŋım içim tiginke sever mini aḳlayur[104] erti amtı içim taluyḳa barıp erd[i]ni kelürser taḳı aġ[ı]rl[ı]ġ bolġay m[e]n taḳı uçuz bolġay m[e]n tip saḳıntı.

“MTY PYRL’ P’R’YYN

86. Amtı birle barayın.

‘WYTRW X’NKY X’NQ’ ‘YNC’ TYP ‘WYTWNTY ‘YCYM TYKYN ‘WYLWM YYRK’ P’RYR //// N’KLWK X’LYR MN TNKRYM MN YM’ P’R’YYN ‘DKW YVLQ PWLS’R PYRL’ PWL’LYM TYP

87. Ötrü ḳaŋı ḳanḳa ince tip ötünti içim tigin ölüm yirke barır [erser][105] neg[ü]lüg ḳalır m[e]n t[e]ŋrim y[i]me barayın edgü y[a]vl[a]ḳ bolsar birle bolalım[106] tip.

[103] CH *iliküm* şeklinde okumuştur.
[104] 163. nota bkz.
[105] JRH burada *ol* kelimesinin yazıldığını söylemiştir. Fakat burada hem gramer hem de kontekst gereği uygun düşmemektedir.
[106] PP, HNO, CH burada her iki fiili de *bul-* olarak okumuşlardır. Fakat *bolsar* ve *bolalım* paralelliği düşünüldüğünde bu mümkün değildir. Hem de *yavlaḳ* birçok metinde sıkça *bol-* fiiliyle birlikte tanıklanabilir. JRH bu düşünceyle aynı fikri paylaşan ST’a şüpheyle yaklaştığını söylemektedir.

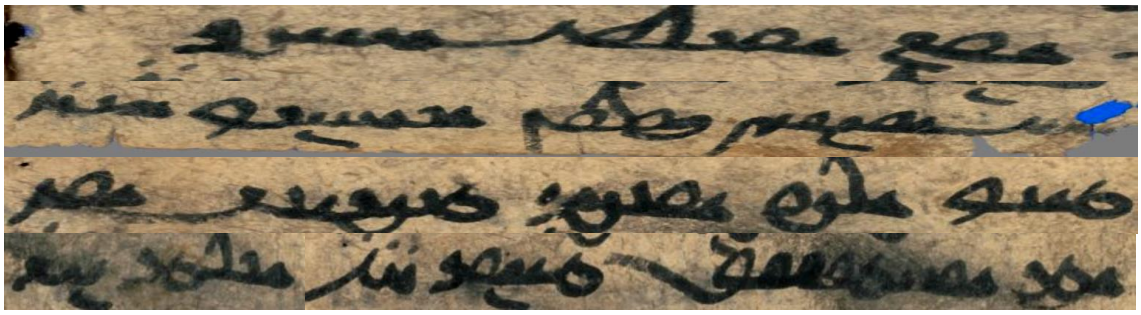
YM’ X’NKY ‘WXWL XYLYNCY YVL’Q ‘WYCWN SVMZ ‘RTY

88. Y[i]me ḳaŋı oġul ḳılınçı y[a]vlaḳ üçün s[e]vm[e]z erti.

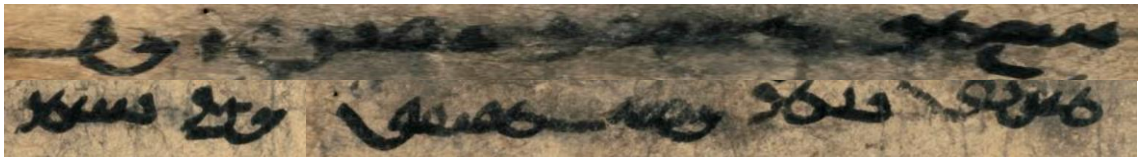
‘WYTRW P’RS’R P’RXYL TYP YRLQ’DY

89. Ötrü barsar barġıl tip y[a]rl[ı]ḳadı.

‘WL ‘WYDWN X’NKY X’N ‘WLWS PWDWN ‘YXL’YW SYQT’YW ‘DKW ‘WYKLY TYKYNYK ‘WZ‘TY ‘WYNTWRWP T’LWYQ’ ‘YDTYL’R

90. Ol ödün ḳaŋı ḳan ulus bodun ıġlayu sıḳtayu edgü ögli tiginig uzatı öntürüp taluyḳa ıttılar.

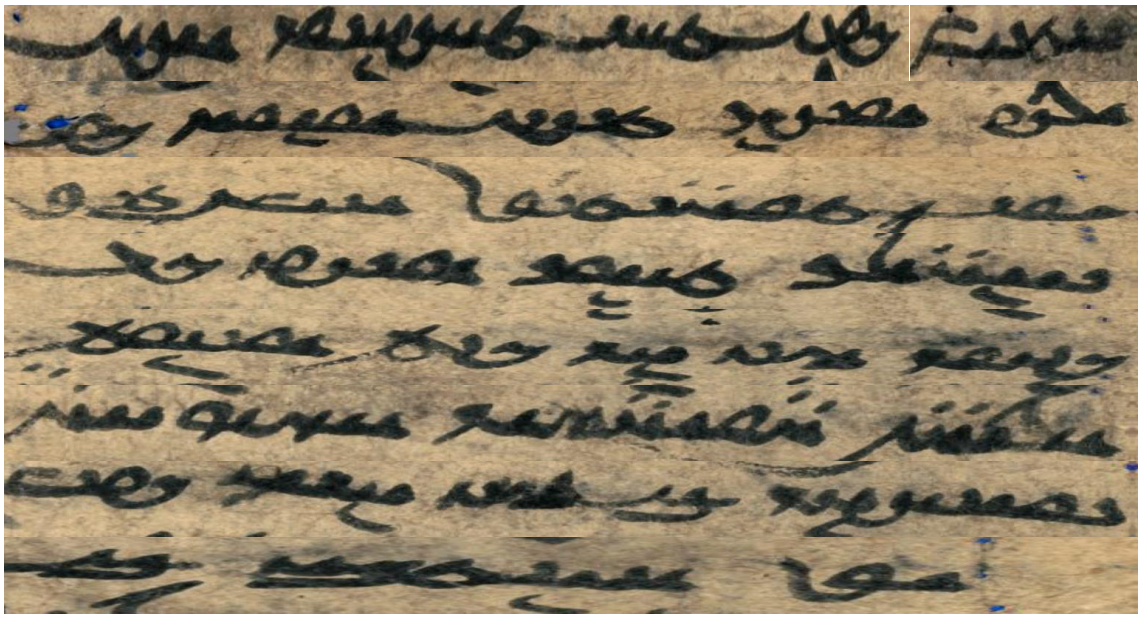
X’LTY T’LWY ‘WYKWZK’ T’KYP YYTY KWYN TWRWP KMY Y’R’TY

91. Ḳaltı taluy ögüzke tegip yiti kün turup k[e]mi yarat[t]ı.

YYTY TYMYR SWN KMY SWL’P TWRXWRDY

92. Yiti timir son[107] k[e]mi solap turġurdı.

YYTYNC KWYN T’NK T’NKL’YWR ‘RK’N ‘DKW ‘WYKLY TYKYN ‘WLWX KWYVRWK TWQYTYP ‘YNC’ TYP YRLQ’DY T’LWY ‘WYKWZK’ KYRWR SYZL’R KYM ‘WYLWM “D’Q’ QWRQS’R “ŞNWR’Q YWRYNKL’R MN SYZL’RNY KWYC‘P ‘YLYTM’Z MN

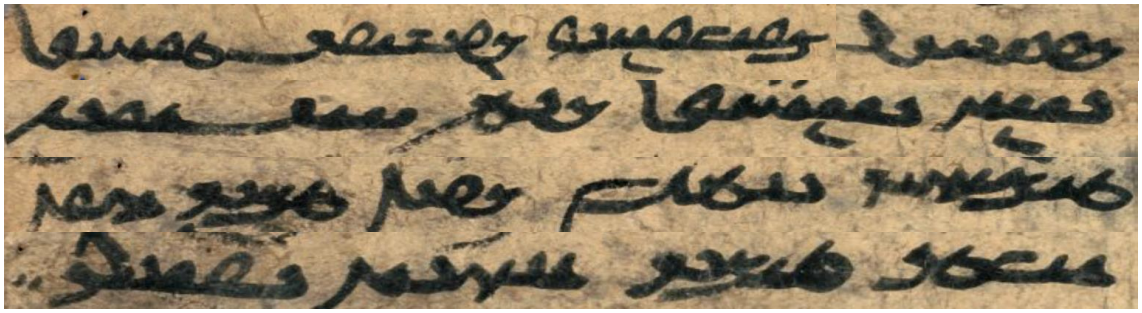
93. Yitinç kün taŋ taŋlayur erken edgü ögli tigin uluġ küvrüg toḳıtıp ınçe tip y[a]rl[ı]ḳadı taluy ögüzke kirür sizler kim ölüm adaḳa ḳorḳsar aşnuraḳ[108] yorıŋlar m[e]n sizlerni küçep ilitmez m[e]n.

‘WYTRW YRLXYN ‘YŞYDYP KYM N’NK ‘WNM’DYL’R

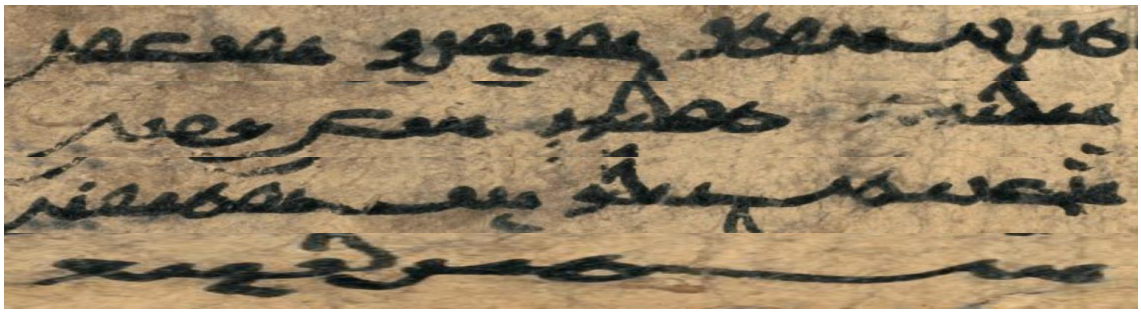
94. Ötrü y[a]rl[ı]ḳın işidip kim neŋ un[a]madılar[109].

[107] JRH bu kelimenin Çincede “zincir” anlamına geldiğini notlarında belirtmektedir. Aynı doğrultuda PP kelimenin Çince olduğunu söylemiş fakat metinde *son* olarak okunması gerektiğini vurgulamıştır. Doğru bir tespittir, çünkü tanıklayabildiğimiz bir şekilde *so*; “zincir” anlamına gelip enstrümantal eki almıştır.
[108] CH bu kelimeyi *aşnu neng* şeklinde okumuştur.
[109] Kelimeyi PP *önmediler*, CH *unmadılar*, ABE *üntemediler*, JRH *unamadılar* (*üntemediler*) şeklinde okumuşlardır. JRH’ın da belirttiği gibi daha önce geçen *neng unamadı* ifadesi de bu okumayı doğrulamaktadır.

KWYNYNK’ MWNCWL’YW KWYVRWK TWXYP YRLX YRLQ’P KYM N’NK ‘WYNT’M’S’R YYTYNC KWYN TMYR SW’ “CTY T’MYR ‘YŞYX YWRYDY

95. Küniŋe munçulayu küvrüg toḳıp y[a]rl[ı]ḳ y[a]rl[ı]ḳap kim neŋ üntemeser yitinç kün t[i]mir so[n] açtı temir[110] ışıġ yorıdı.

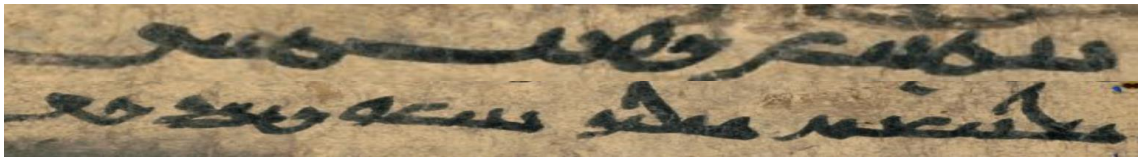
TYKYN XWTY ‘WYLWKY ‘WYCWN “D’SYZ TWD’SZ X’C KWYN ‘YCYNT’ ‘RDNYLYK ‘WTRWQX’ T’KDYL’R

96. Tigin ḳutı ülügi üçün adasız tudas[ı]z ḳaç kün içinte erd[i]nilig otruḳḳa[111] tegdiler.

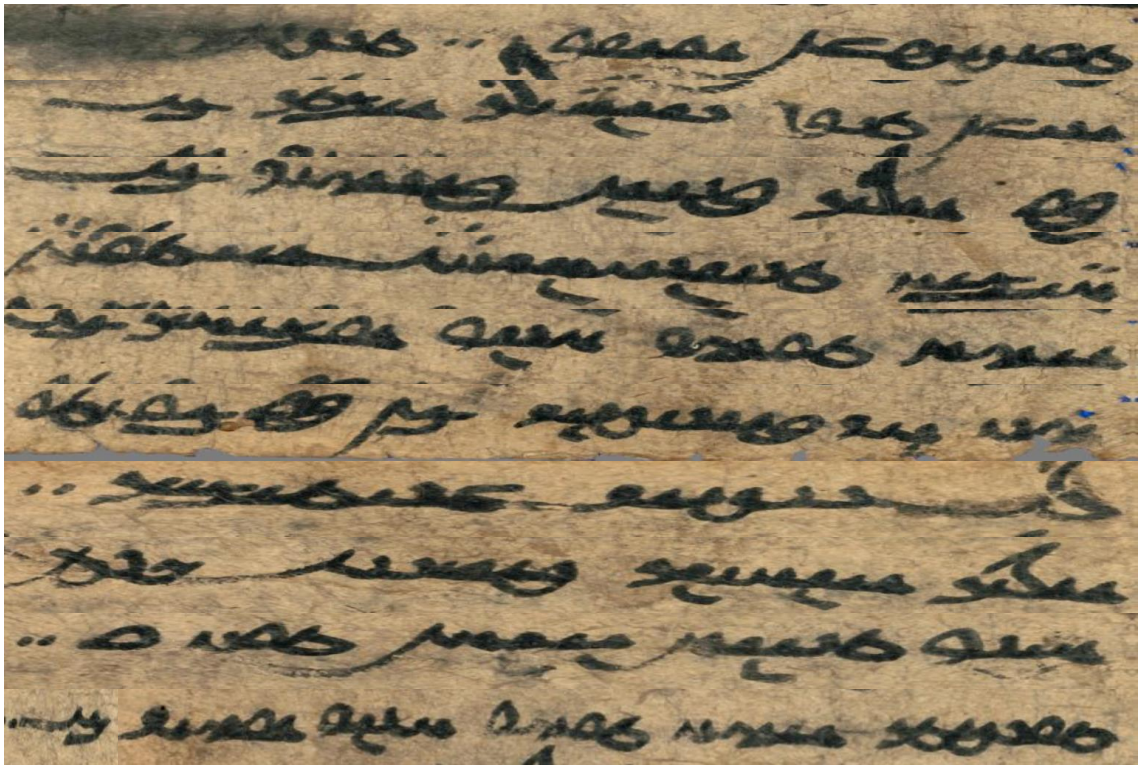

YYTY KWYN “NT’ TYNTYL’R

97. Yiti kün anta tıntılar.

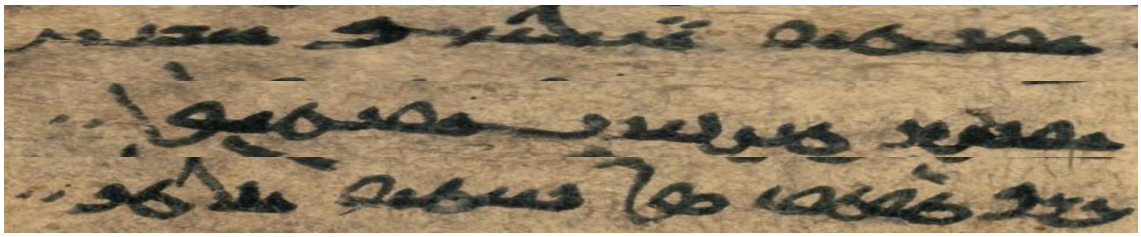

[110]Kelimenin yazımında bir istikrar yoktur. Kelime “TYMYR”,“TMYR”,“T’MYR” şeklinde farklı yazılmaktadır.
[111] Kaşgarlı Mahmut kelimenin “ada” anlamına geldiğini söylemiştir. bkz.: DLT; *otruġ* maddesi. Ayrıca *ġḳ>ḳḳ* benzeşmesi için bkz.: 14. cümle.

YYTYNC KWYN T’NK “DYNCYX ‘RDNY YYNCW K’MYK’ TWYK’KWC’ ‘WRWP TYKYN ‘YNC’ TYP YRLQ’DY “MTY MN PW ‘RDNY PYRL’ P’RS’R MN Q’M’X TYNLYXL’RQ’ “RTWQ “SX TWSW XYLW “WM’X’Y MN SYZL’R P’RYNKL’R MN PW MWNTWD’ YYKR’K CYNT’M’NY ‘RDNY “LX’LY P’R’YYN KYM X’YW TYNLXL’RX’ TWYZW TWYK’TY “SX TWSW XYLW ‘WS’R MN

98. Yitinç kün taŋ adınçıg erd[i]ni yinçü kemike tükegüçe urup tigin[112] ınçe tip y[a]rl[ı]ḳadı amtı m[e]n bu erd[i]ni birle barsar m[e]n ḳamaġ tınlıglarḳa artuḳ as[ı]ġ tusu ḳılu umaġay m[e]n sizler barıŋlar m[e]n bu muntuda yigrek[113] çintamani erd[i]ni alġalı barayın kim kayu tınlıġlarḳa tözü tüketi as[ı]ġ tusu ḳılu usar m[e]n.

[112] Müstensih burada yazdığı bir kelimeyi silmiştir. Zaten PP da burada kasıtlı bir silme işlemi yapıldığını söyler. Bu kısım için bir kelime aramaya lüzum yoktur. Çünkü kontekst gayet muntazam şekilde oluşturulmuştur.

[113] CH kelimeyi *yiging* şeklinde JRH ve PP ise *yegrek* şeklinde okumuştur.

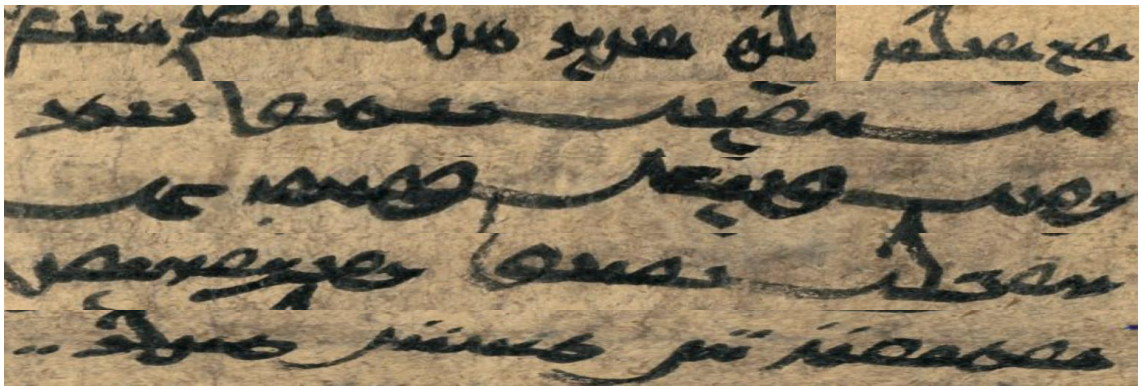
‘WYTRW Q’D’ŞY ‘NYYX ‘WYKLY TYKYNYK ‘WYTLP KMY TWTWZWP Y’NTRW ‘YDTY

99. Ötrü ḳadaşı a͡nyıġ[114] ögli tiginig ötl[e]p k[e]mi tutuzup yant[u]ru ıttı.

TYKYN YYRCY “VYCX’ PYRL’ ‘YKYKW Q’LTYL’R

100. Tigin yirçü avıçḳa birle ikigü ḳaltılar.

‘WL ‘WYDWN ‘DKW ‘WYKLY TYKYN YYRCY “VYCX’ XWLYN YYTYP YYTY KWYN PYLC’ PWXWZC’ SWVD’ YWRYP KWYMWŞLWK ‘WTRWQQ’ T’XQ’ T’KDY

101. Ol ödün edgü ögli tigin yirçi avıçḳa ḳolın yitip yiti kün bilçe boğuzça suvda yorıp kümüşlüg otruḳḳa taḳḳa tegdi.

YYRY QWMY “LXW KWYMWŞ

102. Yiri ḳumı alḳu kümüş.

[114] PP ve CH kelimeyi *avig* şeklinde okumuşlar ve doğrusunun *ayıġ* olması gerektiğini notlarında göstermişlerdir. Metinde açık bir şekilde *v* harfi görünse de kuvvetle muhtemel kelime *a͡nyıġ* okunmalıdır.

‘WYTRW TYNTWRX’LY S’QYNTY

103. Ötrü tınturġalı saḳıntı.

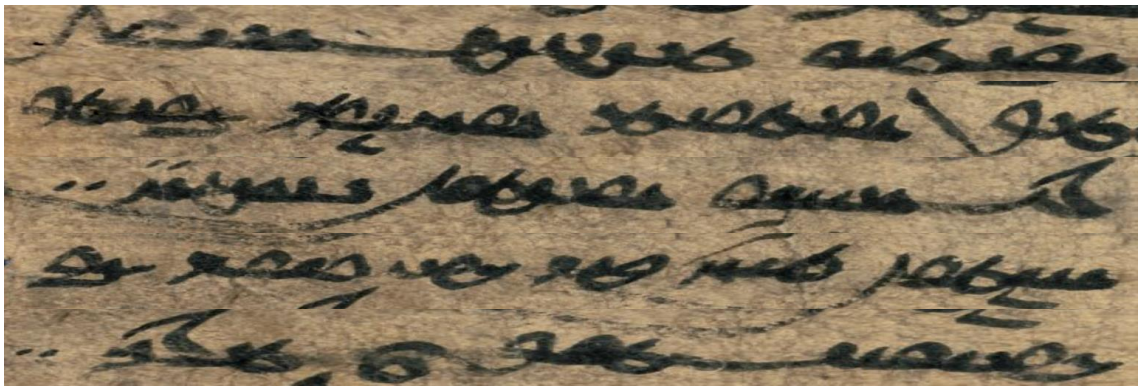
‘YNCYP “VYNCX’ “RWQY YYTTY KWYCY “LNKWDY

104. İnçip avıçḳa[115] aruḳı yitti küçi alŋudı.

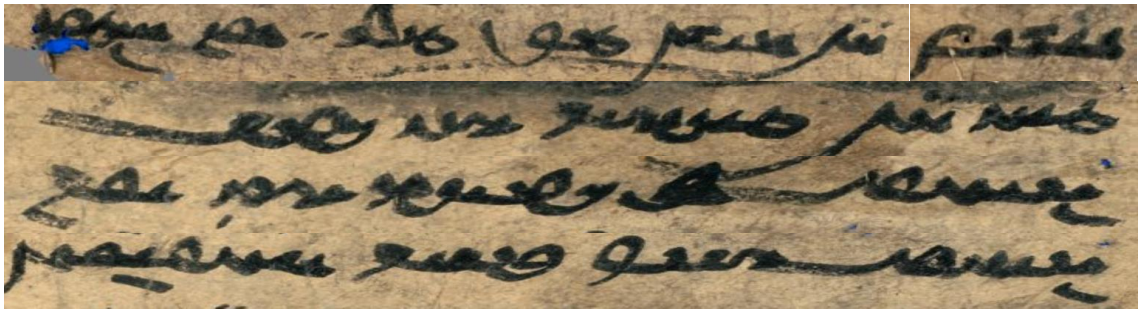
T’PR’YW YWRYYW ‘WM’DY

105. Tebreyü yorıyu umadı.

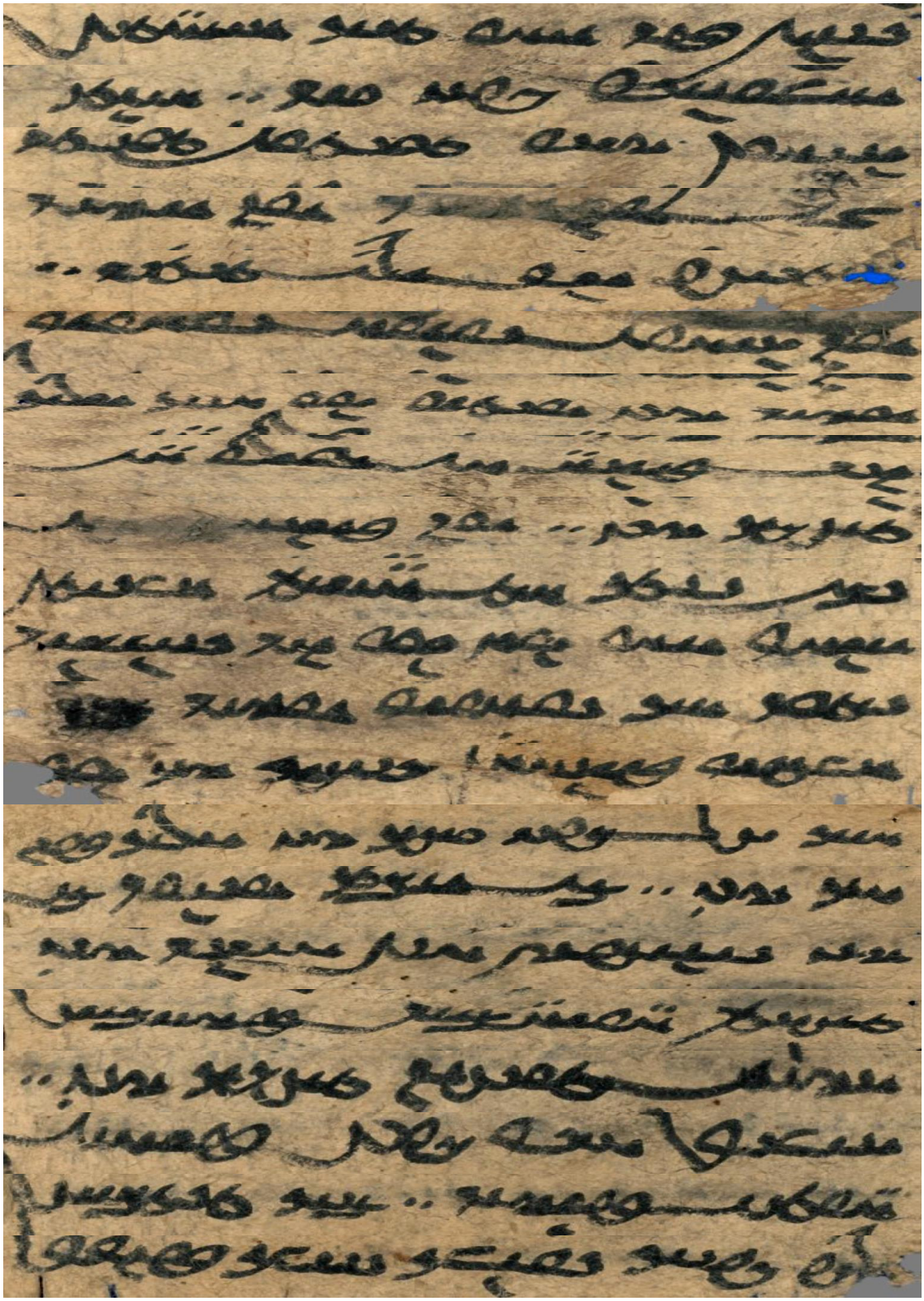

‘WYTRW TYKYNK’ ‘YNC’ TYP ‘WYTWNTY ‘WXLWM MWNTWD’ ‘YN’RW ‘WYNKTWN YYNK’Q “LTWN T’X P’R KWYZWNWR MW KWYRWNK TYP TYDY

106. Ötrü tiginke inçe tip ötünti oġlum muntuda ınaru öŋtün yıŋaḳ altun taġ bar közünür mü körüŋ tip tidi.

[115] Bu kelimede fazla bir *n* söz konusudur.

“VYCQ’ ‘YNC’ TYP TYDY ‘WL “LTWN T’XQ’ T’KS’R SYZ KWYK LYNXW’ P’R KWYRK’Y SYZ ‘WL LYNXW’ S’YW PYR’R “XWLWX YYL’N P’R “XW TYNY ‘YR’QTYN “NCWL’YW KWYZWNR X’LTY LYNXW’ S’YW

TWYTWN TWYTRC’ ‘WL ‘RS’R ‘RTYNKW ‘LP ‘D’ TYTYR ‘WL LYNXW’ YWLWX YWXWRW ‘WS’R SYZ ‘WYTRW LWW X’NY ‘RDNYLYK P’LYQX’ ‘WRDWQ’ T’KK’Y SYZ ‘WL P’LYX T’KR’ YM’ YYTY X’T Q’R’M ‘YCYNT’ “LXW “XWLWX LWWL’R YYL’NL’R Y’TWR “NY YWXWRW ‘WS’R SYZ ‘YCK’RW P’LYXQ’ KYRK’Y SYZ LWW X’NYNK’ KWYZWNK’Y SYZ ‘RDNY PWLX’Y SYZ MN “MTY ‘WYLWR MN SYZ Y’LNKWSXY’ X’LYR SYZ TNKRYM QWRQM’NK PWS’NM’NK ‘YS’N TWYK’L T’KK’Y SYZ ‘YNCYP X’YW KWYN PWRX’N QWTYN PWLS’R MYNY TYTM’NK ‘DKW KWYNY YWLCY YYRCY PWLWP

107. Avıçḳa ınçe tip tidi ol altun taḳḳa tegser siz kök linhua bar[116] körgey siz ol linhua sayu birer aġuluġ yılan bar aġu tını ıraḳtın ançulayu közün[ü]r ḳaltı linhua sayu tütün tüt[e]rçe ol erser[117] ertiŋü alp ada titir ol linhua yoluġ yoġuru usar siz ötrü luu ḳanı erd[i]nilig balıḳḳa orduḳa teggey siz ol balıḳ tegre[118] y[i]me yiti ḳat ḳaram içinte alḳu aġuluġ luular yılanlar yatur anı yoġuru usar siz[119] içgerü balıḳḳa kirgey siz[120] luu ḳanıŋa[121] közüngey siz erd[i]ni bulġay siz m[e]n amtı ölür m[e]n siz yalŋusḳ[ı]ya[122] ḳalır siz t[e]ŋrim ḳorḳmaŋ busanmaŋ isen tükel teggey siz inçip ḳayu kün burḳan ḳutın bulsar[123] mini tıtmaŋ edgü köni yolçı yirçi bolup

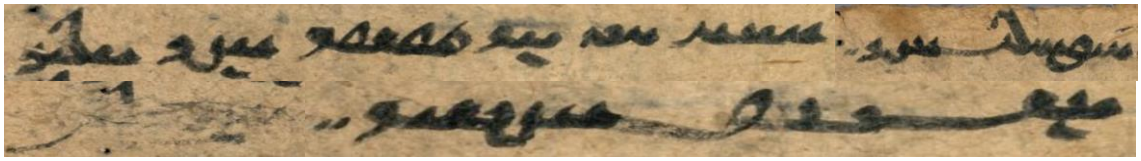
[EKSİK SAYFA/LAR]

[116] Burası genel olarak okunamamıştır. Fakat metinde kontekste de uygun şekilde *bar* yazılı olmalı. Nitekim bunun delili olarak buna paralel cümlenin yüklemi de *bar* kelimesi ile bitmektedir.
[117] Muhtemelen *ol erser* ifadesi müstensih tarafından yanlış yazılınca karalanmış ve biraz ileriye tekrar yazılmıştır. Bu yüzden de müstensih tarafından karalanmış olmasına rağmen CH, JRH ve ABE ifadeyi iki kere okumuştur.
[118] Kelime tam olarak okunamamaktadır. Fakat JRH gibi, ileride aynı şekilde kullanılacağından dolayı böyle okunulması gerektiğini düşünüyoruz. CH kelimeyi *[içint]e* şeklinde transkribe eder. PP ise kelimeyi hiç okuyamamıştır.
[119] CH kelime tam okunamadığı için kelimeyi *m[e]n* okur. Fakat bu okuyuş kontekste uymamaktadır.
[120] CH, PP ve ABE bu kelimeyi *siz* olarak okurlar. Ancak JRH’ın da söylediği gibi açık bir şekilde *siy* yazılmıştır. Bu JRH’ın notlarında belirttiği gibi müstensihin lehçesi ile ilgili mesele olmak yerine imlâ yanlışı olarak değerlendirilmelidir.
[121] CH bu kelimeyi *kanı neke* şeklinde okumuştur.
[122] CH burayı *yalangukkın* şeklinde okur.
[123] ABE bu kelimeyi hiç okumamıştır.

YNK’ T’KDY

108. [Balıḳ ḳapaġ]ıŋa[124] tegdi.

Q’P’XD’ ‘YKY ‘RYX XYZL’R TWRWR ‘LKY ‘RDNYLYK YYP ‘NKYR’R

109. Ḳapaġda iki arıġ ḳızlar turur elginde erd[i]nilig yıp eŋirer[125].

‘WYTRW TYKYN KYM SYZL’R TYP ‘YYTY

109. Ötrü tigin kim sizler tip ayıt[t]ı.

‘WL XYZL’R Q’P’XCY PYZ TYP TYDY.

110. Ol ḳızlar ḳapaġçı biz tip tidi.

‘WYTRW TYKYN P’LYX ‘YCYNK’ KYRDY

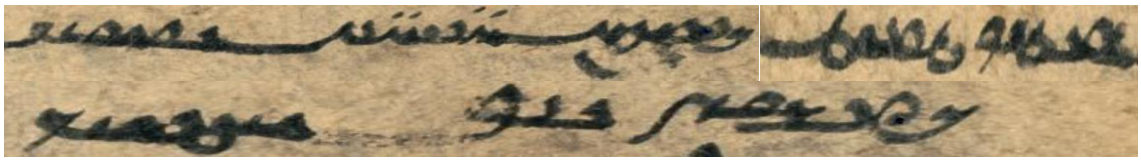
111. Ötrü tigin balıḳ içiŋe kirdi.

[124] CH bu kelimeyi *yrke* şeklinde okumaktadır.
[125] Bu cümlede geçen *elgi* kelimesi kontekste uymamaktadır. Metinde bu kelimenin tam altına denk gelen kısımda silinmiş veya tahrip olmuş bir kelime vardır. Biz bu kelimenin *elginde* olarak okunması gerektiğini ve *elgi* kelimesinin düzeltilmesi olduğunu düşünüyoruz.

‘WYNKTWN Q’P’XQ’ T’KDY

112. Öŋtün[126] ḳapaḳḳa tegdi.

‘WYTRW TWYRT KWYRKL’ QYRQYN YWRWNK KWYMWYŞ YYP ‘NKYR’R

113. Ötrü tört körkle ḳırḳın[127] yürüŋ kümüş yıp eŋirer.

PW Q’P’X KWYZ’DW TWRWRL’R

114. Bu ḳapaġ közedü tururlar.

TYKYN “YYTS’R Q’P’XCY QYRQYN PYZ TYDYL’R

115. Tigin ayıtsar ḳapaġçı ḳırḳın biz tidiler.

‘WYTRW T’QY ‘YCK’RW KYRDY

116. Ötrü taḳı içgerü kirdi.

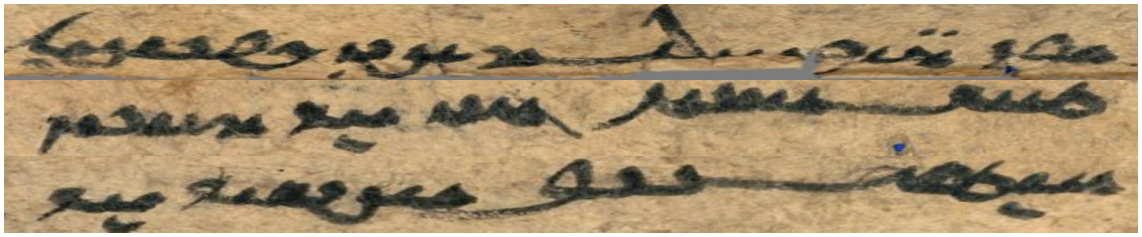
[126] JRH, PP’nun bu kelimeyi “geçilecek ilk kapı” olarak tercüme etmesini haklı olarak hatalı buluyor; çünkü bir önceki cümlede şehrin içine girilmişti. Dolayısıyla verilen bu anlam uygun düşmemektedir. Ayrıca kılavuz daha önceki tarifinde de *öŋtin* kelimesini kullanmıştı.

[127] JRH bu kelimeyi *kız+kün* olarak açıklayıp “kızlar” anlamını vermektedir. Fakat bu kelimeyi Kaşgarlı “kız, cariye” olarak anlamlandırırken yine Gabain de aynı kelimeden bahseder.

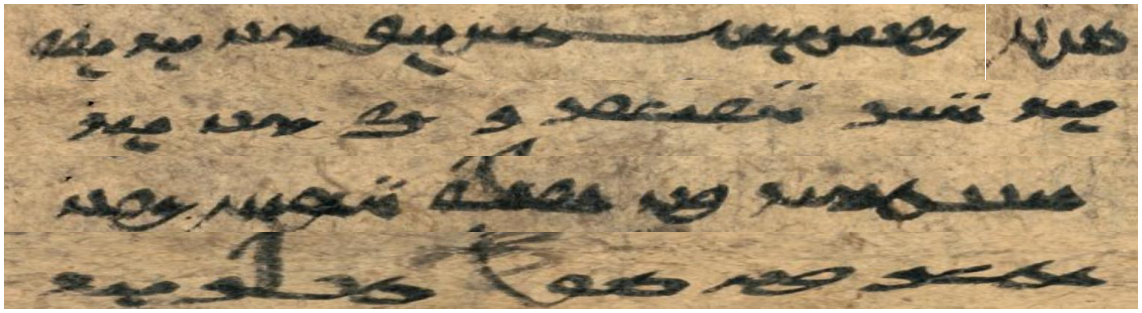
‘WRDW Q’P’XQ’ T’KDY

117. Ordu ḳapaḳḳa tegdi.

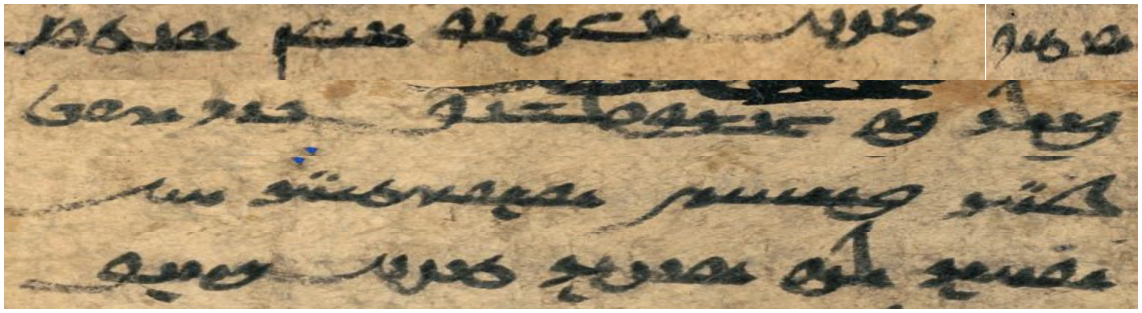
‘WL Q’P’XD’ S’KYZ KW’RKL’ T’NK “RYX KYZL’R S’RYX ‘LTWN YYP ‘NKYR’RL’R

118. Ol ḳapaġda sekiz körkle taŋ arıġ ḳızlar sarıġ altun yıp eŋirerler.

TYKYN KWYRKL’RYN T’NKL’P SYZL’R LWWL’R Q’NY QWNCWYY MW SYZL’R ’’YYTS’R PYZ ‘WRDW Q’P’X KWYZ’TCY PYZ TYP TYDYL’R

119. Tigin körklerin taŋlap sizler luular ḳanı ḳunçuyı[128] mu sizler ayıtsar biz ordu ḳapaġ közetçi biz tip tidiler.

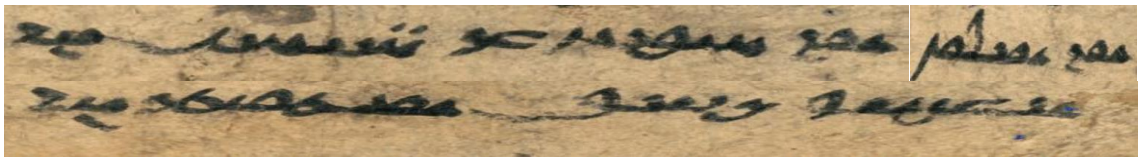

[128] Bu kelime genel olarak *kunçuy-ı* şeklinde okunmuş, sadece ABE 3.teklik iyelik eki olarak değerlendirmiştir.

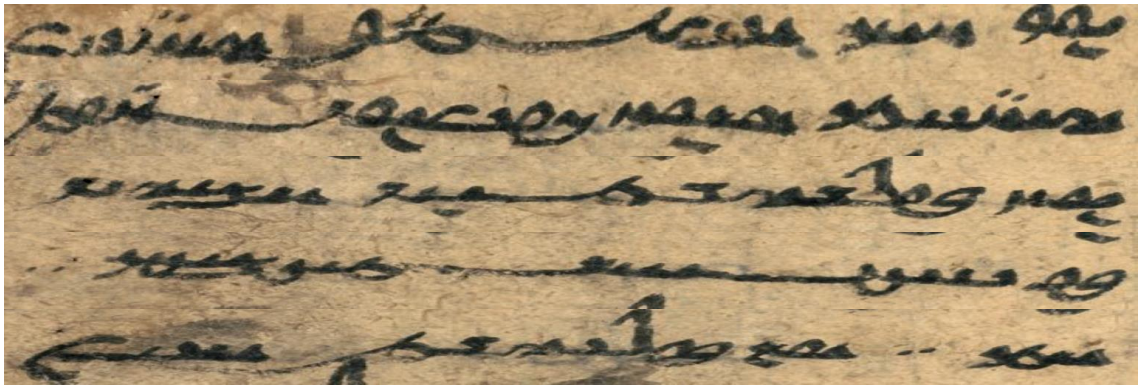
‘WYTRW TYKYN ‘YCK’RW ‘YNC’ ‘WTWK PYRDY PW ÇYMPWDVYP YYR SWVDQY P’R’N’S ‘WLWST’QY X’N ‘WXLY ‘DKW ‘WYKLY TYKYN K’LYP Q’P’XD’ TWRWR ‘YCK’RW KWYZWNK’LY TYP

120. Ötrü tigin içgerü ınçe ötüg birdi çımbud[ı]vıp yir suvd[a]ḳı[129] baranas ulustaḳı ḳan oġlı edgü ögli tigin kelip ḳapaġda turur içgerü közüŋeli tip

‘WL ‘WYDWN ‘WL Q’P’XCY QYRXYNL’R ‘YCK’RW KYRYP ‘WYTWNTYL’R

121. Ol ödün ol ḳapaġçı ḳırḳınlar içgerü kirip ötüntiler.

LWW X’NY ‘YNC’ TYP S’QYNC S’QYNTY ‘WLWX KWYCLWK QWTLWX PWDVSVTL’R ‘RM’S’R PW YYRK’ N’NK T’KM’K’Y ‘RTY ‘WL PWDYSVT ‘RYNC

122. Luu ḳanı ınçe tip saḳınç saḳıntı uluġ küçlüg ḳutluġ bod[i]s[a]v[a]tlar[130] ermeser bu yirke neŋ tegmegey erti ol bodis[a]v[a]t erinç.

[129] *çımbud[ı]vıp* ve *yirsuv* ifadelerinin birlikte düşünülüp bir hendiadyoin olarak anlaşılması lazım gelir.
[130] Müstensih kelimeyi yanlış yazmıştır. Aslında “PWDYSVT” olmalıydı.

KYRZWN TYP YRLQ’DY

123. Kirzün[131] tip y[a]rl[ı]ḳadı.

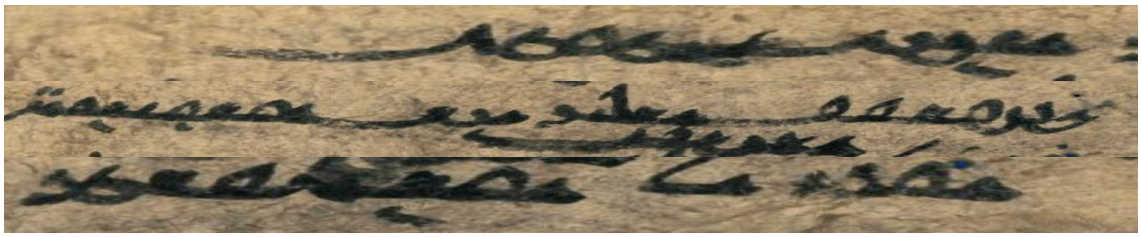
‘WL ‘WYDWN TYKYN ‘YCK’RW KYRDY

124. Ol ödün tigin içgerü kirdi.

LWW X’NY ‘WTRW ‘WYNTY

125. Luu ḳanı otru[132] önti.

‘LKYN TWT’ KYKWRWP ‘RDNYLYK ‘RKLYK ‘WRWNLWQ ‘WYZ’ ‘WLXWRTY

126. Elgin tuta kigürüp erd[i]nilig erklig[133] orunluḳ üze olġurtı.

---

[131] Bu kelimede *z* harfinden sonra araya bir *k* harfine benzer bir ses işareti konulmuştur. Bu işaretin yazıldığı mürekkep farkından dolayı sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca normal şartlarda birleştirilmesine rağmen ayrı yazılmıştır. Kelimeyi *kirzkün* şeklinde okuyanlar da etimolojik olarak tatmin edici bir açıklama yapmamışlardır.

[132] CH ve PP bu kelimeyi *ötrü* şeklinde okumuştur ancak bu şekilde okunabilmesi için kelimenin “‘WYTRW” şeklinde yazılması gerekirdi. JRH *utru* okumuştur. Fakat kelime Altun Yaruk ve Maytrisimit’te tanıklandığı gibi birçok türevleri ile birlikte DLT ve Çağatay dönemi eserlerinde de geçmektedir. *orta* ile alakalı olmak üzere kelime *otru* okunmalıdır.

[133] Aslında satır arasına yazılmış bu kelimeyi CH *ergede* şeklinde okurken PP hiç okumamıştır. JRH ise bu kelimeyi fark etmiş ancak bir sonraki cümlede geçecek olan *luu hanı*nın sıfatı olarak düşünmüştür. Fakat cümlede tahtın ihtişamı anlatılmak istenmiş olmalı ve bu yüzden de bu sıfat tam olarak *erdinilig* kelimesinin altına yazılmıştır.

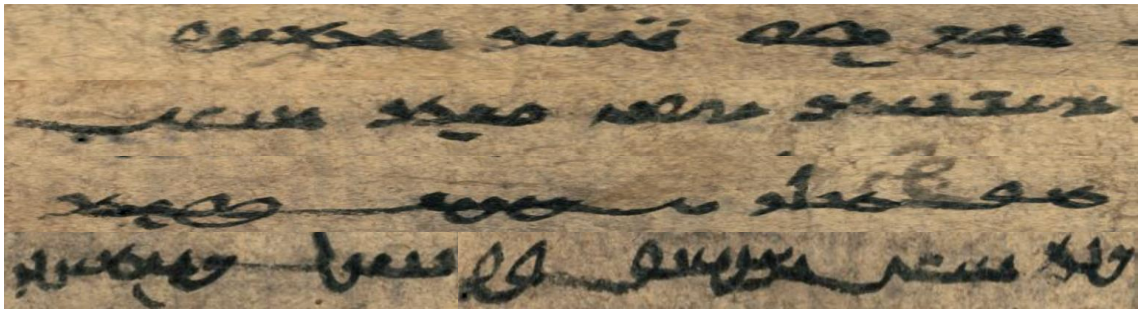
LWW Q’NYNK’ T’TYXLYX SWX’NCYX NWM NWML’DY

127. Luu ḳanıŋa tatıġlıġ soġançıġ nom nomladı.

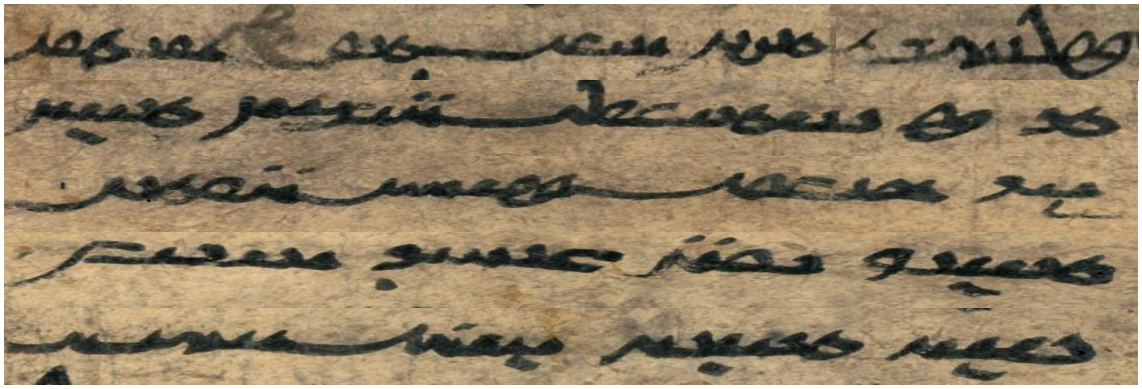
‘WLWX ‘WYKRWNCWLWK KWYNKLYN PWŞY PYRM’K ’’SXY NWML’DY

128. Uluġ ögrünçülüg köŋülin buşı birmek as[ı]ġı nomladı[134].

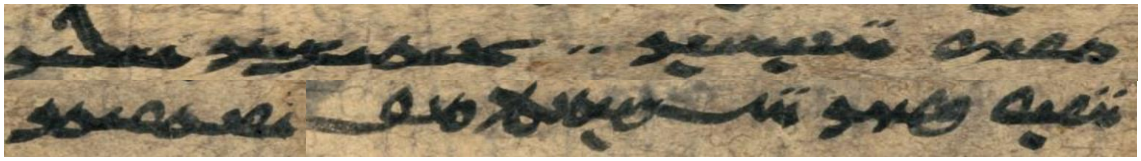

‘WL LWW Q’NY ‘RTYNKW S’VYNTY SWYZWLTY ‘YNC’ TYP TYDY N’ KRK’K PWLTY KYM ’’NC’ ‘MK’NYP PW YYRK’ K’LTYNKYZ

129. Ol luu ḳanı ertiŋü sevinti süzülti inçe tip tidi ne k[e]rgek boltı kim ança emgenip bu yirke keltiŋiz.

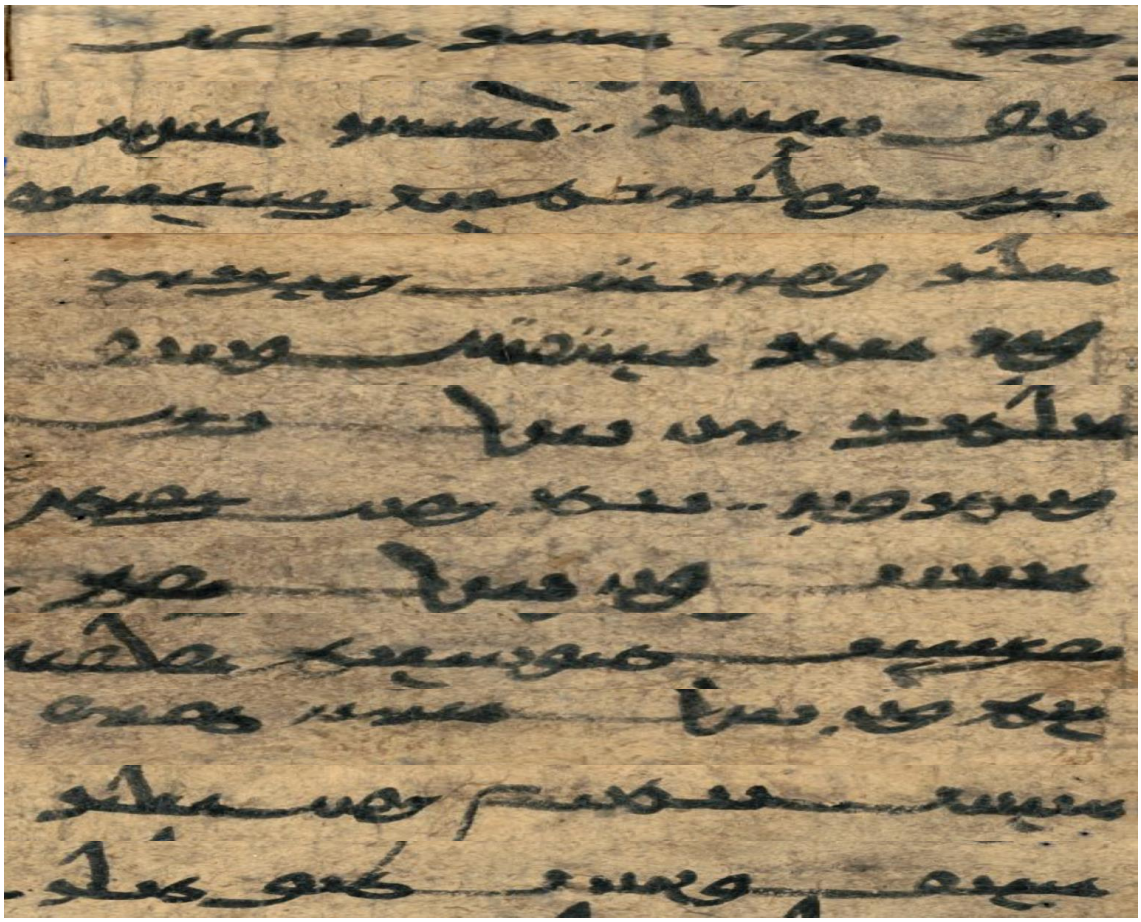

[134] CH bu kelimeyi *umladı* şeklinde okumuştur.

PWDYSVT TYKYN ‘YNC’ TYP ‘WYTWNTY PW YYRTYNCWD’ Q’M’X TYNLXL’R ‘WYCWN PWRX’N QWTYN TYL’YW YWQ CYX’Y ‘YRYNC YRLX TYNLYXL’RQ’ ’’S’X TWSW QYLX’LY CYNT’M’NY ‘RDNY QWLW PWŞYQ’ K’LTYM TYP ‘WYTWNTY

130. Bodis[a]v[a]t tigin inçe tip ötünti bu yirtinçüde ḳamaġ tınl[ı]ġlar üçün burḳan ḳutın tileyü yoḳ çıġay irinç y[a]rl[ı]ġ tınlıġlarḳa as[ı]ġ[135] tusu ḳılġalı çintamani erd[i]ni kolu buşıḳa keltim tip ötünti.

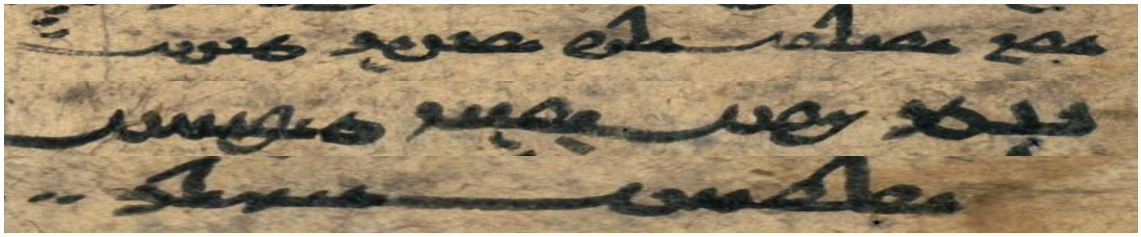

KRW LWW X’NY ‘YNC’ TYP YRLX’DY Y’R’X’Y ‘WNKR’ YM’ PWDYSVTL’R MWNCWL’YW ‘RDNY PWŞYQ’ K’LMYŞY P’R ‘RTY ’’LQWQ’

[135] Burada bir yazım hatası vardır. Metnin birçok yerinde tekrarlanan bu hendiadyoini kesin olarak bildiğimiz için *asaġ* olarak yazılan kelimeyi *asıġ* olarak okuyoruz.

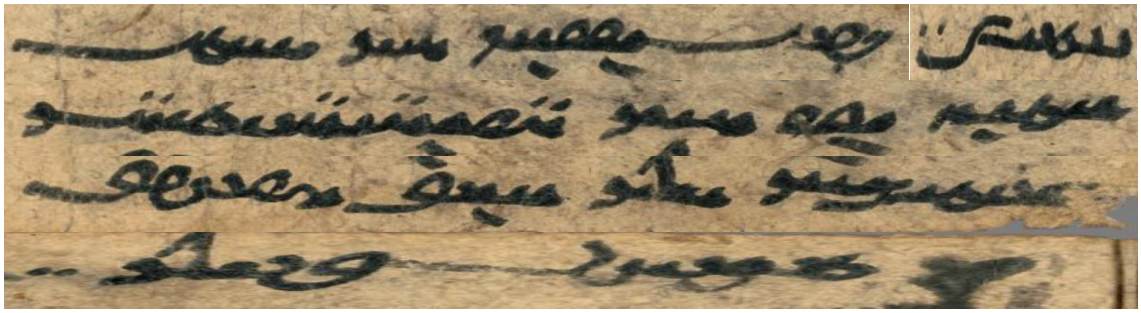
PYRYP ‘YDTYMYZ SYZYNK’ YM’ PYRK’Y PYZ YYTY KWYN MWNT’ ‘YNYNK PYZYNK’ NWM NWML’NK T’PYN’LYM ‘WDWN’LYM PYZYNK’ ’’SX TWSW XYLYNK YYTYNC KWYN ‘RDNY ’’LYP PYRYNK TYP TYDY.

131. K[i]rü[136] luu ḳanı inçe tip y[a]rl[ı]ḳadı yaraġay öŋre[137] y[i]me bodis[a]v[a]tlar munçulayu erd[i]ni buşıḳa kelmişi bar erti alḳuḳa birip ıttımız siziŋe y[i]me birgey biz yiti kün munta e[r]iŋ[138] biziŋe nom nomlaŋ tapınalım odunalım[139] biziŋe as[ı]ġ tusu ḳılıŋ yitinç kün erd[i]ni alıp biriŋ[140] tip tidi.

‘WL ‘WYDWN ‘DKW ‘WYKLY TYKYN YYTY KWYN LWL’R T’P’XYN ‘WDWXYN “Ş’DY

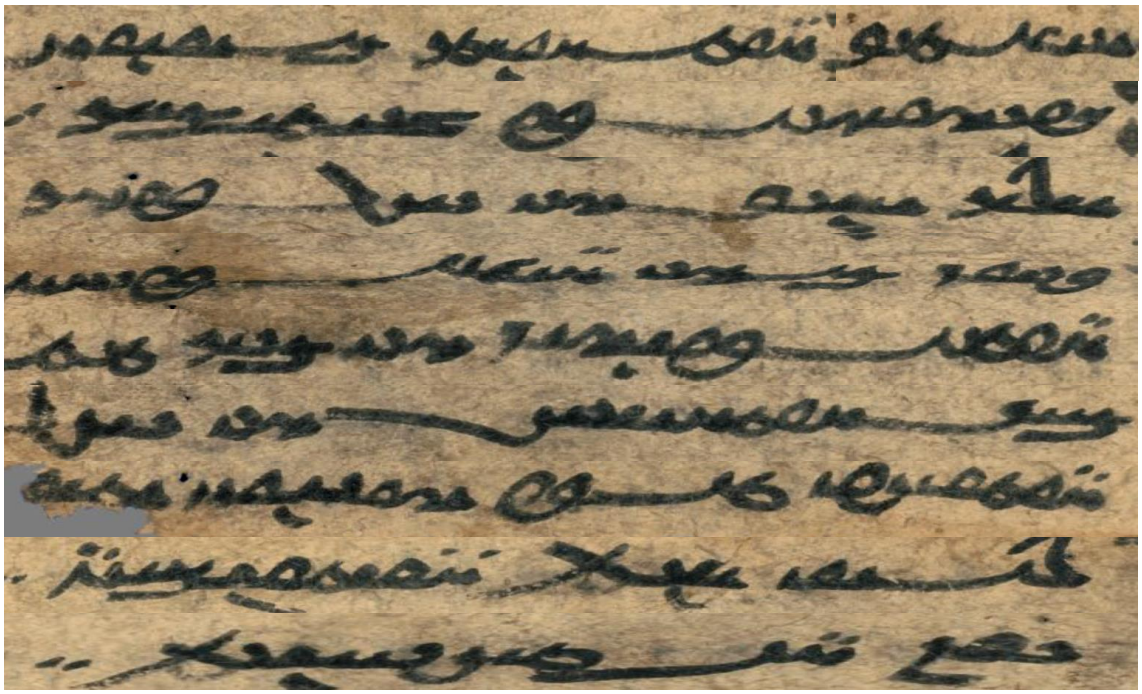
132. Ol ödün edgü ögli tigin yiti kün lu[u]lar[141] tapaġın uduġın[142] aşadı[143].

[136] Burası bugüne kadar okunamamış olsa da bu cümlenin başında bir cümle başı edatı olması gerekmektedir. Zaten metinde okunmayıp ihmal edilen harf yığını “KRW” şeklindedir.
[137] CH bu kelimeyi *örken* şeklinde okumuştur.
[138] PP bu kelimenin *iriŋ* şeklinde olması gerektiğini notlarında söylemiş ve kelimeyi *irinç* ile ilişkilendirmiştir. Diğer araştırmacılar *iniŋ* şeklinde okumuşlardır.
[139] JRH dâhil bütün araştırmacıların *udun-* okumasının aksine bu kelime “uyanmak” anlamına gelen *odun-* kelimesi olmalıdır.
[140] Burada *alıver-* tasvir yardımcı fiili söz konusudur ki anlamı “engelsiz, sorunsuz bir şekilde almak” olarak düşünülebilir bkz.: Mehmet Mahur Tulum; Özbekçede Tasvir Yardımcı Fiilleri: *ber-* maddesi.
[141] Genellikle “LWW” şeklinde yazılan kelime bu kez eksik yazılmıştır.
[142] Bu iki kelimenin hendiadyoin olduğunu düşünüyoruz. Çünkü Gabain ve Müller Uigurica IV’te bu kelimeleri hendiadyoin gibi düşünerek tek kelimeyle açıklamışlardır (bkz.; Uygurca Üç Hikaye: s.14). Ayrıca cümlede mecazî bir söyleyiş olduğunu da düşünmekteyiz.
[143] JRH bu fiile ilginç bir şekilde “yemek içmek”! anlamını veriyor. Fakat bu anlam kontekste kesinlikle uymamaktadır. Altun Yaruk ve Maitrisimit’te tanıklandığı gibi “iltifata mazhar olmak” anlamı düşünülmelidir. ŞT de benzer bir düşünceyle *emgekig aşa-* fiilini göstererek JRH’ye katılmıyor.

YYTYNC KWYN LWWL’R X’NY N’R’T’ ’’TLX LWW X’NY QWLQ’QYNT’QY CYNT’M’NY ‘RDNY “LYP SWYKWP TYKYNK’ PYRDY

133. Yitinç kün luular ḳanı narata[144] atl[ı]ġ luu ḳanı ḳulḳaḳıntaḳı çintamani erd[i]ni alıp söküp tigiŋe birdi.

‘YNC’ TYP QWT QWLTY MN ‘WLWX KWYSWŞYN PW CYNT’M’NY ‘RDNY ’’LYP SYZYNK’ PWŞY PYRWR MN SYZ Q’C’N PWRQ’N QWTYN PWLS’R SYZ MYNY TYTM’NK XWTX’RYNK SYZYNK’ QWTWNKWZT’ PW SWYLWX ‘T’W//D’ ‘WZ’LYM QWRTWLM’Q YWLQ’ T’KYN’LYM

134. İnçe tip ḳut ḳoltı m[e]n uluġ küsüşin bu çintamani erd[i]ni alıp siziŋe buşı birür m[e]n siz ḳaçan burḳan ḳutın bulsar siz mini tıtmaŋ ḳutġarıŋ siziŋe ḳutuŋuzta bu suyluġ[145] etö[z]de ozalım ḳurtulmaḳ yolḳa teginelim.

‘WYTRW LWW X’NYL’R X’LYTY ‘YLTY

135. Ötrü luu ḳanılar ḳalıtı il[t]ti.

[144] PP bu özel ismi *Nar(a)nta* şeklinde okumuştur.
[145] CH bu kelimeyi *sorluġ* biçiminde okumuştur.

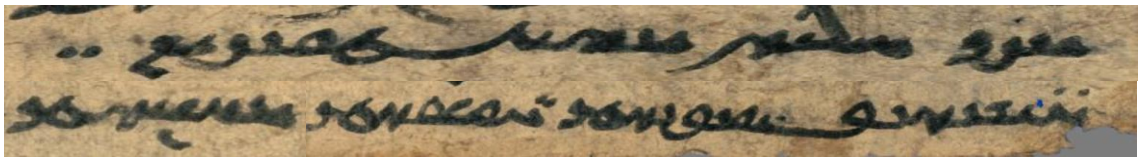
T’LWY ‘WYKWZK’ X’D’ŞYNK’ T’KWRDY

136. Taluy ögüzke ḳadaşıŋa[146] tegürdi.

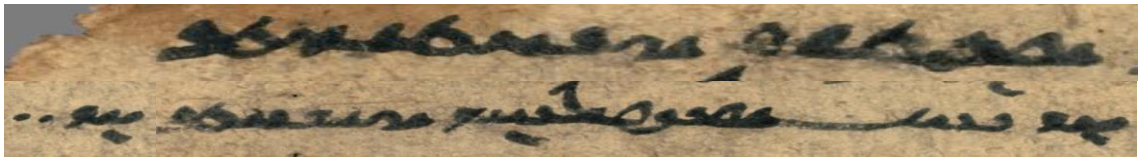
X’LTY ’’NT’ T’KDWKT’ ‘YNYSY PYRL’ Q’VYŞTY

137. Ḳaltı anta tegdükte inisi birle ḳavıştı.

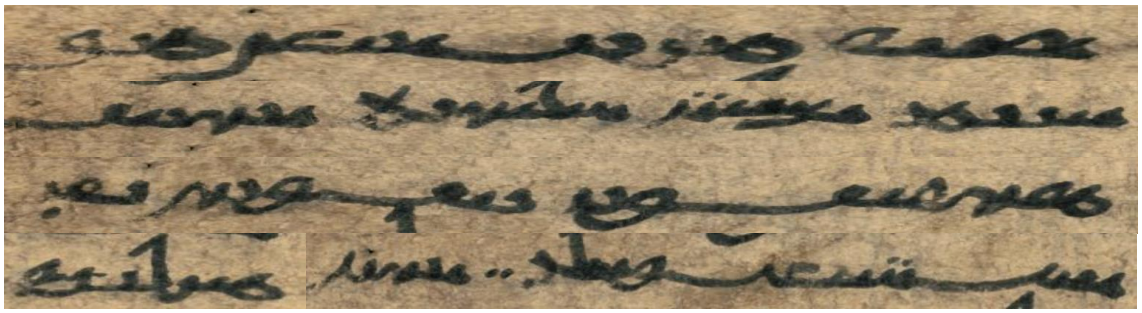
‘YKY X’D’Ş ‘YS’N TWYK’L Q’VYŞYP ‘WYPWŞTY QWCWŞTY ‘YXL’ŞTY

138. İki ḳadaş isen tükel ḳavışıp öpüşti ḳuçuştı ıġlaştı.

‘WYTRW SYXT’ŞTYL’R YYN’ ‘WYKWRDYL’R S’VYNTYL’R

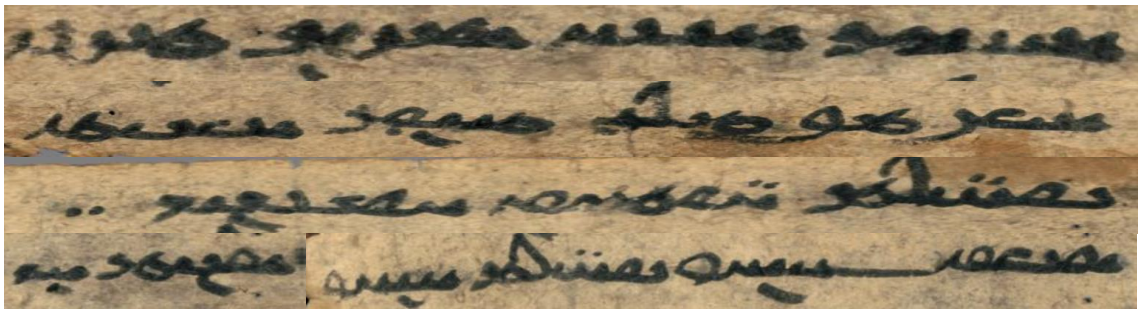
139. Ötrü sıḳtaştılar yine ögürdiler sevintiler.

[146] CH dışındaki herkes bu kelimeyi *ḳıdıġıŋa* okumuştur ama kontekste bu okuyuş uymamaktadır.

‘WYRW TYKYN ‘YNC’ TYP ’’YYTY ‘MR’Q X’D’ŞYM ‘YŞYNK TWŞWNK PYZYNK PYŞ YWZ ‘R’N Q’NC’ P’RDY ‘YS’N T’KDY MW

140. Ö[t]rü tigin inçe tip ayıt[t]tı amraḳ ḳadaşım işiŋ tuşuŋ biziŋ biş yüz eren ḳança bardı isen tegdi mü.

‘YNYSY “NYYX ‘WYKLY TYKYN ‘YNC’ TYP TYDY T’LWY ‘YCYNT’ YWQ’DTY QWTSWZ XWVYL’R ‘WYCWN “LQW YWQ’DTY “LQW ‘WYLTYL’R

141. İnisi a͡nyıġ ögli tigin inçe tip tidi taluy içinte yoḳattı ḳutsuz ḳovılar[147] üçün alḳu yoḳattı alḳu öltiler.

‘WYTRW TYKYN ‘RTYNKW PWS’NTY ‘YXL’DY

142. Ötrü tigin ertiŋü busantı ıġladı.

SN N’CWK ‘WZTWNK TYP TYS’R PYR KMY SYWQYN TWT’ ‘WYNTWM TYP TYDY

143. S[e]n neçük oztuŋ tip tiser bir k[e]mi sı[n]uḳın[148] tuta öntüm tip tidi.

[147] Bu kelimeye dikkat edilmeli, DLT’de *kuw* olarak geçse de ABE aslının *kıw* olması gerektiğini belirtiyor. CH ve PP kelimeyi *suvılar* şeklinde okumuştur.
[148] CH kelimeyi *siukin*, PP ve JRH *sıyuḳın* okumuşlardır.

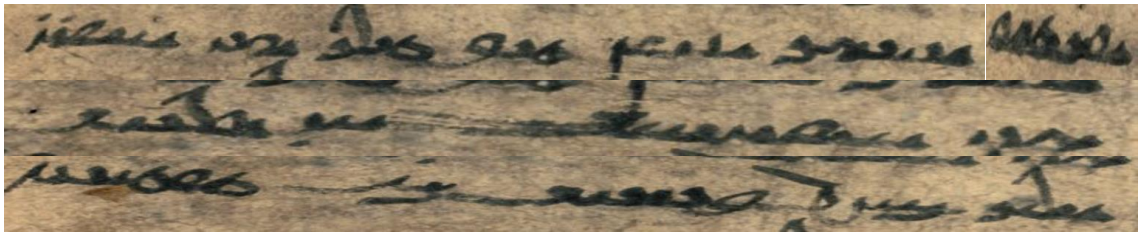
‘WYTRW ‘YCYSY TYKYNK’ ‘YNC’ TYP “YYTY ‘RDNY PWLTWNKWZ MW TYP TYDY

144. Ötrü içisi tiginke inçe tip ayıt[t]ı erd[i]ni bultuŋuz mu tip tidi.

TYKYN KWYNY SVLX ‘WYCWN PWLTWM ‘WYKWKWKWM TYP TYDY

145. Tigin küni s[a]vl[ı]ġ üçün bultum ögüküküm[149] tip tidi.

‘WYTRW ‘YNYSY ‘YNC’ TYP TYDY SYZ “RWQ SYZ “RWKL’NK “Z ‘WDYNK ‘RDNY M’NK’ PYRYNK MN TWT’YYN

146. Ötrü inisi inçe tip tidi siz aruḳ siz aruḳlaŋ az udıŋ erd[i]ni maŋa biriŋ m[e]n tutayın.

‘WYTRW ‘DKW ‘WYKLY TYKYN P’ŞYNT’QY ‘RDNYNK “LP ‘YNYSYNK’ PYRDY

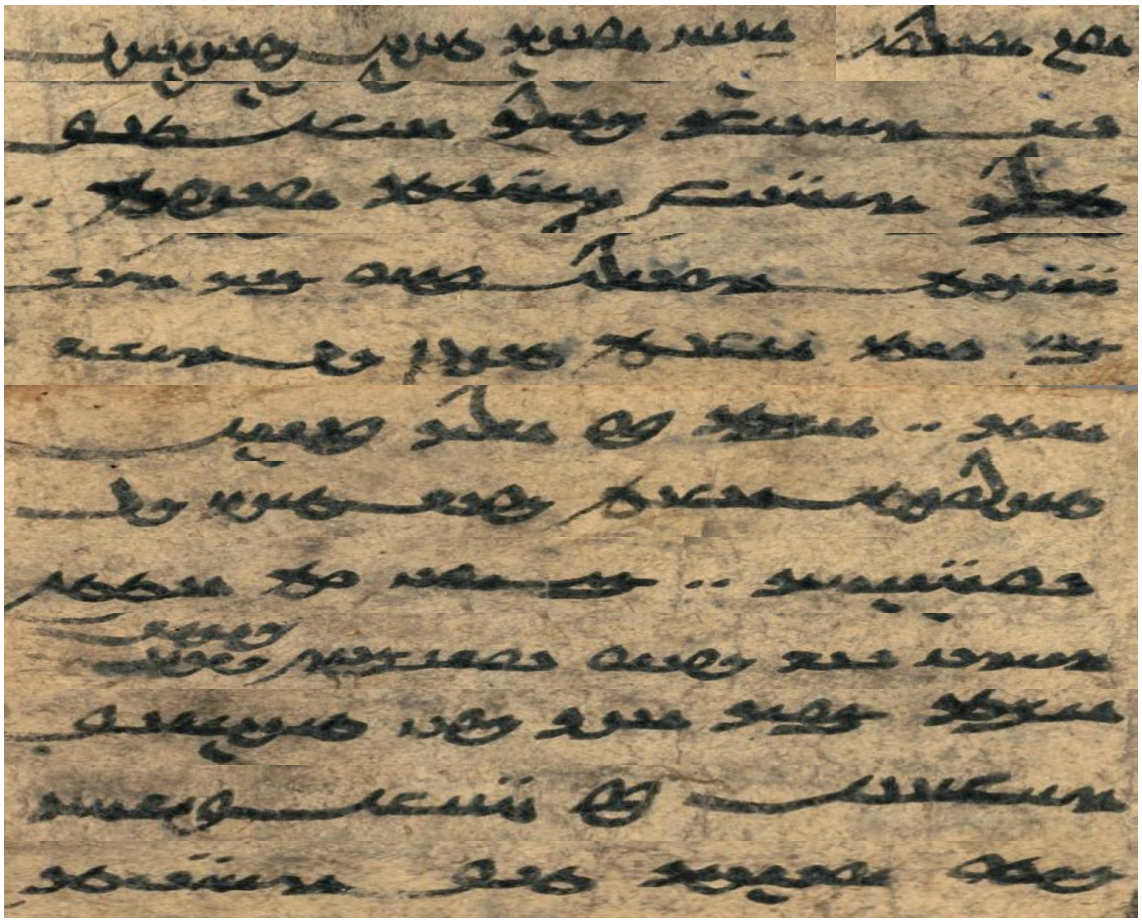
[149] Kelime katmerli küçültme eki almıştır.

147. Ötrü edgü ögli tigin başıntaḳı erd[i]nig al[ı]p inisiŋe[150] birdi.

P’KRW KYZL’P TWT ‘WXRY “LM’ZWN TYP TYDY ‘WYTRW ‘WDYDY//R

148. Bek[ü]rü[151] kizlep tut oġrı almazun tip tidi ötrü udıdı[la]r[152].

‘WL ‘WYDWN ‘NY’X ‘WYKLY TYKYN KWYNKLYNK’ Y’K S’XYNCY KYRDY ‘YNC’ TYP TYDY S’QYNC S’QYNTY ‘WYKWM Q’NKYM SWYND’

[150] CH *erdenig al[ı]p inisiŋe* şeklinde, PP *erd[e]ni al[ı]p inisiŋe* şeklinde ve JRH ise *erd[i]nig alıp inisiŋ* şeklinde okumuşlardır ve bu okuyuşa göre cümle düşüklüğü meydana gelmiştir.

[151] CH, PP ve JRH bu kelimeyi *bekrü* şeklinde okumuşlardır fakat fiilin *bekür-* olduğunu bilmemiz bu şekilde okumamızı gerektirmektedir. Vurgusuz kalan orta hece düşmesinin imlâya aksetmesi olarak da düşünülebilir.

[152] Genel okuyuş *ududı* şeklinde olsa da kelime sonundaki tahribatın bize gösterdiği bir belirsizlik ortaya çıkmaktadır. Kontekste bağlı olarak *ududılar* okuyuşu yerinde olacaktır.

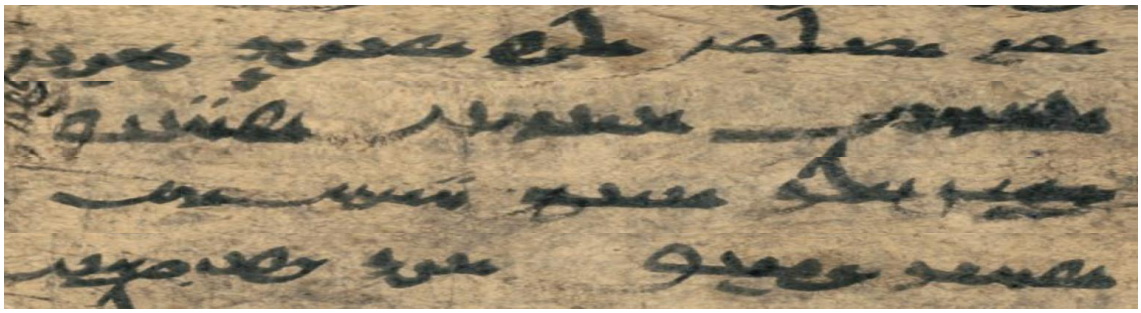
P’RW MYNY S’VM’Z ‘RTY “CYM TYKYNK’ S’V’R ‘RTY “MTY PW ‘RDNY PYRL’ T’KDWKT’ ‘YCYM KWYK TNKRYK’ YWQL’X’Y MN ‘WYZWM ‘YTT’ S’NSYZ YYR KWYRW YWRYMYŞ KRK’K KRK’K “MTY MWNY ‘YKY KWYZ T’KL’RYP S’NÇ’YYN PW Q’NC’ P’RX’Y KNTW ‘WYLK’Y TYP S’QYNTY

149. Ol ödün a͡nyıġ[153] ögli tigin köŋliŋe yek saḳınçı kirdi inçe tip tidi[154] saḳınç saḳıntı ögüm ḳaŋım sönde berü mini sivmez erti eçim tigiŋe sever erti amtı bu erd[i]ni birle tegdükte içim kök t[e]nrike yoḳlaġay m[e]n özüm ıtta sansız[155] yir körü yorımış k[e]rgek[156] amtı munı iki köz teglerip sançayın bu ḳança barġay k[e]ntü[157] ölgey tip saḳıntı.

‘WTRW TWRWP ‘YKY Q’MYŞ SYŞ ‘YLYP QYYP ‘YKY KWYZYNK’ SNCYP T’ZTY

150. Ötrü turup iki ḳamış sış ilip ḳıy[ı]p[158] iki közüŋe s[a]nçıp tezti.

[153] Bu kelime *anyıġ* şeklinde yazılması gerekirken *anyaġ* yazılmıştır. Bunun bir imlâ hatası mı olduğu yoksa bir imlâ tavrı mı olduğu meselesinin üzerine düşünülmelidir.

[154] Burada kelime yanlışlıkla yazılmıştır. Daha sonra da hafifçe karalanmıştır. Daha sonra kelime yeniden yazılmıştır.

[155] ST bu ibareye “köpekten daha itibarsız” yorumunu teklif etse de JRH tatmin olmamıştır. Hâlbuki *ıtta* Eski Türkçede bir yazıklanma ifadesidir. Yenisey yazıtlarında tanıklanır bkz.: Yenisey Kırgızistan Yazıtları ve Irk Bitig, s. 512.

[156] Müstensih bu kelimeyi normal satırda yanlış yazdığını düşünmüş olacak ki hemen üstüne satır arasında tekrar yazmıştır.

[157] CH kelimeyi *ketü* şeklinde okumaktadır.

[158] JRH burada ilk yazılan kelimenin yanlış yazıldığını sonra üstünün karalanıp yerine *ḳıyıp* yazıldığını düşünüyor. PP ve CH ise *ḳılıp* okumuştur. Hâlbuki her iki fiil de kontekst için gereklidir.

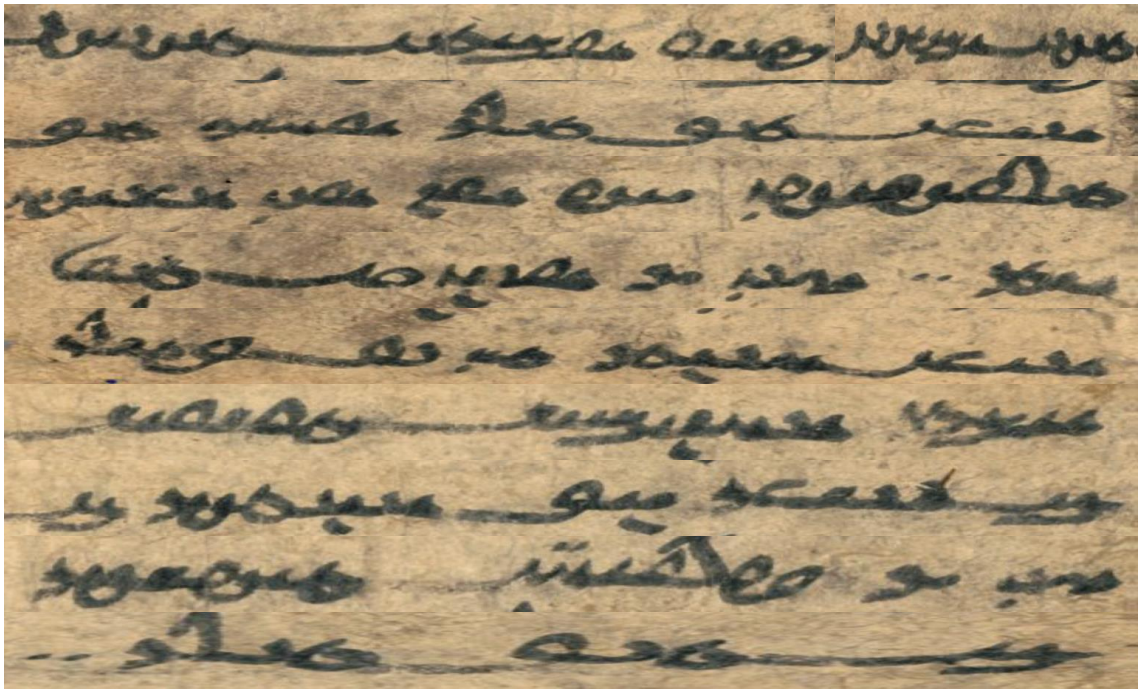
‘WL ‘WYDWN ‘DKW ‘WYKLY TYKYN ‘YNYSYN ‘WQYYW M’NKR’DY ‘YNYM Q’NT’ SN ‘WXRY K’LYP ‘YKY KWYZWMYN T’KL’RW S’NCTY TYP ‘YXL’DY SYXT’DY P’LYQC’ “XN’YW

151. Ol ödün edgü ögli tigin inisin[159] oḳıyu maŋradı inim ḳanta s[e]n oġrı kelip iki közümin teglerü sançtı tip ıġladı sıḳtadı balıḳça aġnayu[160].

‘WYTRW ‘WL YYR SWV ‘YRSY TNKRY P’R ‘RTY

152. Ötrü ol yir suv irsi[161] t[e]ŋri bar erti.

[159] Kelime iki kere yazılmıştır. Muhtemelen yanlış yazıldığı düşünülerek ilki silinmeye çalışılmıştır.
[160] CH kelimeyi *aġaniyu* şeklinde okumuştur.
[161] Gabain bu kelimenin farklı dillerden karşılıkları için *arzi*, *arji*, *irji*, *rsi* ve *irsi* isimlerine yer vererek kelimeye “evliya,münzevi” anlamlarını vermektedir (bkz.; s.262).

TYKYN ‘MK’KYN KWYRW ‘WM’TYN TYKYNK’ ‘YNC’ TYP TYDY ‘WXRY TYP TYDWKWNKWZ N’KW ‘WL ‘WYZ ‘YCYNKYZ ‘RTY SYZNY ‘WYLZWN TYP ‘YNC’ XYLTY T’ZYP P’RDY “MTY ‘YXL’M’NK TWRWNK MN YYRCYL’P ‘YLYTK’Y MN SYZNY PWDWNQ’ T’KWRK’Y MN TYP TYDY

153. Tigin emgekin körü umatın tigiŋe inçe tip tidi oġrı tip tidükünüz negü ol öz içiŋiz[162] erti sizni ölzün tip inçe ḳıltı tezip bardı amtı ıġlamaŋ turuŋ m[e]n yirçilep ilitgey m[e]n sizni bodunḳa tegürgey m[e]n tip tidi.

‘WYTRW ‘DKW ‘WYKLY TYKYN YWQ’RW TWRDY

154. Ötrü edgü ögli tigin yoḳaru turdı.

TNKRYSY ‘WYNT’YW YWL “YW PYRDY PWDWNQ’ T’KDY

155. T[e]ŋrisi ünteyü yol ayu[163] birdi bodunḳa tegdi.

[EKSİK SAYFA/LAR]

[162] PP bu kelimeyi *iniŋiz* şeklinde, CH *içiŋiz* şeklinde ve JRH ise *içiŋez* şeklinde okumuşlardır. Daha önce çok kez hatalı yazımları gördüğümüz bu metinde *içiŋez* şeklinde okunan kelime *içiŋiz* olmalıdır. Fakat burada bir mantık hatası da söz konusudur. Çünkü İyi Niyetli Hanzade küçük kardeşine seslenmektedir. Dolayısıyla müstensihin yanlış yazımı söz konusu olmalıdır yani *iŋiniz* yazması beklenirdi.

[163] CH, PP ve JRH bu fiilin tasvir yardımcı fiili olduğunu fark edememişler ve *yolayu* biçiminde okumuşlardır. Ayrıca JRH bu hususta notunda *yola*- fiilini esas alıp *yedmek*, “kılavuzluk etmek” anlamını değerlendirmiştir. Ancak bu teklifi kontekste uygun düşmemektedir. *yola*- Türkçede olsa olsa “1. yola çıkmak, 2. karşılaşmak, 3. yol tarif etmek” anlamlarına gelir.

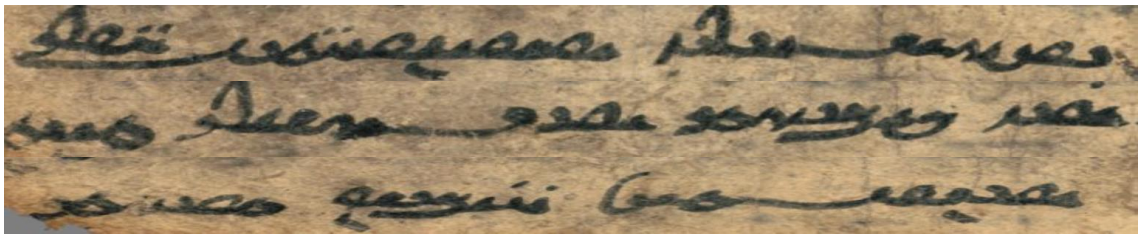
TYRYK ‘WZTWM K’LTWKWM PW TYP ‘WYTWNTY

156. Tirig oztum keltüküm bu tip ötünti.

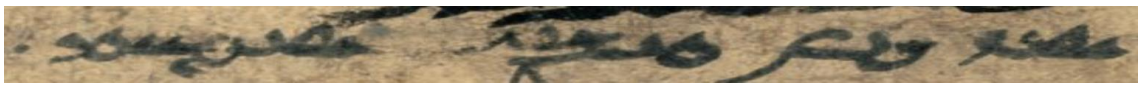
‘WL ‘WDWN X’NKY Q’N PW S’V ‘YŞYDYP KWYK TNKRY T’P’ ‘WLYDY SYQT’DY

157. Ol ödün ḳanı ḳan bu sav işidip kök t[e]ŋri tapa[164] ulıdı sıḳtadı.

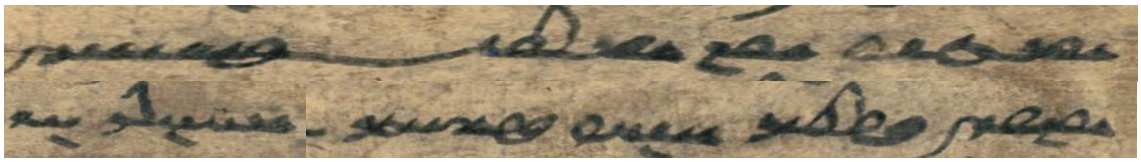
YWKS’K ‘YDYZ ‘WRWNLWQTYN QWDY ‘WYZ K’MYŞTY ‘WYKSR’DY T’LTY ‘WYLWK T’K Q’MYLW TWYŞTY

158. Yüksek idiz orunluḳtın ḳodı öz kemişti ögs[i]redi[165] taltı ölüg teg ḳamılu tüşti.

‘WYR KYC TYMYN ‘WYKL’NTY

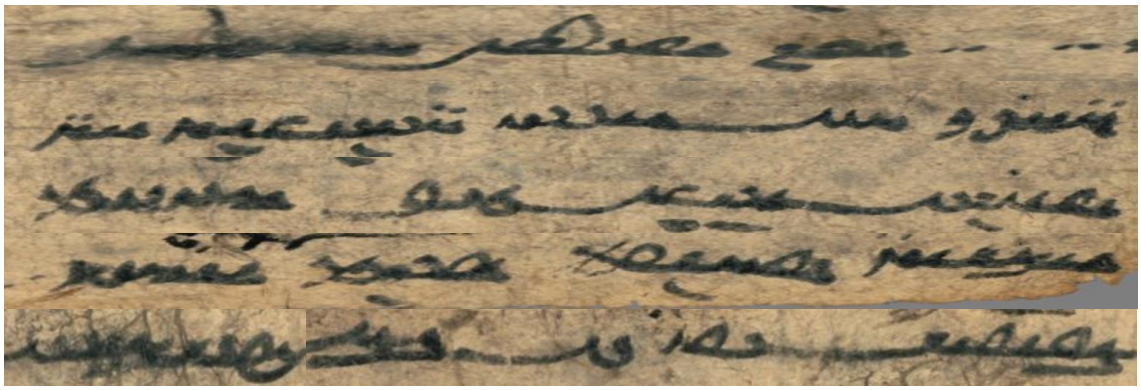
159. Ür kiç timin öglenti.

‘WYTRW ‘WL ‘WYDWN P’R’N’S ‘WLWS PWDWNY “LKW PWS’NTY ‘YXL’DYL’R

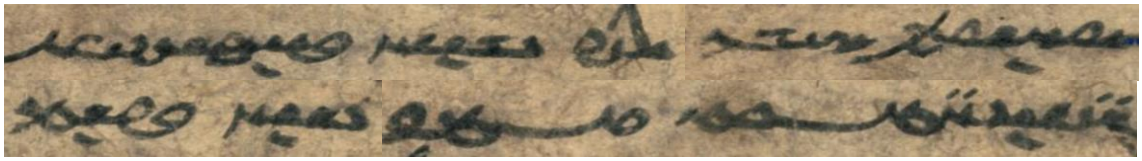
[164] İkinci hece birinci hecenin tam üstüne yazılmıştır. Muhtemelen müstensihin unutmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebepten olacak ki CH kelimeyi *be-te* şeklinde okumuştur.
[165] CH kelimeyi *ögsarındı* şeklinde PP ise *ögseredi* diyerek *sere-* fiiline bağlamaktadır.

160. Ötrü ol ödün baranas ulus bodunı alḳu busantı ıġladılar.

‘WL ‘WYDWN X’NKY X’N Q’NKY X’N ‘NYYX QYLYNCLX “Q ‘WXLYN ‘YNC’ TYP S’XYNTY “MR’Q ‘WXLWM ‘WYLTY ‘RS’R MWNWNK YWZYN YM’ KWYRM’YYN

161. Ol ödün ḳaŋı ḳan[166] a͡nıġ ḳılınçl[ı]ġ aḳ[167] oġlın ince tip saḳıntı[168] amraḳ oġlum ölti erser munuŋ yüzin y[i]me körmeyin.

‘WXLWM S’VY ‘DKW YVL’X P’LKWRKYNC’ QYNLYQT’ Y’TZWN TYP YRLX PWLTY

162. Oġlum savı edgü y[a]vlaḳ belgürginçe ḳınlıḳta yatzun tip y[a]rl[ı]ḳ boltı.

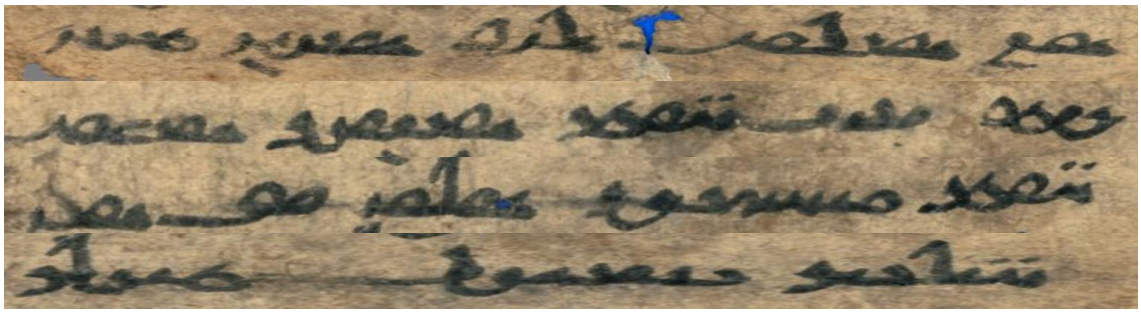
‘LKYN “D’QYN PRKL’P QYNLYQT’ ‘WRDWL’R

[166] Kuvvetle muhtemel müstensih yazdığı yanlış kısmı karalayıp aynısını tekrar yazmıştır. Okunabilen kısımlar bunu göstermektedir.

[167] Çin kökenli olduğunu bildiğimiz bu kelime Farsça’da “ana, babaya itaatsiz” olarak geçmektedir. Tolkun, bu kelimenin modern Türk lehçelerinde “ana babaya karşı gelme, itaat etmeme” anlamlarına dikkati çekmektedir. bkz.: Selahittin Tolkun, Orta-Güney Lehçelerinde Kullanılan Aq Qılmak ve Aq Olmaq/Bolmaq ile Türkiye Türkçesindeki Ah Etmek, Ah Almak, Eh Etmek Deyimleri Üzerine, s. 87.

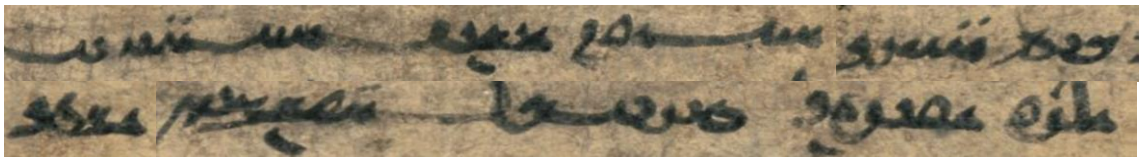
[168] JRH bu kelimeyi *sezinti* şeklinde okumuş ve CH ve PP’nun *sakıntı* okuyuşlarını yanlış saymıştır. Fakat metnin muhtelif yerlerinde geçen bu kelimenin yazılışlarına bakılacak olursa aynî olduğu açık bir şekilde görülecektir.

163. Elgin adaḳın b[e]rklep[169] ḳınlıḳta urdular.

‘WL ‘WYDWN ‘DKW ‘WYKLY TYKYN K’NTWNYNK QWTY ‘WYLWKY ‘WYCWN QWTY W’XŞYKY ‘WDWZWP ‘WYZ Q’DYNY YYRYNK’ T’KDY

164. Ol ödün edgü ögli tigin kentüniŋ ḳutı ülügi üçün kutı wakşığı[170] uduzup öz ḳadını yiriŋe tegdi.

KYM Q’NKY X’N ‘WL ‘YLYK X’N QYZYN ‘DKW ‘WYKLY TYKYNK’ QWLMYŞ ‘RTY

165. Kim ḳaŋı ḳan ol ilig ḳan[171] ḳızın edgü ögli tigiŋe ḳolmış erti.

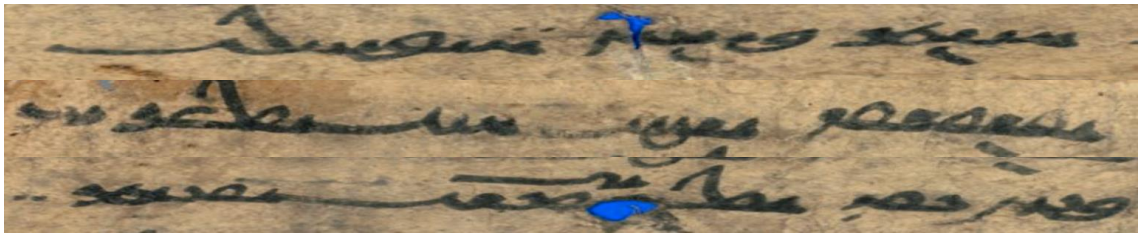
TWYNKWR PWŞWK PWLMYŞ ‘RTY

166. Tüŋür büşük bolmış erti.

[169] CH kelimeyi *beklep*; PP ise *biklep* şeklinde okumuşlardır. JRH ise PP gibi okuyarak notlarında etimolojik açıklamalarla kelimenin kökünü *be-* fiiline götürmektedir. Fakat metne dikkatli bakılırsa bir *r* harfinden söz etmek gerekir. Bu halde de *berklep* okumak icabeder. Bu okuyuşu tam anlamıyla Kaşgarî de desteklemektedir (bkz.; DLT: *berkle-* maddesi.).

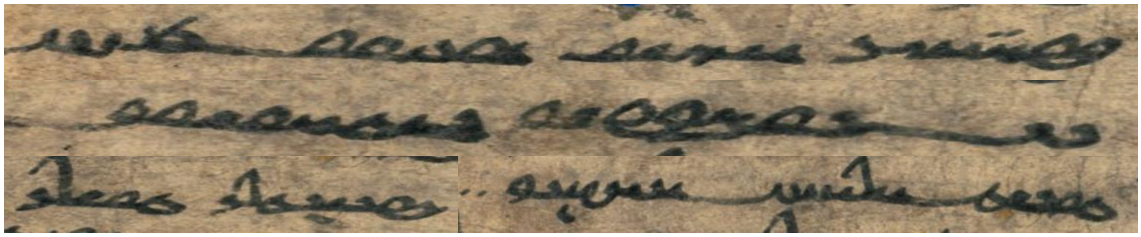
[170] Gabain bu kelimenin karşılığı olarak “cin” anlamını vermektedir. JRH ise Maniheist metinlerde *wakşıgı kutı* şeklinde bir ifadenin olduğunu söyleyerek haklı olarak daha önce metinde geçen *irsi t[e]ŋri*ye gönderme yapıldığını bildirir. PP *wahşeka*; CH ise *unḳsiki* şeklinde okumuşlardır.

[171] PP burayı *iligniŋ* şeklinde okumuştur.

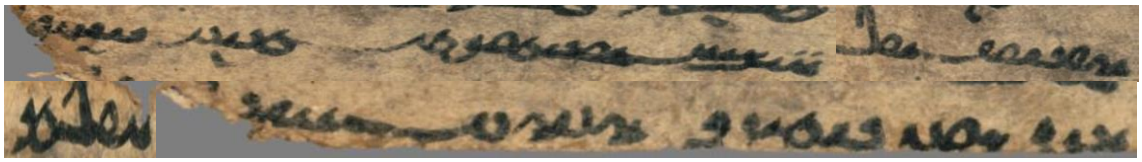
X’LTY P’LYX Q’P’XD’ ‘WLWRWR ‘RK’N X’N ‘WDCYSY PYŞ YWZ ‘WD SWYR’ ‘WYNTY

167. Ḳaltı balıḳ ḳapaġda olurur erken ḳan udçısı biş yüz ud süre[172] önti.

PWQ’SY “ŞNW ‘WYNWP TYKYNYK YWMPWRW Y’TXWRWP TWYRT “D’XYN ‘YNKL’YW KWYLYTDY TWRDY

168. Buḳası aşnu önüp tiginig[173] yumburu[174] yatġurup tört adaḳın iŋleyü külitti[175] turdı.

SWYRWK ‘WD Q’M’X ‘WYNTWKT’ TYLYN Y’LXP ‘YKY KWYZYNT’KY SYŞYN “LYP QWDTY

169. Sürüg ud ḳamaġ öntükte tilin yalġ[a]p[176] iki közinteki[177] sışın alıp[178] ḳottı.

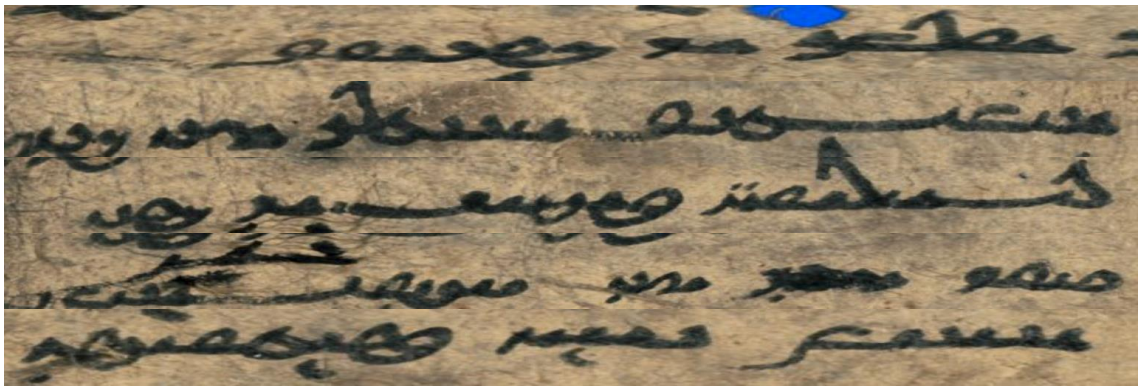
---

[172] Kelimenin ilk harfi tahrip olduğundan hemen üstüne yeniden yazılmıştır.
[173] PP bu kelimeyi *tiginin* şeklinde okumuştur.
[174] PP bu kelimeyi *cumburu* okurken CH ise *kümbürü* olarak okumuştur.
[175] Diğer birçok örnekte görüleceği gibi burada da bir ünsüz benzeşmesi olması beklenir. Zaten metinde yer alan *ayıt-* fiiline gelen görülen geçmiş zaman ekinin benzeşmeye girdiği görülmektedir. Dolayısıyla diğer bütün örneklerde de bu benzeşme beklenir. Türkçenin ses kanunlarına göre bugünkü Türk lehçelerinden de tanıklanabileceği gibi telaffuzdaki doğru şeklin bu şekilde olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla transkripsiyonda ne şekilde imlâ edilirse edilsin imlâ-fonoloji ilişkisi göz önüne alınarak *tt*<*td* benzeşmesi kabul edilecektir.
[176] PP kelimeyi *yalap* şeklinde okurken CH ise *alḳu* şeklinde okur.
[177] CH bu kelimeyi *közyirteki* şeklinde okumuştur.
[178] PP bu kelimeyi okuyamamış, CH ise *arıp* şeklinde okumuştur.

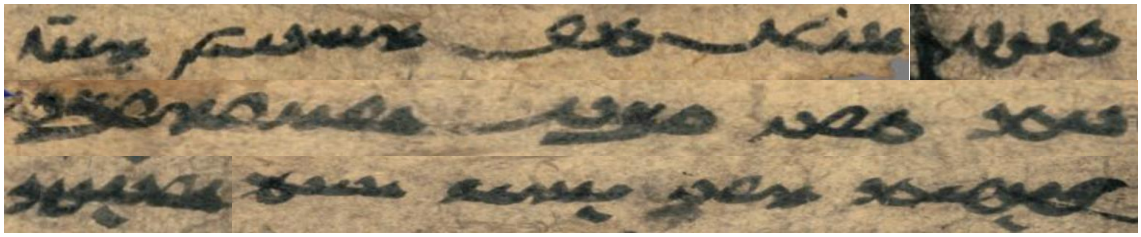
‘WTRW X’P’XCY ‘R TWRXWRWP YWLT’ ‘WYNKY ‘WLXWRTY

170. Ötrü ḳapaġçı er turġurup yolta öŋi olġurtı.

‘WDCY ‘R KWYRWP ‘YNC’ TYP “YYTDY SYZ KYŞYD’ “DRWQ P’KR’K ‘R KWYZWNWR SYZ SYZ N’KLWK ‘YNC’ ‘YRYNC YRLX PWLTWNKWZ

171. Udçı er körüp ınçe tip ayıttı siz kişide adruḳ begrek er közünür siz siz neg[ü]lüg ınçe[179] irinç y[a]rl[ı]ġ boltuŋuz.

TYKYN ‘YNC’ TYP S’XYNC S’QYNTY TWYZWMYN ‘WXWŞWMYN P’LKWRTY SWYZL’S’R ‘YNYM ‘WYLK’Y

172. Tigin ınçe tip saḳınç saḳıntı tözümin oġuşumın belgürti sözleser inim ölgey.

[179] Bu kelimeden sonra *irinç* yazılmak istenmiş fakat başta bir yanlış yazım sebebiyle kelime yarıda bırakılıp satır başında tekrar yazılmıştır. Bu da müstensihin yine bir başka nüshadan göçürdüğünün delilidir.

‘WYTRW TYKYN TWX’ YWQ CYX’Y PWŞYCY MN TYP TYDY

173. Ötrü tigin toġa[180] yoḳ çıġay buşıçı m[e]n tip tidi.

‘WL ‘WYDWN ‘WDCY ‘R ‘WYZ ‘VYNK’ ‘YLTY “CYNTY

174. Ol ödün udçı er öz eviŋe il[t]ti açıntı.

‘VYNT’KY ‘WLWX KYCYKK’ TWTWZTY

175. Evinteki uluġ kiçikke tutuztı.

“RTWQ ‘DKW “CYNYNKL’R TYP PYR “Y “RTWQ “CYNTY

176. Artuḳ edgü açınıŋlar tip bir ay artuḳ açıntı.

“NT’ KYN YM’ “XRWQ PWLTY KYNKR’NW “Ş PYRWR PWLTYL’R

177. Anta kin y[i]me aġruḳ bultı kiŋrenü aş birür boltılar.

Q’LTY TYKYN ‘WKTY KWYNKLY YYRYNTY

178. Ḳaltı tigin uḳtı köŋli yirinti.

[180] Kelimeye PP’nun *tuġa* olarak okuyup “hasta, sakat” anlamını vermesini kabul etmeyen JRH kelimenin *toġ-* fiilinden *-a* zarf fiili ile genişleyen ve “doğarak, doğuştan, doğumla, doğarken” anlamlarına geldiğini düşünmektedir. Ancak Maytrisimit’te yer alan *toġa teglik kişi* ibaresinde görüldüğü gibi “kör” anlamı taşıyan bu kelime kontekste daha çok uymaktadır. CH ise bu kelimeyi *turuḳ* biçiminde okumuştur.

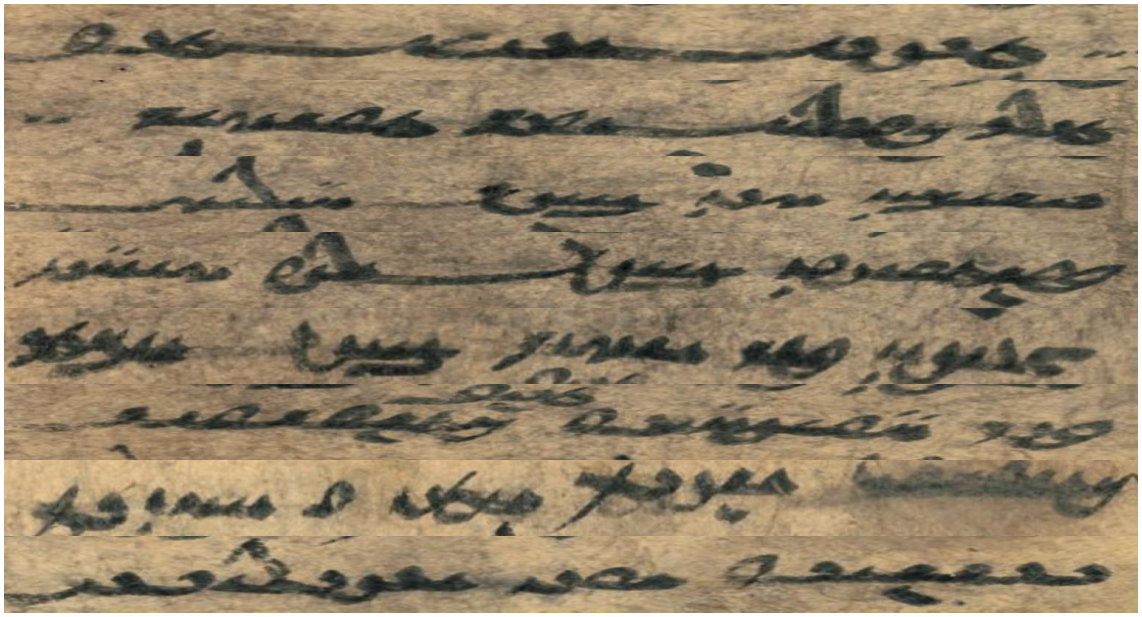
‘WYTRW ‘WDCY ‘RK’ P’R’YYN TYP TYDY

179. Ötrü udçı erke barayın tip tidi

‘WDCY ‘R N’KLWK P’RYXS’DYNK’Z KWYNKLWNKWZNY KYM PYRTDY P’RM’NK TYP TYDY

180. Udçı er neg[ü]lüg barıġsadıŋaz[181] köŋlüŋüzni kim birtti barmaŋ tip tidi.

TYKYN ‘YNC’ TYP TYDY KWYD’N ‘WYR TWRS’R Y’R’M’Z SYZ M’NK’ Q’D’Ş PWLTWNKWZ M’NK’ ‘DKW S’QYNCYNK’Z P’R ‘RS’R M’NK’ “MTY PYR QWNKQ’YW TYLP K’LWRWNK K’RWRWN ‘LKYM “TYZW “XZYM YYRL’YW ‘WYZ ‘YKYD’YYN

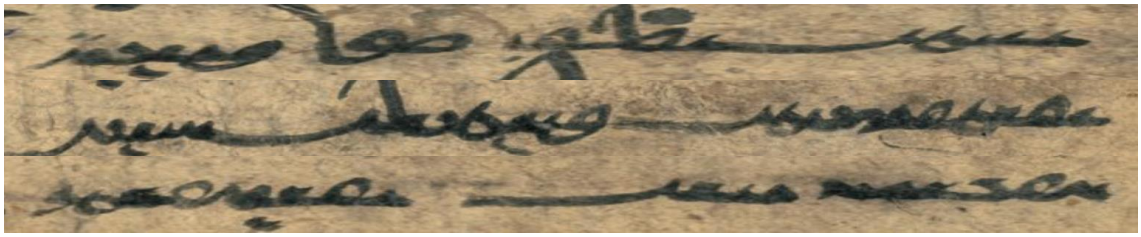
[181] Kelimeyi CH ve JRH *barıġsandiŋiz*, PP ise *barıġsadıŋız* diye transkribe etmişlerdir. Fakat bugünkü Türkiye Türkçesinde de yaşayan *susa-* fiilindeki örnekten hareketle kelime *barıġsadıŋaz* okunmalıdır. *-ŋaz* yazımı için bkz.: 2. cümle.

181. Tigin inçe tip tidi küden ür tursar yaramaz siz maŋa ḳadaş boltuŋuz maŋa edgü saḳınçıŋaz[182] bar erser maŋa amtı bir ḳuŋḳayu[183] til[e]p kelürüŋ[184] elgim atızu[185] aġzım yırlayu öz igideyin.

‘WL ‘WDCY ‘R PYR QWNKQ’W TYL’P K’LWRDY PYRDY

182. Ol udçı er bir ḳuŋḳau tilep kelürdi birdi.

“NT’ ‘WDWZWP P’LYQ ‘WRTWSYNT’ P’LTYRD’ X’LYN XWVR’X “R’ ‘WLXWRTY

183. Anta uduzup balıḳ ortusınta beltirde ḳalın ḳuvraġ ara olġurtı.

TYKYN XWPWZQ’ ‘RTYNKW ‘WZ ‘RTY

184. Tigin ḳopuzḳa ertiŋü uz erti.

“LKY QWPWZ ‘YTYZW “XZY YYRL’YW ‘WLWRDY

[182] CH ve PP kelimeyi *saḳınçıŋız* şeklinde okumuşlardır. Metinde kelime *saḳınçıŋaz* şeklinde imlâ edilmiştir bkz.: 2. cümle.
[183] Bu müzik aletinin ismi Çin menşeli *konghou*dur.
[184] Kelime karalanmaya veya silinmeye çalışılmıştır. Muhtemelen fazla yazıldığı için bu şekilde silinmeye çalışılmış olabilir.
[185] CH kelimeyi *artızu* şeklinde okumuştur. Ayrıca bu kelime için ST; çeşitli örnekler de vererek metindeki geçen bütün kelimelerin *etizü* okunması gerektiğini söyler. Ancak metnimizdeki imlâ bu okuyuşa müsaade etmez.

185. Elgi ḳopuz itizü[186] aġzı yırlayu olurdı.

‘WLWS PWDWN “LQW QWVR’DY

186. Ulus bodun alḳu ḳuvradı.

YYRYX T’NKL’YW ‘YSYRK’YW ‘YXL’YW T’KR’ TWLY TWRWRL’R ‘RTY

187. Yırıġ taŋlayu isirgeyü ıġlayu tegre[187] tolı tururlar erti.

KWYNYNK’ T’NK “DYNCYX T’T’XLX “Ş ‘YCKW K’LWRWP T’PYNWRL’R ‘RTY

188. Küniŋe taŋ adınçıġ[188] tataġl[ı]ġ aş içkü kelürüp tapınurlar erti.

T’QY ‘WL ‘WLWST’ N’C’ ‘YRYNC YRLX XWLTXWCYL’R P’R ‘RS’R “LQW “NT’ QWVR’DY

189. Taḳı ol ulusta neçe irinç y[a]rl[ı]ġ ḳoltġuçılar bar erser alḳu anta ḳuvradı.

[186] Metinde daha önce *atız-* şeklinde yazılan fiil burada farklı yazılmıştır. Gabain bu şekilde de kullanıldığını söylemektedir. Fakat yazmayı dikkate almayarak CH ve PP *atız-* şeklinde, ABE ise *ıtıgu* şeklinde okumuşlardır.
[187] CH bu kelimeyi *tigin* şeklinde okumuştur.
[188] CH bu kelimeyi *adraçıḳ* şeklinde okumuştur.

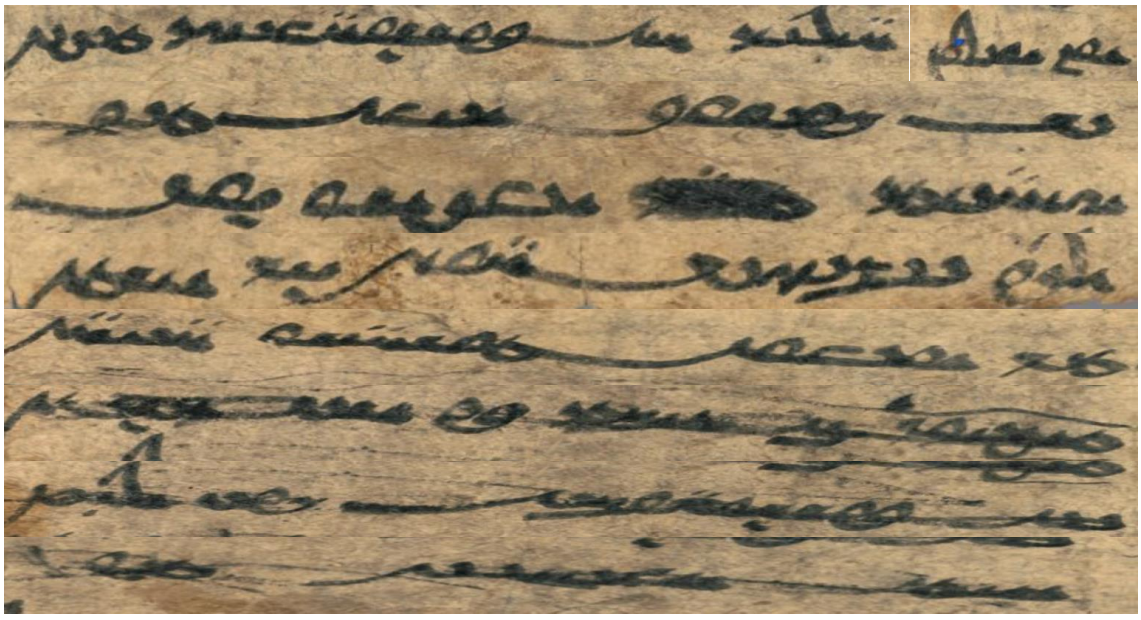
PYŞ YWZ QWLTXWCY TYKYN “NT’ ‘YKYDTY

190. Biş yüz ḳoltġuçı tigin anta igitti.

“LQW M’NKYLYK PWLTYL’R

191. Alḳu meŋilig boltılar.

‘WL ‘WYDWN Q’DYNY X’N PWRLWQCYSY TYKYNYK KWYRWP ‘YNC’ TYP S’QYNTY ‘YCK’RWLWK ‘DKW YYMYŞYK QWŞL’R “RT’TYR ‘WYCWN TWRQ’RW QYNQ’ T’KYNWR MN “MTY PW ‘RYK ‘YLYT’YYN PWRLWKWMYN KWYZ’DZWN “NT’ “CYN’YYN TYP

192. Ol ödün ḳadını ḳan borluḳçısı tiginig körüp ince tip saḳıntı içgerülüg edgü yimişig ḳuşlar artatır üçün turḳaru ḳınḳa teginür m[e]n amtı bu erig iliteyin borluḳumın közedzün anta açınayın tip

‘WTRW TYKYNYK ‘YLYTK’LY SWYZL’DY

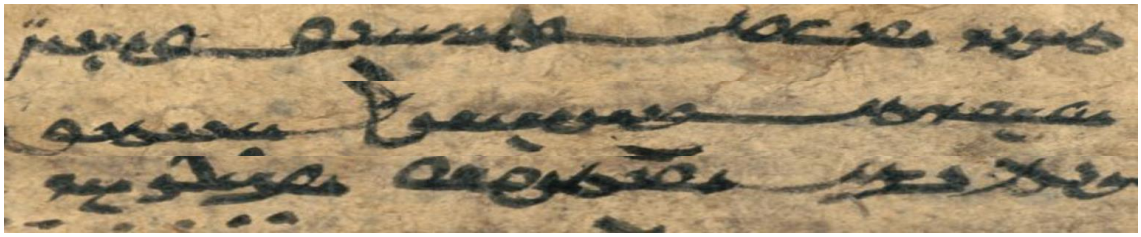
193. Ötrü tiginig ilitgeli sözledi.

TYKYN T’KWRW XYDYXYNT’XY QYDYXYNT’QY

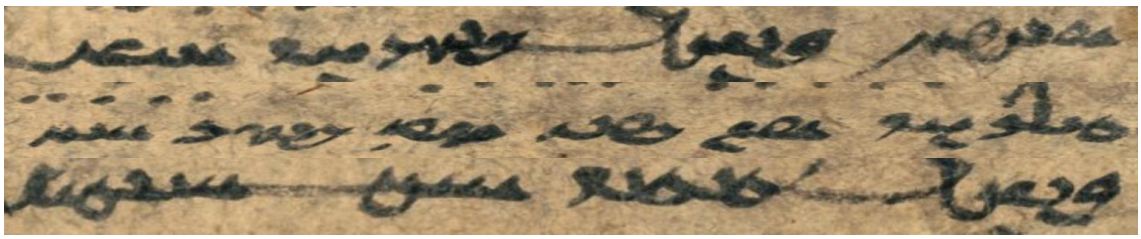
194. Tigin tegürü ḳıdığıntaḳı ḳıdığıntaḳı…

[EKSİK SAYFA/LAR]

T’KYR ‘WYCWN PWS’NYP P’LYQ ‘WLWST’ PYLK’L’RK’ “YYTYP KYM YM’ ‘WYTKWRW ‘WM’DYL’R

195. Tegir üçün busanıp balıḳ ulusta bilgelerke ayıtıp kim y[i]me ötkürü umadılar.

‘WYKWŞ PYLK’ KYŞYL’R ‘YNC’ TYDYL’R ‘WL KWYZSWZ KYŞY “YX PYLK’ TYTYR “NK’ “YYTNK

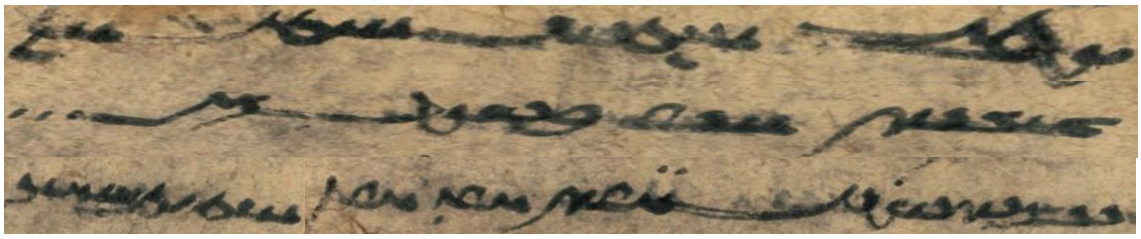
196. Üküş bilge kişiler ince tidiler ol közsüz kişi ay[ı]ġ bilge titir aŋa ayıt[ı]ŋ.

‘WL PWRLWXCY ‘R KWYZSWZ KYŞY

197. Ol borlukçı er közsüz kişi

[EKSİK SAYFA/LAR]

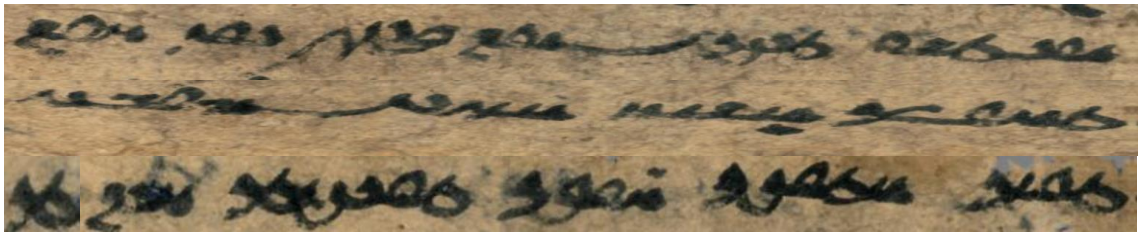
NKT’ ‘YLTYNK “NT’ “L Ç’VYŞ “YW PYRK’ MN YYMYŞYNKYN QWŞ XWZXWN “RT’TM’X’Y

198. -ŋta iltiŋ anta al çeviş ayu birge[189] m[e]n yimişiŋin ḳuş ḳuzġun artatmaġay.

‘WYTRW YYMYŞLYKCY ‘R ‘YLT’YYN TYP TYDY

199. Ötrü yimişlikçi[190] er ilteyin tip tidi.

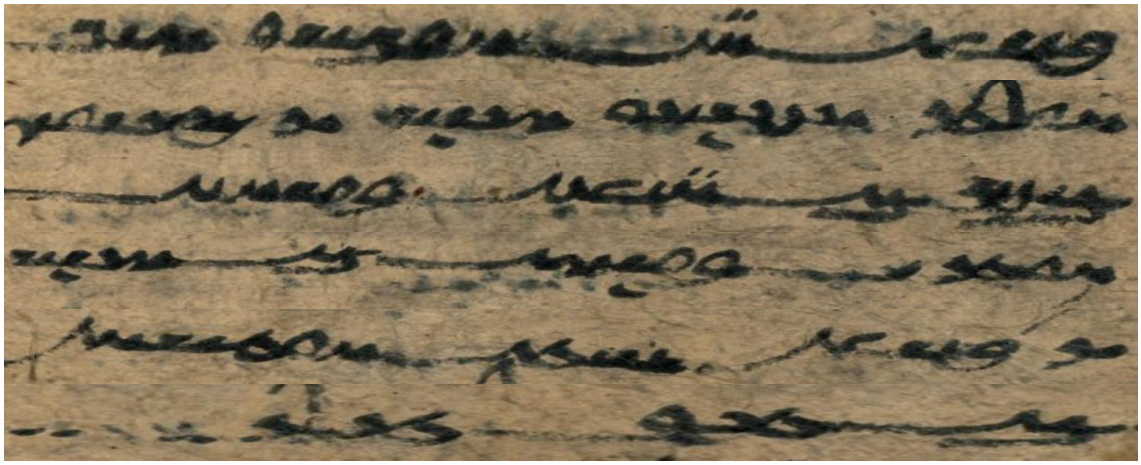
‘WTRW TYKYN ‘WL PYŞ YWZ XWLTXWCYL’R’X “ŞYN SWVYN TWNY “TWKY QWPY TWYK’TY XYLTY

200. Ötrü tigin ol biş yüz ḳoltġuçılaraġ aşın suvın tonı etüki[191] ḳopı tüketi ḳıltı.

[189] Daha önce *ozġurġa* örneğinde olduğu gibi *-ġay* ekinin kısa yazımı söz konusudur. Fakat nasılsa(!) daha önceki kelimede bunu belirtmeyen JRH burada durumu fark etmiştir.

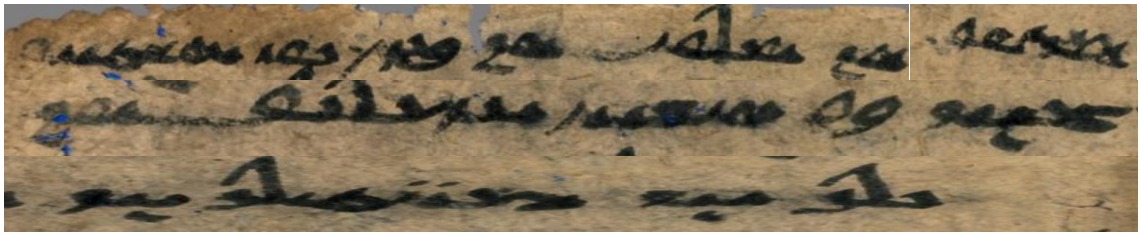
[190] Burada yanlış yazdığını fark eden müstensih *yimiş* kelimesinden sonraki ekin üzerini karalamış ve bir sonraki satırdan devam etmiştir. CH *yimişliklikçi*; PP ise *yimişiŋeligçi* şeklinde okumuşlardır.

[191] Kelimeyi PP *ertük* CH ise *entük* olarak okumuşlardır. Fakat bu kelime DLT de dâhil olmak üzere birçok metinde tanıklanmaktadır.

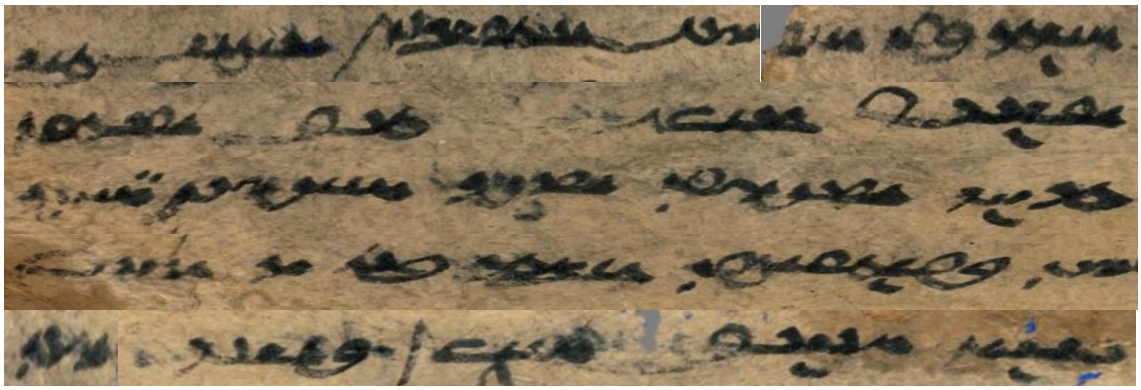
P’RC’Q’ XWM’RW S’V QWDTY ‘YKYL’YW SYL’RNY KWYRWŞM’K’Y MN Q’C’N PWRX’N XWTYN PWLS’ MN SYL’RNY P’RC’ “NT’ XWT’RX’ MN TYP TYDY

201. Barçaka ḳumaru sav ḳottı ikileyü silerni körüşmegey m[e]n ḳaçan burḳan ḳutın bulsa m[e]n silerni barça anta ḳutarġa m[e]n tip tidi.

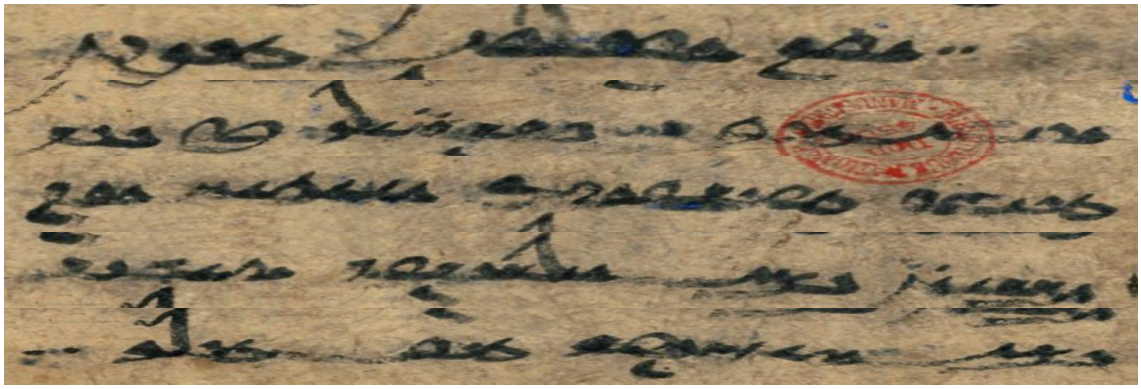
‘WYTRW ‘WL ‘WYDWN ‘WL PYŞ YWZ XWLTXWCYL’R PW S’V’X ‘YŞYDYP ‘WLYDYL’R SYQT’DYL’R

202. Ötrü ol ödün ol biş yüz ḳoltġuçılar bu savaġ işidip ulıdılar sıḳtadılar.

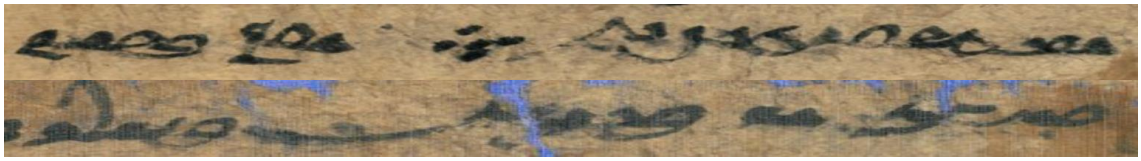
X’LTY PWZ’XWSYN ‘YNTWRMYŞ ‘YNK’K T’K ‘WLYYW ‘YNC’ TYP ‘WYTWNTYL’R ‘WYKSWZ ‘WYKY X’NKSYZ X’NKY SYZ PWLTWNKWZ “MTY PYZNY ‘YRYNC YRLX XYLYP X’NC’ P’RYR SYZ

203. Ḳaltı buzaġusın[192] intürmiş[193] iŋek teg ulıyu inçe tip ötüntiler ögsüz ögi ḳaŋsız ḳaŋı siz boltuŋuz amtı bizni irinç y[a]rl[ı]ġ ḳılıp ḳança[194] barır siz.

‘WL ‘WYDWN TYKYN ‘YNC’ TYP YRLQ’DY PW YYRTYNCW TWYRWSY “NT’X ‘WL ‘MR’Q YM’ “DRYLWR S’VYK YM’ S’ŞYLWR TYP TYDY

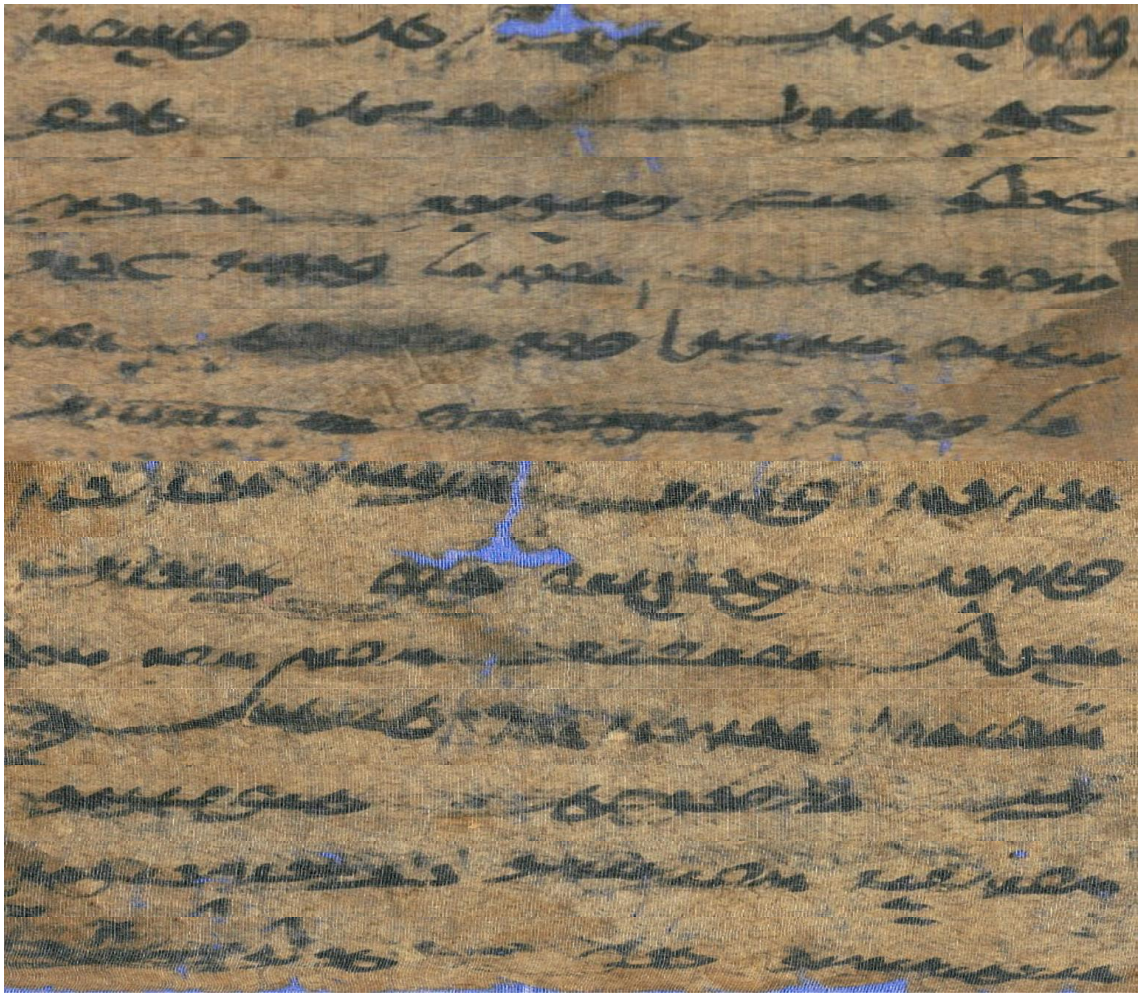
204. Ol ödün tigin inçe tip y[a]rl[ı]ḳadı bu yirtinçü törüsi antaġ ol amraḳ y[i]me adrılur sevig y[i]me seşilür[195] tip tidi.

‘WYTRW TYKYN ‘WL PWRLWXCY ‘R PYRL’ P’RDY

205. Ötrü tigin ol borluḳçı er birle[196] bardı.

[192] CH kelimeyi *buzars* olarak okumaktadır.
[193] Kelimeyi CH *ayıturmış*, JRH ise *itürmiş* şeklinde okumaktadır. Fakat kontekste yer alan “buzağısını dört gözle arayan inek” deyimi düşünülürse *intür-* şeklinde okumak daha doğru olmalıdır. Ayrıca bkz: Kaşgarî, “yindür-“ maddesi.
[194] ABE kelimeyi *ḳançı* olarak okur.
[195] Kelimeyi CH *saḳılur*, ABE *serilür*, PP ise *seriler* şeklinde okumuşlardır. Fakat JRH’ın da belirttiği gibi bu kelime DLT’de açık bir şekilde tanıklanmaktadır.
[196] PP kelimeyi *bi(r)le*, CH ise *bile* okumuştur.

PWRLWXT’ T’KMŞT’ PWRLWQCY ‘RK’ ‘YNC’ TYP TYDY X’C KR’KLYK YYMYŞ SWYKWTYNK ‘WYZ’ PYR’R CYNKR’TXW “SYNK PYR SWYKWT ‘WYZ’ PYR’R CYNKR’TXW “S’NK ‘YŞYX P’NK Q’M’X ‘YŞYX P’ŞYN PYRK’RW P’P MYNYNK ‘LYKD’ ‘WRWNK XWŞ XWZXWN QWNS’ ‘YŞYX’X T’RTXY MN SWYKWT T’PR’K’Y XWŞL’R XWNM’XY YYMYŞYNK’Z “RT’M’X’Y TYP TYDY

206. Borluḳta tegm[i]şte[197] borluḳçı erke ınçe tip tidi ḳaç k[e]reklig[198] yimiş sögütiŋ üze birer çıŋratġu[199] asıŋ bir sögüt üze birer çıŋratġu asaŋ[200] [201] ışıġ baŋ[202] ḳamaġ

[197] CH kelimeyi *tarımaḳta* şeklinde okumuştur.
[198] Bu kelimeyi CH, *kaŋlık*, PP ise *keŋlig* şeklinde okumuştur.
[199] CH kelimeyi *bilerçilik ketrü* şeklinde okumuş ve anlamlandıramamıştır.
[200] Kelime *asaŋ* şeklinde imlâ edilmiştir, bkz.: 2. cümle.
[201] *bir sögüt üze birer çıŋratġu asan* ifadesi iki kere yazılmıştır. Zaten dikkat edilecek olursa metinde bu ifadede yer alan kelimelerin üzeri yine çizilmiştir. Bu da metnin bir başka nüshaya bakılarak göçürüldüğünün yine açık bir delilidir.
[202] CH bu kelimeyi *biriŋ* şeklinde okumuştur.

ışıġ başın birgerü bap[203] miniŋ eligde uruŋ ḳuş ḳuzġun ḳonsa ışıġaġ tartġ[a]y m[e]n sögüt tepregey[204] ḳuşlar ḳonmaġ[a]y[205] yimişiŋez artamaġay tip tidi.

[EKSİK SAYFA/LAR]

[203] CH kelimeyi *tilep* şeklinde okumuştur.
[204] CH kelimeyi *tepingey* şeklinde okumuştur.
[205] JRH bu kelimeleri *tartġı* ve *ḳonmaġı* şeklinde okumuştur. JRH'ın bu okuyuşları daha önceki okuyuş tekliflerine ters düşmektedir. Bu okuyuşlar kabul edilemez. ST'ın önerileri ise yukarıdaki okuyuşu onaylamaktadır.

Or. 8212/112 Parçası

‘RK’ Y’ZTYM Y’NKYLTYM ‘RS’R KWYZWNKWZ “NÇ’ ‘NK PWLZWN PYRWK Y’ZWQWM YWQ ‘RS’R PYR KWYZWNKWZ Y’RWZWN KWYN KWRW

207. Erke yaztım yaŋıltım erser közüŋüz ança aŋ[206] bolzun birök yazuḳum yoḳ erser bir közüŋüz yaruzun kün körü[ŋ].

‘WYTRW TYKYNNYNK PYR KWYZY Y’RWDY PWTWK TWLW PWLTY

208. Ötrü tiginniŋ bir közi yarudı bütüg[207] tolu boltı.

Y’N’ XYZ ‘YNC’ TYP TYDY ‘MTY KYRTKWNTWNKWZ MW

209. Yana ḳız ince tip tidi amtı kirtküntüŋüz mü.

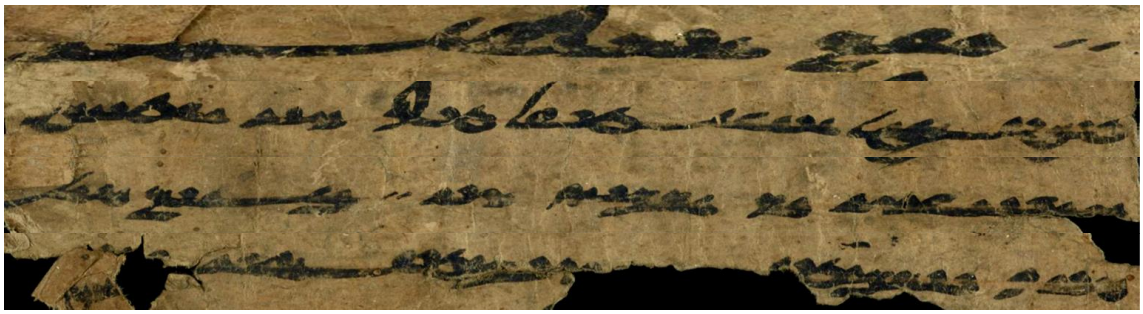
[206] Kelime JRH tarafından doğru okunmuş fakat Türkiye’de yapılan iki yayında da ST’nin sunduğu teklif makul bulunarak metin kısmında *eneçlenük* “perdelenmiş (= katarakt inmiş)” şeklinde birleştirilerek verilmiştir. Bunun doğru kabul edilmesi mümkün değildir; çünkü İyi Niyetli Hanzade’nin gözlerinin kardeşi tarafından oyulduğunu biliyoruz. Mantıkça oyulmuş bir gözün perdelenmesi mümkün değildir. Zaten ST ; “enüç>eneç gelişimi üzerine şimdilik fazla bir şey söylenemiyor.” şeklindeki açıklamasıyla tereddüdünü bildirir. Ancak JRH’nin *aŋ* okumasıyla ilgili tafsilatlı değerlendirmesi notlar kısmında kalır. Bu da Türkiye’deki yayınların kullanımı açısından bir tutarsızlık yaratmaktadır. Bir başka deyişle JRH’den sonra yapılan tekliflerin JRH’nin kendine ait ifadelerle yer değiştirilmesi alışıldık bir uygulama değildir. Yine bu mesele ile ilgili DLT’deki *aġla-* “boş kalmak”, *aġlak* “boş ıssız” ve *aġıl* “ağıl” kelimeleri ve yine ETŞ’deki *amıl aġlak* “sakin ve tenha” hendiadyoni JRH’nin ilgili notuna eklenebilir.

[207] Burada *aŋ* “oyuk” kavramına zıtlık teşkil edecek bir ifade olması gerektiğini düşünüyoruz. Bu yüzden *bütüg tolu* ifadesini hendiadyoin olarak kabul ediyoruz.

//// TYKYN ‘MTY TYMYN KYRTKWNTWM TYP TYDY

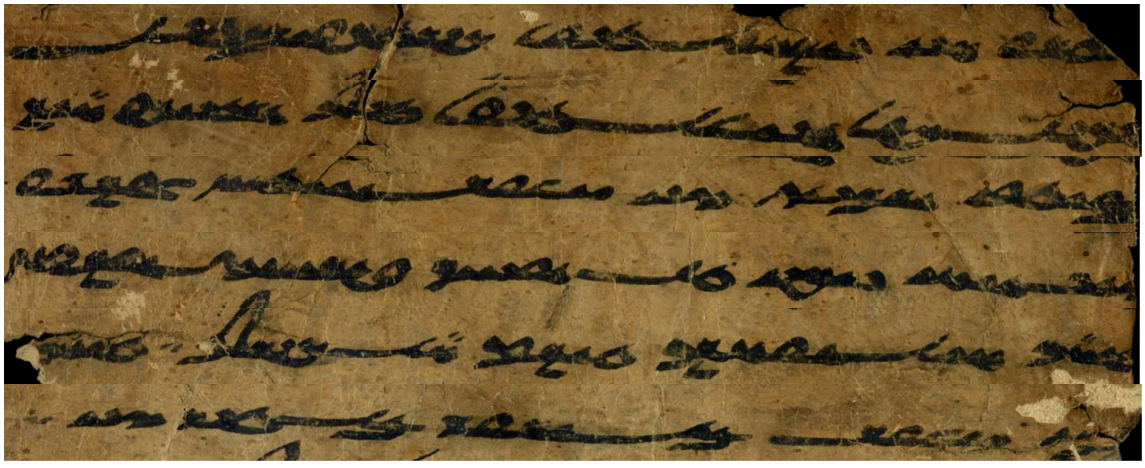
210. [Kirü][208] tigin amtı timin[209] kirtküntüm tip tidi.

‘WL ‘WYDWN XYZ TYKYNK’ ‘YNC’ TYP TYDY SYZ ‘RTYNKW S’VYNCSZ ‘R ‘RMYŞ SYZ MN ‘YL X’N XYZY YYRM’TYN ///SYM’TYN ‘WYZ

211. Ol ödün ḳız tiginke ince tip tidi siz ertiŋü sevinçs[i]z er ermiş siz m[e]n il ḳan ḳızı yirmetin [yar]sımatın öz

[EKSİK SAYFA/LAR]

[208] JRH okunamayan bu kısım için “ki” teklifinde bulunmuştur ve çeviride bunu ihmal etmiştir. Fakat karşılıklı diyaloglar göz önünde bulundurulduğunda buraya bir cümle başı edatı gerekmektedir.

[209] Buradaki “amtı timin” tamamen pekiştirme amaçlı olup “şu andan itibaren” yani “İyi Niyetli Hanzade’nin eşinin sözlerinden sonra Hanzade’nin gözünün açılmasından itibaren” anlamı için kullanılmıştır.

///TRW XYZ Y’LX’N TYP KYRTKWNM’TYN TYKYNK’ ‘YNC’ TYP TYDY ‘RTYNKW Q’L MWNTWZ ‘RMYŞ SYZ N’CWK “NT’X CWLVW S’V “XZYNYZT’ ‘WYN’R P’R’N’S ‘WLWST’QY X’N ‘WXLY T’LWYQ’ KYRDY T’QY //LM’Z N’CWK MN ‘RWR MN TYR SYZ

212. [Ö]trü ḳız yalġan tip kirtkünmetin tiginke ınçe tip tidi ertiŋü ḳal muntuz[210] ermiş siz neçük antaġ çulvu sav aġzınızta önür baranas ulustaḳı ḳan oġlı taluyḳa kirdi taḳı [ke]lmez[211] neçük m[e]n erür m[e]n tir siz.

//YTRW TYKYN ‘YNC’ TYP TYDY MN /WX’ ‘ZWK SWYZL’M’Z MN

213. [Ö]trü tigin ınçe tip tidi m[e]n [t]oġa ezük sözlemez m[e]n.

XYZ ‘YNC’ //DY SYZYNK Y’LX’N KWYNY SWYZWNKWZ// //// //LYR M’N ‘YDY KYRTKWNM’Z MN TY//

214. Ḳız ınçe [ti]di siziŋ yalġan köni sözüŋüz[ni] [negü][212] [bi]lir men idi kirtgünmez m[e]n ti[di].

[210] Burada kesinlikle bir hendiadyoin vardır. Çünkü *ḳal* kelimesi benzer bir kullanımla Altın Yaruk’ta *ḳal telve* şeklinde yer almaktadır.

[211] JRH gibi bizde kelimeyi bu şekilde tamamlasak da anlamlandırmada ayrı düşmekteyiz. Çünkü JRH “daha gelmedi” şeklinde geçmiş zaman çekimini kullanmaktadır.

[212] JRH’nin okunamayan bu kısım için *kim* teklifi kesinlikle kabul edilemez. Çünkü yüklemdeki *men* şahıs ekidir ve *bil-* fiiline bağlıdır. Bu okuyuşu kabul edersek “kim bilirim” gibi mantıkça yanlış bir ifade ortaya çıkar. Kelimenin sayfanın köşesinde kalması ve buranın iki cam arasında katlanmasından dolayı tam okunamasa da *negü* okuyuşunu tanıklayabilecek bazı harfler seçilebilmektedir.

Sözlük

-A-

açın-: sofra donatmak

174: öz eviŋe il[t]ti a.+tı, 176: edgü a.+ıŋlar, 176: artuḳ a.+tı, 192: anta a.+ayın

ada: tehlike

48: biş türlüg a., 49: bir a., 58: a.+ḳa kirip, 79: ḳorḳınçıġ a.+l[ı]ġ, 93: ölüm a.+ḳa, 107: ertiŋü alp a.

ada tuda: kaza bela

96: a.+sız t.+s[ı]z

adın: başka, diğer

19: a. aġ[ı]lıġ

adınçıġ: lezzetli

98: a. erd[i]ni, 188: a. tataġl[ı]ġ

adrıl-: ayrılmak

204: a.+lur

adruḳ: diğer, türlü

6: a. uzlar, 7: a. a. emgek, 171: kişide a. belgür közünür

aġı barım: mal mülk

20: a. b., 21: a. b. arısar süzülser, 24: a. b. tutar, 34: a. b. ḳazġansar

aġıçı: haznedar

21: a. ulugı, 25: a. basutçı a.+lar, 26: a.+la[r]ag, 28: a. erser

aġılıḳ: hazine

19: a. ḳoltı, 20: a., 21: a. ḳuruġ bo[l]ga[lır]

aġırlıġ: kıymetli

85: a. bolġay

aġna-: ağnamak, debelenmek

151: balıḳça a.+yu

aġruḳ: ağırlık, fazlalık

177: a. bultı

aġu:zehir

107: a.+luġ yılan, 107: a.+luġ luular

aḳ: hayırsız

161: a. oġlın

aḳla-: hazzetmemek

85: a.+yur

aḳtar-: ters yüz olmak

57: k[e]mi a.+ılur

al çeviş: hileli yol

198: a. ç.

alḳu: hepsi, bütün

41: a.+nı taplamadı, 50: a.+nı, 53: a. ölür, 84: a. tüketi birip, 102: a. kümüş, 107: a. aġuluġ luular yılanlar, 131: a.+ḳa birip, 141: a. yoḳattı, 160:a. busantı, 186: a. ḳuvradı, 189: a. anta ḳuvradı, 191: a.

alŋu-: tükenmek

104: küçi a.+dı

alp: cesur, büyük

72: edgü a. yirçi, 107: ertiŋü a. ada

amarı: birçok

4: a. tınl[ı]ġlarıġ, 5: a. tınl[ı]ġlar, 8: a. tınl[ı]ġlar

amraḳ: sevgili

10: a. oġlum, 14: a. ögüküm, 16: a. ögüküm, 25: a. ögüküm, 45: a. ögüküm, 78: a. oġlumın, 140: a. ḳadaşım, 161: a. oġlum, 204: a. ol

amtı: şimdi

ança: bunca

129: a. emgenip, 207: a. aŋ

ançulayu: öyle

107: a. közün[ü]r

antaġ: böyle, bu

aŋ: kusurlu

207: ança a. bolzun

a͡nyıġ: kötü

4: a. ḳılınç, 85: a. ögli tigin, 141: inisi a. ögli tigin, 149: a. ögli tigin, 161: a. ḳılınçl[ı]ġ

arıġ: temiz

109: a. ḳızlar, 118: a. ḳızlar

arı- süzül-: temize havale olmak

21: a.+sar s.+ser

arta-: berbat etmek

192: ḳuşlar a.+tır, 198: ḳuş ḳuzġun a.+tmaġay, 206: yimişiŋez a.+maġay

artuḳ: fazla, artık

98: a. as[ı]ġ tusu, 176: a. açıntı

aruḳ: yorgun

104: a.+ı yitti, 146: a.

aruḳla-:dinlenmek

146: siz a.+ŋ

asan(isen) tükel: sağ salim

69: i. t. kelürzünler, 73: i. t., 78: a. t., 107: i. t.teggey, 138: i. t. ḳavışıp

asıġ tusu: fayda

68: a. t. ḳılur, 98: a. t. ḳılu, 130: a. t. ḳılġalı, 131: a. t. ḳılıŋ

aşa-: mazhar olmak

132: tapaġın uduġın a.+dı

aşan-: yemek yemek

64: aş a.+maz

aşıl-: çoğalmak

38: yılıŋa a.+ur

aşnu: önce

168: a. önüp

aşnuraḳ: daha önce

93: a. yorıŋlar

atız-: (müzik aleti) çalmak

181: elgim a.+u

atlıġ yüzlüg: ileri gelen kişiler

65: a.+ı y.+i

avadan: mücevher kutusu

16: a.+ḳı yinçü monçuḳ

avıçḳa:ihtiyar

79: a. er, 82: a., 100: yirçü a., 101: yirçi a., 107: a.

ayıt-: söylemek

34: ince tip a.+[t]ı, 109: tip a.+[t]ı, 115: a.+sar, 119: a.+sar, 140: ince tip a.+[t]ı, 144: ince tip a.+[t]ı, 171: a.+dı,195: bilgelerke a.+ıp, 196: aŋa a.+[ı]ŋ,

azḳına: azıcık

20: a. ḳaltı

-B-

ba-: bağlamak

206: birgerü b.+p, 206: ışıġ b.+ŋ

balıḳ:şehir

2: b. taştın, 49: talım b., 9: b.+ḳa kirdi, 107: b. tegre, 108: b. ḳapaġıŋa, 111: b. içiŋe, 167: b. ḳapaġda, 183: b. ortusınta, 195: b. ulusta

balıḳça: balık gibi

151: b. aġnayu

bar-: varmak

25: öŋi b.+zun, 27: yıġlayu b.+sar, 39: satıḳ[ḳ]a yuluḳ[ḳ]a b.+sar, 47: y[i]rke b.+ır siz, 60: b.*+ayın, 62: b.+magay sin, 65: kün ertip b.+dı, 69: taluyḳa b.+ayın, 71: ḳul[l]uḳ[k]a b.+ır, 73: yüz erin b.+ıp, 77: özi b.+ıp, 79: tınl[ı]glar b.+ıp, 79: bir b.+sar, 81: birle b.+ıŋ, 85: taluyḳa b.+ıp, 86: birle b.+ayın, 87: ölüm yirke b.+ır, 89: b.+sar b.+ġıl, 98: sizler b.+ıŋlar, 149: ḳança b.+ġay, 153: tezip b.+dı, 179: erke b.+ayın, 180: b.+maŋ, 203: ḳança b.+ır siz, 205: birle b.+dı*

Baranas: Benares ülkesi

72: b. ulusta, 120: b. ulustaḳı, 160: b. ulus bodunı, 212: b. ulustaḳı

barça: bütün, hepsi

46: b. buşı, 69: b. birgey, 80: ulus b., 201: b.+ ḳa

barıġsa-: gitmek istemek

180: neg[ü]lüg b.+dıŋaz

basutçı: yardımcı

25: aġıçı b.

bay: zengin

14: b. y[i]me bar, 38: b. bolur, 39: b. bolur

bekürü: sağlamca

148: b. kizlep

bekrek: yiğit

171: b. er

belgür-: ortaya çıkmak

162: y[a]vlaḳ b.+ginçe, 172: b.+ti sözleser

beltir: meydan

183: b.+de

berkle-: bağlamak

163: elgin adaḳın b.+p

bertet-: dokumak, örmek

5: böz b.+ip

bilçe: bele kadar

101: b. boġuzça suvda

bir-: vermek

17: köŋülçe b.+di, 19: y[i]me b.+di, 20: munçulayu b.+ip, 22: köŋülüg b.+zün, 23: tıdıġsız b.+di, 42: ötüg b.+di, 46: buşı b.+iŋ, 69: barça b.+gey, 70: *ötüg b.+diler,71: ötüg b.+diler, 84: alḳu tüketi b.+ip, 120: ötüg b.+di, 128: buşı b.+mek as[ı]ġı, 131: alḳuḳa b.+ip,133: tigiŋe b.+di, 134: buşı b.+ür m[e]n,146: maŋa b.+iŋ, 147: inisiŋe b.+di, 177: aş b.+ür boltılar, 182: b.+di, 198: b.+ge m[e]n*

birök: eğer

birt-: kırmak, incitmek

180: köŋlüŋüzni kim b.+di

biş: beş

48: b. türlüg ada, 70: b. yüz satıġçı, 73: b.+er yüz erin, 76: b. yüz er ḳamuġun, 84: b. yüz erenniŋ, 140: b. yüz eren, 167: b. yüz ud,190: b. yüz ḳoltġuçı, 200: b. yüz ḳoltġuçılaraġ, 202: b. yüz ḳoltġuçı

Bodisavat: Bodhisattva

9: b. tigin, 60: b. tigin, 122: uluġ küçlüg ḳutluġ b.+lar, 130: b. tigin, 131: b.+lar

bodun: halk

9: bu ulus b., 90: ulus b.,153: b.+ḳa tegürgey, 155: b.+ḳa, 160: ulus b.+ı, 186: ulus b.

bol-:olmak.

9: busuşluġ ḳadġul[u]ġ b.+up, 30: tamuluḳ b.+ur, 34: üküş b.+ur, 37: tüm[e]n b.+ur, 38: bay b.+ur, 39: bay b.+ur, 44: busuşluġ b.+tı, 60: y[a]rl[ı]ġ b.+zun, 64: y[a]rlıġ b.+maz, 69: iş b.+uŋlar, 79: muŋ taḳ b.+tı, 81: yirçü b.+uŋ, 82: yi[rçi] b.+tı, 85: aġ[ı]rl[ı]ġ b.+ġay m[e]n, 87: edgü y[a]vl[a]ḳ b.+sar, 107: edgü köni yolçı yirçi b.+up, 129: ne k[e]rgek b.+tı, 162: y[a]rl[ı]ḳ b.+tı, 166: büşük b.+mış erti,171: irinç y[a]rl[ı]ġ b.+tuŋuz,177: irinç y[a]rl[ı]ġ b.+tuŋuz, 181: ḳadaş b.+tuŋuz, 191: meŋilig b.+tılar, 203: ḳaŋsız ḳaŋı siz b.+tuŋuz, 207: ança aŋ b.+zun, 208: tolu b.+tı

bolgal-: kalmak

21: aġ[ı]lıġ ḳuruġ b.+ır

borluḳçı: bağcı

192: ḳadını ḳan b.+sı, 205: ol b. er, 206: b.erke

borluḳ: bağ

192: b.+umın közedzün, 206: b.+ta

böz: bez

5: b. b[e]rtetip

buḳa: boğa

168: b.+sı

bulunçusuz: bulunmaz, ender

40: b. çi[n]tamani erdini

Burḳan: Buda

29: at b., 107: b. ḳutın, 130: b. ḳutın, 134: b. ḳutın, 201: b. ḳutın

busan-: kederlenmek

65: ıglayu b.+u turġ[u]rup, 80: b.+ur, 107:ḳorḳmaŋ b.+maŋ, 142: ertiŋü b.+tı, 160: alḳu b.+tı, 195: b.+ıp

busuşluġ: kederli

9: ertüŋü b., 10: b. keltiŋiz, 12: b. keltiŋ, 44: ertiŋü b. boltı

buşı: sadaka

46: barça b., 128: b. birmek as[ı]ġı, 130: b.+ḳa keltim, 131: b.+ḳa kelmişi bar, 134: b. birür men, 175: yoḳ çıġay b.+çı m[e]n

buyruḳ: ferman

24: b.+ları işidip

buzaġu: buzağı

203: b.+sın intürmiş

büşük: akraba

166: b. bolmış

bütüg tolı: tamamen dolu

208: b.t. boltı

-Ç-

çıġay: yoksul

13: yoḳ ç. emgekl[i]g tınlıġlarağ, 14: yoḳ ç., 130:yoḳ ç., 173: yoḳ ç. buşıçı m[e]n

çıġrı: kirman

5: ç. eŋirer

Çımbudıvıp: Jambudvipa ülkesi

120: ç. yir suvd[a]ḳı

çıŋratġu: çan

206: birer ç.

Çintamani: Çintamani incisi

68: ç. erd[i]ni, 133: ç. erd[i]ni, 134: ç. erd[i]ni, 206: ç. erd[i]ni

çoḳ-: başa vurarak öldürmek

8: yunt ud ç.+ar

çomur-: batırmak

54: k[e]mi suvḳa ç.+ur

çulvu: iftira

212: ç. sav

-E-

eçi: ağabey

149: e.+m tigiŋe

edgü: iyi

10: e. ögli tiginig, 18: e. kü at, 33: e. ḳılınç, 37: e. yoḳ, 66: e.+ke ötleyür, 71: e. ögli tiginke, 72: bir e. alp yirçi suvçı, 87: e. y[a]vl[a]ḳ bolsar, 90: e. ögli tiginig, 93: e. ögli tigin, 101: e. ögli tigin, 107: e. köni yolçı yirçi, 120: e. ögli tigin, 132: e. ögli tigin, 147: e. ögli tigin, 151: e. ögli tigin, 154: e. ögli tigin, 162: e. y[a]vlaḳ belgürginçe, 165: e. ögli tiginke, 176: e. açınıŋlar, 181: e. saḳınçıŋaz, 192: e. yimişig

emgek: sıkıntı, eziyet

7: e. emgenür, 11: e.+lig yir, 13: yoḳ çıġay e.+l[i]g tınlıġlarağ, 14: e.+te ozġurġa sen, 153: tigin e.+in

emgen-: sıkıntı çekmek

7: emgek e.+ür, 129: ança e.+ip

eŋir-: (ip) eğirmek

5: ç[ı]ġrı e.+er, 109: yıp e.+er, 113: kümüş yıp e.+er, 118: altun yıp e.+erler

erdini: inci

68: çintamani e., 133: çintamani e., 134: çintamani e., 206: çintamani e.

erinç: şüphesiz

28: y[a]rlıḳḳadı e., 82: yi[rçi] boltı e.,122: ol bodis[a]v[a]t e.

erk: güç

81: e.+im tükemedi, 126: e.+lig orunluḳ

ertiŋü: fevkalade, olağanüstü

44: e. busuşluġ, 79: e. ḳorḳınçıġ adal[ı]ġ, 107: e. alp ada, 129: e. sevinti, 142: e. busantı, 184: e. uz erti, 211: e. sevinçs[i]z er, 212: e. ḳal muntuz

etöz: vücut

134: bu suyluġ e.+de

etük: ayakkabı

200: tonı e.+i

ezük: yalan

213: e. sözlemez

-I-

ıd-: göndermek

79: ölüm yiriŋe ı.+ur siz, 81: erksiz ı.+urm[e]n, 90: taluyķa ı.+tılar, 99: yant[u]ru ı.+tı, 131: ı.+tımız

ıġla-: ağlamak

9: ı.+yu, 11: ı.+yu, 12: neke ı.+yu busuşluġ keltiŋ, 13: ı.+dım, 27: yı.+yu barsar, 63: töŋitip ı.+yu, 79: ı.+yu, 90: ı.+yu sıķtayu, 138: ķuçuştı ı.+ştı, 142: busantı ı.+dı, 151: ı.+dı sıķtadı, 153: ı.+maŋ, 160: ı.+dılar, 187: isirgeyü ı.+yu

ınanç: bir memuriyet ünvanı

24: ı.+ları buyruķları

ınaru: -e doğru, ileri doğru

106: muntuda ı.

ıraķ: uzak

107: ı.+tın ançulayu közün[ü]r

ışıġ: halat

95: t[e]mir ı., 206: ķamaġ ı.

ıtta: boşuna

149: ı. sansız yir

-İ-

içgerü: 1. saray, 2. içeri

42: i. ķaŋı illikke, 70: i., 77: i., 107: i. balıķķa, 116: i., 120: i., 121: i., 124: i., 192: i.+lüg

içi: ağabey

85: i.+m tiginke, 87: i.+m tigin, 144: i.+si, 149: i.+m, 153: i.+ŋiz

içkü: içilecek şey

188: adınçıġ tataġl[ı]ġ aş i.

idi: asla

214: ı. kirtgünmez m[e]n

idiz: yüksek

158: yüksek i. orunluķtın

igid-: beslemek

8: öz i.+ür, 38: ķoy yılķı i.+ser, 181: öz i.+eyim, 190: i.+ti

igrikşil-: dönmek

56: suv i.+ür yürür

ikinti: ikinci

51: i.

ilig: han

10: mah[a]rat i., 33: ķaŋım i., 165: i. ķan

ilinçü: gezinti

1: i.+ke, 13: i.+ke

ilit-: bknz. ilt-

ilt-: götürmek

198: i.+iŋ, 199: er i.+eyin

inçe: şöyle

inçip:1. ama, fakat, 2. yani

ini: küçük kardeş

85: an͡yıġ ögli tigin i.+si, 137: i.+si birle, 146: i.+si, 147: i.+siŋe, 151: i.+sin oḳıyu, 172: i.+m ölgey

iŋle-: ezmek, çiğnemek

168: tört adaḳın i.+yü

irinç: sefil

59: i. ḳılġaysız

irinç yarlıġ: sefil, yoksul

130: yoḳ çıġay i. y. tınlıġlarḳa, 171: i. y[a]rl[ı]ġ, 189: i. y. ḳoltġuçılar, 203: i. y. ḳılıp

irsi: derviş baba

152: yir suv i.

isen: bknz. asan tükel

isirge-: esirgemek

187: taŋlayu i.+yü

iş tuş: eş dost

140: i.+iŋ t.+uŋ

itiz-: bknz. atız-

-K-

ḳaçan: ne zaman ki

134: ḳ. burḳan ḳutın bulsar, 201: ḳ. burḳan ḳutın bulsa

ḳadaş: kardeş

99: ḳ.+ı, 136: ḳ.+ıŋa, 138: iki ḳ., 140: amraḳ ḳ.+ım, 181: ḳ. boltuŋuz

ḳadġu: kaygı

9: busuşluġ ḳ.+l[u]ġ

ḳadın: kayın(baba)

164: öz ḳ.+ı yiriŋe, 192: ḳ.+ı ḳan borluḳçısı

ḳal muntuz: deli, çılgın

212: ertiŋü ḳ. m

ḳalın: kalabalık

183: ḳ. ḳuvraġ ara

ḳamaġ: bütün

40: ḳ. yirtünçüdeki, 46: ḳ. tı[n]l[ı]ġlarḳa, 82: ḳ., 98: ḳ. tınlıġlarḳa, 130: ḳ. tınl[ı]ġlar, 169: ḳ. öntükte, 206: ḳ. ışıġ

ḳamış: kamış

150: iki ḳ. sış

ḳança: nereye

140: ḳ. bardı isen, 149: ḳ. barġay, 203: ḳ. barır siz

ḳan: han

11: ḳaŋı ḳ.+ḳa, 12: ḳaŋı ḳ.+ḳa, 14: ḳaŋı ḳ.+ḳa, 21: ḳ.+ḳa, 22: ḳaŋı ḳ, 24: ḳ.+ḳa, 25: ḳaŋı ḳ, 28: ḳaŋım ḳ, 43: ḳaŋı ḳ, 60: 22: [ḳaŋ]ı ḳ.+ta, 61: ḳaŋı ḳ, 69: ḳaŋı ḳ, 77: ḳaŋı ḳ, 78: ḳaŋı ḳ, 79: ḳ.+ḳa, 81: ḳ, 83: ḳaŋı ḳ, 87: ḳaŋı ḳ, 90: ḳaŋı ḳ, 107: luu ḳ.+ı, 119: luular ḳ.+ı, 120: ḳ. oġlı, 122: luu ḳ.+ı, 125: luu ḳ.+ı, 127: luu ḳ.+ıŋa, 129: luu ḳ.+ı, 131: luu ḳ.+ı, 133: luular ḳ.+ı, 135: luu ḳ.+ıları, 157: ḳaŋı ḳ, 161: ḳaŋı ḳ, 165: ḳaŋı ḳ, 167: ḳ. udçısı, 192: ḳ. borluḳçısı, 211: il ḳ. ḳızı, 212: baranas ulustaḳı ḳ. oġlı

ḳantur-: kandırmak

40: ḳ.+ġalı saḳınsar

ḳaŋ: baba

11: ḳ.+ı ḳanḳa, 12: ḳ.+ı ḳanḳa, 14: ḳ.+ı ḳanḳa, 21: ḳ.+ı ḳanḳa, 22: ḳ.+ı ḳan, 25: ḳ.+ı ḳan, 28: ḳ.+ım ḳan, 43: ḳ.+ı ḳan, 60: ḳ.+ı ḳanta, 61: ḳ.+ı ḳan, 69: ḳ.+ı ḳan, 77: ḳ.+ı ḳan, 78: ḳ.+ı ḳan, 79: ḳ.+ı ḳanḳa, 83: ḳ.+ı ḳan, 87: ḳ.+ı ḳan, 90: ḳ.+ı ḳan, 157: ḳ.+ı ḳan, 161: ḳ.+ı ḳan, 165: ḳ.+ı ḳan,

ḳapaġ: kapı

108: [balıḳ ḳ.+ıŋa, 109: ḳ.+da, 112: öŋtün ḳ.+ḳa, 114: bu ḳ., 117: ordu ḳ.+ḳa, 118: ol ḳ.+da, 119: ordu ḳ. közetçi biz, 120: ḳ.+da, 167: balıḳḳ.+da

ḳapaġçı: kapıcı, bekçi

110: ḳ. biz, 115: ḳ. ḳırḳın biz, 121: ol ḳ. ḳırḳınlar, 170: ḳ. er

ḳaram: hendek

107: yiti ḳat ḳ.

ḳarı: ihtiyar

74: sekiz on yaşayur ḳ. erti

ḳars: kumaş

5: ḳ. toḳıyur

ḳataġlan-: katılmak

81: siz ḳ.+ıŋ

ḳavış-: kavuşmak

137: inisi birle ḳ.+tı, 138: isen tükel ḳ.+ıp öpüşti

ḳayu: hangi, her bir

14: ḳ.+sıŋa, 30: ḳ. kişi, 107: ḳ. kün

ḳazġan-: kazanmak

22: ḳaŋ ḳ.+sar, 34: aġı barım ḳ.+sar, 40: tav[a]r ḳ.+maḳ

ḳazġanç: kazanç

33: öz ḳ.+ım üze, 36: öŋi öŋi ḳ. ḳılmaḳ, 37: ḳ. neŋ, 45: ḳ.+ım

kereklig: gereken

206: ḳaç k.+lig yimiş sögütiŋ üze

kergek: gerek

69: ne k.+in barça birgey, 129: nek. boltı

keyikçi: yaban avcısı

4: ḳuşçı k. balıḳçı avçı torçı tuzaḳçı

ḳıdıġ: kıyı

194: tegürü ḳ.+ıntaḳı

ḳılınç: iş, amel

4: an͡yıġ ḳ., 9: an͡y[ı]ġ ḳ.+l[ı]ġ, 33: edgü ḳ. ḳılayın, 88:ḳ.+ı y[a]vlaḳ üçün, 161: an͡yıġ ḳ.+l[ı]ġ

ḳın: ceza

192: ḳ.+ḳa teginür

ḳınlıḳ: cezaevi

162: ḳ.+ta yatzun, 163:ḳ.+ta urdular

ḳırḳın: cariye

113: tört körkle ḳ. , 115: ḳapaġçı ḳ. biz, 121: ol ḳapaġçı ḳ.+lar

kidin: batı

39: öŋtün k.

kigür-: sokmak

55: k[emi]ke k.+ür, 77: tapa k.+di, 126: elgin tuta k.+üp

kikinç: cevap

43: neŋ k.

kimiçi: gemici

69: yirçi suvçı k.

kintir: kendir

5: k. eŋirer

kiŋren-: homurdanmak

177: k.+ü aş birür

kirikse-: (bir yerden içeri) girmek istemek

68: taluyḳa k.+yür m[e]n

kirtgün-: inanmak

209: k.+tüŋüz mü, 210: k.+tüm, 214: k.+mez m[e]n

kirü: cevaben

kizle-: gizlemek

148: k.+p tut

ḳol-: istemek

19: adın aġ[ı]lıġ ḳ.+tı, 134: ḳut ḳ.+tı,165: ḳızın edgü ögli tigiŋe ḳ.+mış erti

ḳoltġuçı: dilenci

26:ḳ.+lar, 27: ḳ.+lar yıġlayu barsar, 189: irinç y[a]rl[ı]ġ ḳ.+lar, 190: biş yüz ḳ., 200: biş yüz ḳ.+laraġ, 202:ol biş yüz ḳ.+lar

ḳop: hepsi

200: tonı etüki ḳ.+ı tüketi ḳıltı

ḳopuz: kopuz

184: ḳ.+ḳa ertiŋü uz erti, 185. elgiḳ. itizü

ḳorḳınçıġ: korkunç

57: ḳ. yil, 58: ḳ. adaḳa, 79: ertiŋü ḳ. adal[ı]ġ

ḳovı: bedbaht

141: ḳutsuz ḳ.+lar üçün

ḳoy: koyun

8: ḳ. laġzın ul[a]tı tınlıġlarıġ ölürür, 38:ḳ. yılḳı igidser

kök: mavi, gök

107: k. linhua, 149: k. t[e]nrike, 157: k. t[e]nri

kölük: yük hayvanı

84: biş yüz erenniŋ aşı suvı k.+i

köni: doğru

107: edgü k. yolçı yirçi, 214: yalġan k. sözüŋüz[ni]

köŋül: gönül

17: k.+çe birdi, 22: k.+ün bertmeŋler, 40: k.+teki küsüşin, 46: k.+çe alıŋ, 128: uluġ ögrünçülüg k.+in

körkle: gökcek, güzel

113: tört k. ḳırḳın, 118: sekiz k. taŋ arıġ ḳızlar, 119: k.+in

közetçi: kapıcı

119: ḳapaġ k. biz

ḳuçuş-: kucaklaşmak

138: öpüşti ḳ.+tı ıġlaştı

ḳulḳaḳ: kulak

133: ḳ.+ıntaḳı çintamani erd[i]ni

ḳumaru: son söz, vasiyet

201: ḳ. sav

ḳunçuy: eş, karı

119: luular ḳanı ḳ.+ı

ḳuŋḳau: kopuz

181: bir ḳ. til[e]p,182: bir ḳ. tilep

ḳuŋḳayu: bknz. ḳuŋḳau

ḳuruġ: 1. kuru, 2. boş

3: ḳ. yirig, 21: aġ[ı]lıġ ḳ. bo[l]ga[lır]

ḳuşçı: kuş avcısı.

4: ḳ. keyikçi balıḳçı avçı torçı tuzaḳçı.

ḳuş ḳuzġun: kuş

3: ḳ. ḳ. suḳar yorıyur, 198: yimişiŋin ḳ. ḳ. artatmaġay, 206: ḳ. ḳ. ḳonsa

ḳut ülüg: talih kısmet

96: ḳ.+ı ü.+i üçün, 164: kentüniŋ ḳ.+ı ü.+i üçün

ḳutġar-: kurtarmak

134: tıtmaŋ ḳ.+ıŋ

ḳut: saadet

15: ḳaŋım ḳ.+ı, 28: ḳ.+luġ tiliŋ, 68: ülüglük ḳ.+luġ kişi, 96: ḳ.+ı ülügi üçün, 107: burḳan ḳ.+ın bulsar, 122: uluġ küçlüg ḳ.+luġ bod[i]s[a]v[a]tlar, 130: burḳan ḳ.+ın tileyü, 134: ḳ. ḳoltı, 141: ḳ.+suz ḳovılar, 164: kentüniŋ ḳ.+ı ülügi üçün, 201: burḳan ḳ.+ın

ḳuvra-: toplanmak

186: alḳu ḳ.+dı, 189: anta ḳ.+dı

ḳuvraġ: kalabalık

183: ḳalın ḳ. ara

kü at: şan, şöhret

18: ol edgü k. a.

küçe-: güç kullanmak

93: sizlerni k.+p ilitmez m[e]n

küden: konuk

181: k. ür tursar

külit-: yere gömmek

168: iŋleyü k.+di

kümüş: gümüş

101: k.+lüg otruḳḳa, 102: alḳu k.,113: k. yıp

küniŋe: her gün

küsüş: arzu

40: köŋülteki k.+in, 134: uluġ k.+in

küvrüg: büyük davul

93: uluġ k. toḳıtıp, 95: munçulayu k. toḳıp

-L-

laġzın: domuz

8: ḳoy l. ul[a]tı tınlıġlarıġ ölürür

linhua: lotus çiçeği

107: kök l., 107: ol l.

luu: ejder

68: l. ḳanlarınta, 107: aġuluġ l.+lar yılanlar, 119: l.+lar ḳanı, 122: l. ḳanı, 125: l. ḳanı, 127: l. ḳanıŋa, 129: Ol l. ḳanı, 131: l. ḳanı, 133: l.+lar ḳanı, 135: l. ḳanılar

-M-

Maharat: büyük hükümdar

10: m. ilig

maŋra-: bağırmak

151: inisin oḳıyu m.+dı

meŋilig: mutlu

191: m. boltılar

miŋ: bin

37: m. tüm[e]n bolur

monçuḳ: boncuk

16: avad[a]nḳı yinçü m. teg

munça: bunca

muŋ taḳ: dert tasa

79: ne m. t. boltı

munçulayu: bunun gibi

-N-

Narata: ejder hanının adı

133: n. atl[ı]ġ luu

neçük: nasıl

neg[ü]lüg: niçin

neg[ü]lük: bknz. neglüg

negü: ne

neke: neye

neŋ: şey, nesne

37: ḳazġanç n., 40: ḳazġanmaḳ n., 43: n. kikinç, 65: n. unamadı, 94: n. unamadılar, 95: n. üntemeser, 122: bu yirke n. tegmegey

nom: kural, kaide, vaaz

40: bir bilge n. bilir er, 127: tatıġlıġ soġançıġ n. nomladı, 131: biziŋe n. nomlaŋ

nomla-: vaaz etmek.

127: tatıġlıġ soġançıġ nom n.+dı, 128: buşı birmek as[ı]ġı n.+dı, 131: biziŋe nom n.+ŋ

-O-

oduġ: uyanık

49: talım balıḳ o. erken

odun-: uyanmak

131: tapınalım o.+alım

oġrı: hırsız

148: o. almazun, 151: o. Kelip, 153: o. tip tidüküŋüz negü ol

oġuş: boy

172: tözümin o.+umın

oḳı-: çağırmak

151: edgü ögli tigin inisin o.+yu maŋradı

olġur-: oturtmak

126: erklig orunluḳ üze o.+tı, 170: yoltaöŋi o.+tı, 183:ḳalın ḳuvraġ ara o.+tı

olur-: oturmak

167: balıḳ ḳapaġda o.+ur erken, 185:o.+dı

ordu: şehir

107: balıḳḳa o.+ḳa teggey, 117: o.ḳapaġḳa tegdi, 119: o. ḳapaġ közetçi biz

ortu: orta

183: balıḳ o.+sınta

orunluḳ: taht

126: erd[i]nilig erklig o., 158:yüksek idiz o.+tın

otruġ: ada

96: erd[i]nilig o.+ḳa, 101: kümüşlüg o.+ḳa taḳḳa

otruḳ: bknz. otruġ

oz-: kurtulmak

14: emgekte o.+ġurġa sen, 134: etö[z]de o.+alım, 143: neçük o.+tuŋ, 156: tirig o.+tum

-Ö-

ödün: zaman

10: ol ö., 21: ol ö., 24: ol ö.,25: birer ö. öŋi barzun, 43: ol ö., 60: ol ö., 66: ol ö., 69: ol ö., 72: ol ö., 77: ol ö., 83: ol ö., 85: ol ö., 90: ol ö., 101: ol ö., 121: ol ö., 124: ol ö., 132: ol ö., 149: ol ö., 151: ol ö., 157: ol ö., 160: ol ö., 161: ol ö., 164: ol ö., 174: ol ö., 192: ol ö., 202: ol ö., 204: ol ö., 211: ol ö.

ög: anne

29: ög ḳaŋ titir, 30: ö. ḳaŋ, 32: ög ḳaŋ köŋlin, 65: ö.+iḳaŋı, 66: ö.+i ḳaŋı, 85: ö.+üm ḳaŋım, 149: ö.+üm ḳaŋım, 203: ö.+süz ö.+i

öglen-: kendisine gelmek

159: timin ö.+di

ögrünçülüg: huzurlu

128: uluġ ö. köŋülin

ögsire-: kendinden geçmek

158: öz kemişti ö.+di

ögük: sevgili

14: amraḳ ö.+üm, 16: amraḳ ö.+üm, 25: amraḳ ö.+üm, 45: amraḳ ö.+üm, 79: ö.+üŋüzni, 145: ö.+üküm

ögür-: sevinmek

139: ö.+diler sevintiler

öl: nemli

3: ö. yirig tarıyu

ön-: ilerlemek, öne çıkmak

13: taştın ilinçüke ö.+miş erdim, 125: otruö.+ti, 143: tuta ö.+tüm, 167: süre ö.+ti, 168: aşnu ö.+üp, 169: sürüg ud ḳamaġ ö.+tükte, 212: aġzınızta ö.+ür

öntür-: uğurlamak

84: uzatıp ö.+di, 90: uzatı ö.+üp taluyḳa ıttılar

öŋ: doğu, renk

25: ö.+i barzun, 39: ö.+tün kidin, 51: suv ö.+lüg taġlar, 106: muntuda ınaru ö.+tün yıŋaḳ altun taġ, 112: ö.+tün, 170: ö.+i olġurtı

öpüş-: öpüşmek

138: isen tükel ḳavışıp ö.+ti

ötkürü: ötürü

195: ö. umadılar

ötle-: nasihat etmek

66: edgüke ö.+yür biz

ötrü: sonra

ötüg: müracaat

42: ḳaŋı illikke ö. birdi, 43: bu ö. savişidip, 70: ö. birdiler, 71: ö. birdiler, 120: ö. birdi

ötün-: arz etmek

11: ince tip ö.+ti, 13: ince tip ö.+ti, 21: ince ö.+ti, 24: ince tip ö.+tiler, 25: ince tip ö.+tiler, 60: tip ö.+ti, 68: ince tip ö.+ti, 76: ö.+tiler, 79: tip ö.+ti,87: ince tip ö.+ti, 106: ince tip ö.+ti,121: ö.+tiler,130: ince tip

ö.+ti,156: tip ö.+ti, 203: ince tip ö.+tiler

ötürükiye: az sonra

26: anta ö.

öz: kendi.

8: ö. igidür, 33: ö. ḳazġançım, 77: tigin ö.+i barıp, 149: ö.+üm, 153: ö.içiŋiz, 158: ö. kemişti, 164: ö. ḳadını yiriŋe, 174: ö. eviŋe, 181: ö. igideyim, 211: ö.

özlüg: canlı

3: sansız tümen ö. ölürür

-S-

saḳın-: düşünmek

28: ince tip s.+tı, 33: tip s.+tı, 40: ḳanturġalı s.+sar, 85: ince tip s.+tı, 103: tınturġalı s.+tı, 122: ince tip saḳınç s.+tı, 149: tip s.+tı, 161: ince tip s.+tı, 172: ince tip saḳınç s.+tı, 192: ince tip s.+tı

saḳınç: düşünce

122: s. saḳıntı, 149: yek s.+ı, 172: s. saḳıntı, 181: edgü s.+ıŋaz

san: sayı

3: s.+sız tümen özlüg, 149: ıtta s.+sız yir

san-: saymak

31: oġul ḳızḳa s.+maz

sanç-: saplamak, batırmak

149: iki köz teglerip s.+ayın, 150: iki közüŋe s.+ıp, 151: iki közümin teglerü s.+tı

sarıġ: sarı

118: s. altun yıp

satıġçı: tüccar

70: biş yüz s. erenler

satıḳ yuluḳ: ticaret

39: s.+ [ḳ]a y.+[ḳ]a

sav: söz

43: bu ötüg s. işidip, 157: bu s. işidip, 162: oġlum s.+ı edgü y[a]vlaḳ belgürginçe, 201: ḳumaru s., 202: bu s.+aġ işidip, 212: antaġ çulvu s.

savlıġ: sözlü

145: tigin küni s. üçün

sayu: her bir

107: s. birer aġuluġ yılan, s. tütün tüt[e]rçe

sep-: (malzemeyle) donatmak

83: tiginke s.+ti

seşil-: ayrılmak

204: sevig y[i]me s.+ür

sevig: seven

204: s. y[i]me seşilür

sevinçsiz: kadir kıymet bilmez

211: ertiŋü s. er

sıḳta-: hıçkıra hıçkıra ağlamak

90: ıġlayu s.+yu, 139: s.+ştılar, 151: ıġladı s.+dı,157: kök t[e]ŋri tapa ulıdı s.+dı, 202: ulıdılar s.+dılar

sın-: kırılmak

52: kemi süsüp s.+ur

sınuḳ: kırık (parça)

143: bir k[e]mi s.+ın

sış: şiş

150: iki ḳamış s. ilip, 169: közinteki s.+ın alıp

siŋ-: yutmak

50: k[e]mi birle s.+ürür

soġançıġ: tatlı, hoş

127: tatıġlıġ s. nom

soḳuş-: birbirine çarpmak

56: igr[i]kşilür yürür s.+ur

sola-: bağlamak

92: k[e]mi s.+p turġurdı

son: zincir

92: yiti timir s., 95: t[i]mir s.

soy-: deri yüzmek

8: terisin s.+ar

sögüt: ağaç

206: k[e]reklig yimiş s.+iŋ, s. tepregey

sön: uzun zaman

149: s.+de berü

sözle-: söylemek

172: belgürti s.+ser, 193: ilitgeli s.+di, 213: ezük s.+mez m[e]n

suḳ-: gagalamak

3: ḳuş ḳuzġun s.+ar yorıyur

suv: su

3: ḳuruġ yirig s.+ayu, 51: s. öŋlüg tağlar, 54: s.+da, 56: s., 79: ol taluy s.+ı, 84: erenniŋ aşı s.+ı, 101: bilçe boġuzça s.+da, 120: yir s.+d[a]ḳı, 152: yir s. irsi, 200: ḳoltġuçılarağ aşın s.+ın

suvçı: denizci

69: yirçi s. kimiçi, 72: bir edgü alp yirçi s.

suyluġ: günahkâr

134: bu s. etö[z]de

sür-: sürmek, önüne katmak

167: biş yüz ud s.+e önti

sürüg: sürü

169: s. ud

süs-: toslamak

52: kemi s.+üp sınur

süzül-: 1. tükenmek, 2. inanmak

21: ağı barım arısar s.+ser, 129: sevinti s.+ti

-T-

tağ: dağ

51: suv öŋlüg t.+lar, 160: altun t., 107: ol altun t.+ḳa

taḳı: ve, başka

tal-: kendinden geçmek, bayılmak

158: ögs[i]redi t.+tı

talım: canavar

49: t. balıḳ

taluy ögüz: okyanus

41: t. ö.+ke, 42: t. ö.+ke, 91: t. ö.+ke tegip, 93: t. ö.+ke, 136: t. ö.+ke

tamu: cehennem

30: t.+luḳ bolur

taŋ: 1. tan, 2. harikulade

93: t. taŋlayur erken, 98: t. adınçıg erd[i]ni yinçü, 118: t. arıġ ḳızlar, 188: t. adınçıġ tataġl[ı]ġ aş

taŋla-: tan ağırmak, 2. hayran kalmak

93: taŋ t.+yur erken, 119: tigin körklerin t.+p, 187: t.+yu isirgeyü

tapa: -e doğru

77: ḳaŋı ḳan t. kigürdi, 157: kök t[e]ŋri t.

tapaġ uduġ: izzet ve ikram.

132: t.+ın u.+ın aşadı

tapın-: saygı göstermek

131: t.+alım odunalım, 188: t.+urlar erti

tapla-: onaylamak

41: alḳunı t.+madı, 82: ḳamaġ t.+mış üçün

tarı-: tarla sürmek

3: öl yirig t.+yu,4: tarıġ t.+yu, 37: tarıġ t.+maḳta

tarıġ: tarla

4: t. tarıyu, 37: t. tarımaḳta

tarıġçı: çiftçi

2: t.+laraġ körür erti

tart-: çekmek

206: ışıġaġ t.+ġ[a]y m[e]n

taş: dış

1: t.+ġaru ilinçüke, 2: balıḳ t.+tın, 13: t.+tın ilinçüke

tatıġ: tatlı

127: t.+lıġ soġançıġ nom

tavar: dünyalık

40: t. ḳazġanmaḳ neŋ

tebre-: kımıldamak

105: t.+yü yorıyu

teg: gibi

teg-: değmek, ulaşmak

91: taluy ögüzke t.+ip, 96: erd[i]nilig otruġḳa t.+diler, 101: otruḳḳa taḳḳa t.+di, 107: ol altun taġḳa t.+ser, 108: [balıḳ ḳapaġ]ıŋa t.+di, 112: ḳapaġḳa t.+di, 117: ordu ḳapaġḳa t.+di, 122: neŋ t.+megey, 136: ḳadaşıŋa t.+ürdi, 137: anta t.+dükte, 140: isen t.+di mü, 149: bu erd[i]ni birle t.+dükte, 153: sizni bodunḳa t.+ürgey m[e]n, 155: bodunḳa t.+di, 164: öz ḳadını yiriŋe t.+di, 194: t.+ürü, 195: t.+ir üçün, 206: borluḳta t.+m[i]şte

tegin-: ermek, ulaşmak

21: yazuḳḳa tüşe t.+megey, 134: ḳurtulmaḳ yolḳa t.+elim, 192: ḳınḳa t.+ür m[e]n,

tegler-: oymak

149: iki köz t.+ip, 151: iki közümin t.+ü sançtı

tegzinç: girdap

55: uluġ t.

temir: demir

95: t. son, 95: t. ışıġ

teŋri: 1. efendi, 2. tanrı, 3. gök

14: yir t. törümişte berü, 21: t.+m,24: t.+m, 57: t. topınar,79: t. teg erd[i]ni, 87: t.+m, 107: t.+m, 152: yir suv irsi t., 155: t.+si, 157: kök t. tapa

teri: deri

8: t.+sin soyar

tez-: kaçmak

150: s[a]nçıp t.+ti, 153: t.+ip bardı

tıd-: engellemek

60: t.+mazun, 81: t.+u umadım

tıdıġ: engel

23: küniŋe t.+sız birdi

tın-: nefes almak

97: anta t.+tılar, 103: t.+turġalı saḳıntı

tın: nefes

107: aġu t.+ı

tınlıġ: canlı

4: t.+laraġ ölürür, 5: amarı t.+lar, 8: amarı t.+lar, 13: yoḳ çıġay emgekl[i]g t.+laraġ, 30: ol t., 40: ḳamaġ yirtünçüdeki t.+larnıŋ küsüşin, 79: ol üküş t.+lar, 98: ḳamaġ t.+larḳa, 130: yoḳ çıġay irinç y[a]rl[ı]ġ t.+larḳa

tıt-: unutmak

107: m[e]ni t.+maŋ, 134: mini t.+maŋ

tigin: hanzade

9: bodis[a]v[a]t tigin, 10: edgü ögli t.+ig, 11: t., 13: t., 15: t., 27: t., 28: t., 41: t., 45: t.+ke, 60: t., 63: t., 68: t., 69: t.+ke, 71: edgü ögli t.+ke, 77: t., 80: t., 83: t.+ke, 85: t.+ke, 87: içim t.+ke, 90: edgü ögli t.+ig,93: edgü ögli t.,96: t., 98: t., 99: a͡nyıġ ögli t.+ig, 100: t., 101: edgü ögli t., 106: t.+ke, 109: t., 111: t., 115: t., 119: t., 120: t., 124: t., 130: bodis[a]v[a]t tigin, 132: edgü ögli t., 140: t., 141: a͡nyıġ ögli t., 142: t., 144: t.+ke, 145: t., 147: edgü ögli t., 149: a͡nyıġ ögli t., 151: edgü ögli t., 153: t., 154: edgü ögli t., 164: edgü ögli t., 168: t.+ig, 172: t., 173: t., 178: t., 181: t., 184: t., 190: t., 192: t.+ig, 193: t.+ig, 194: t., 200: t., 204: t., 205: t., 208: t.+niŋ, 210: t., 211: t.+ke, 212: t.+ke, 213: t.

tile-: dilemek

130: burḳan ḳutın t.+yü, 182: bir ḳuŋḳau t.+p

timin: demin

159: ür kiç t., 210:amtı t.

tip: diye

tirig: sağ

156: t. oztum

tiril-: toplanmak

70: biş yüz satıġçı erenler t.+ip

toġa: kör

173: t. yoḳ çıġay buşıçı

toḳı-: 1. vurmak, 2. dokumak

5: ḳars t.+yur, 93: uluġ küvrüg t.+tıp, 95: küvrüg t.+p

tol-: doluşmak

187: t.+ı tururlar erti, 208:t.+u boltı

ton: giysi, don

200: t.+ı etüki

topın-: yarılmak

57: teŋri t.+ar

torçı: tor ile avlanan avcı

4: avçı t. tuzaḳçı

töŋit-:başını eğmek

63: başın t.+ip

törtünç: dördüncü

55: t.

törü: töre

24: il t., 204: bu yirtinçü t.+si

törü-: yaratmak

14: yir t[e]ŋri t.+mişte berü

töz oġuş: soy sop

172: t.+ümin o.+umın belgürti sözleser

tur-: 1. kalkmak, 2. durmak

63: yoḳ[ḳ]aru t.+ġalı, 91: yiti kün t.+up

turġur-: kaldırmak, durdurmak

65: ıglayu busanu t.+up, 92: k[e]mi solap t.+dı, 170: ḳapaġçı er t.+up

tuş-: karşılaşmak

49: saḳlanmadın t.+ar

tutuz-: emanet etmek

78: siziŋe t.+ur m[e]n, 99: k[e]mi t.+up yant[u]ru ıttı, 175: uluġ kiçikke t.+tı

tuzaḳçı: tuzak ile avlanan avcı

4: avçı torçı t.

tüke-: yetmek

81: erkim t.+medi

tükegüçe: alabildiğince

98: kemike t. urup

tüketi: tamamen, tam anlamıyla

84: ne k[e]rgekin alḳu t. birip, 98: t. as[ı]ġ tusu kılu, 200:tonı etüki ḳopı t. ḳıltı

tümen: on bin

3: sansız t. özlüg

tüŋür: dünür

166: t. büşük bolmış erti

türlüg: çeşitli, türlü

48: biş t. ada

tüş-: düşmek

21: yazuḳḳa t.+e teginmegey ertimiz, 158: ölüg teg ḳamılu t.+ti

tüt-: tütmek

107: sayu tütün t.+ [e]rçe ol

tütün: duman

107: sayu t. tüt[e]rçe ol

-U-

u-: muktedir olmak.

43: neŋ kikinç birü u.+madı, 81: tıdu u.+madım, 98: as[ı]ġ tusu ḳılu u.+maġay m[e]n, 105: yorıyu u.+madı, 153: emgekin körü u.+matın, 195: ötkürü u.+madılar

uçuz: değersiz, hafif

85: u. bolġay m[e]n

ud: sığır

8: yunt u. çoḳar,167: biş yüz u. süre önti, 169: sürüg u.

udçı: sığırtmaç

167: ḳan u., 171: u. er, 174: u.er, 179: u. erke, 180: u. er, 182: ol u. er

uduz-: götürmek

164: wakşıġı u.+up, 183: anta u.+up

uḳ-: anlamak

178: ḳaltı tigin u.+tı

ulatı: ve

ulı-: feryad etmek

157: kök t[e]ŋri tapa u.+dı, 202:u.+dılar sıḳtadılar, 203: iŋek teg u.+yu

uluġ: büyük, ulu

21: aġıçı u.+ı, 55: u. tegzinç, 93: u. küvrüg, 122: u. küçlüg ḳutluġ bod[i]s[a]v[a]tlar, 128: u. ögrünçülüg köŋülin, 134: u. küsüşin, 175: u. kiçikke

ulus: ulus

9: bu u. bodun, 72: baranas u.+ta, 80: u., 90: u. bodun, 120: baranas u.+taḳı, 160: baranas u. bodunı, 186: u. bodun, 189: ol u.+ta, 195: balıḳ u.+ta, 212: baranas u.+taḳı

una-: razı olmak

63: aş aşlaġalı u.+madı, 65: neŋ u.+madı, 66: u.+masar, 94: neŋu.+madılar

ur-: 1. vurmak, 2. koymak

54: yekler u.+up, 98: kemike tükegüçe u.+up, 163: ḳınlıḳta u.+dular, 206: miniŋ eligde u.+uŋ

uz: usta

6: adruḳ u.+lar, u. işin işleyür

-Ü-

üçün: için

üçünç: üçüncü

54: ü.

üküş: çok

13: ü. yoḳ çıġay, 34: ü. bolur, 79: ol ü. tınl[ı]glar, 196: ü. bilge kişiler

ül-: parçalanmak

57: k[e]mi aḳtarılur ü.+ür

ünte-: seslenmek

95: kim neŋ ü.+meser, 155: t[e]ŋrisi ü.+yü

ür kiç: uzun süre

159: ü. k. timin

üze: 1. ile, 2. üzerine

33: öz ḳazġançım ü. edgü ḳılınç, 126: orunluḳ ü. olġurtı, 206: yimiş sögütiŋ ü. birer çıŋratġu

üzül-: kesilmek

19: ḳol[t]ġuçılar ü.+medi

-W-

Wakşıġ: Aksakal

164: kutı w.+ı

-Y-

yadıl-: yayılmak

18: tört buluŋda y.+tı

yalġa-: yalamak

169: tilin y.+p

yalġan: yalan

212: y. tip, 214: siziŋ y. köni sözüŋüzni

yalŋusḳıya: yalnız başına

107: siz y. ḳalır

yanturu: geri

99: y. ıttı

yara-: yaraşmak, uygun olmak

131: y.+ġay öŋre, 181: küden ür tursar y.+maz

yarat-: yap

91: k[e]mi y.+ [t]ı

yarlıḳ: ferman

60: bu y. işidip,64: y. bolmaz erser, 69: y. y[a]rl[ı]ḳadı, 70: bu y. işidip

yarlıḳa-: ferman buyurmak

10: ince tip y.+dı, 14: ince tipy.+dı, 16: ince tip y.+dı, 22: ince tip y.+dı, 25: ince y.+dı, 28: ince y.+dı, 45: ince y.+dı, 61: y.+madı, 69: y[a]rl[ı]ḳ y.+dı, 78: ince tip y.+dı, 81: ince tip y.+dı, 89: tip y.+dı, 93: ince tip y.+dı, 95: y[a]rl[ı]ḳ y.+p, 98: ince tip y.+dı, 123: tip y.+dı, ince tip y.+dı, 204: ince tip y.+dı

yaru-: açılmak

207: bir közüŋüz y.+zun, 208: bir közi y.+dı,

yat-: 1. yatmak, 2. bulunmak

63: yirde y.+ [ı]p, 107: alḳu aġuluġ luular yılanlar y.+ur, 162: ḳınlıḳta y.+zun, 168: y.+ġurup

yavlaḳ: kötü

87: edgü y. bolsar, 88: ḳılınçı y. üçün, 162: savı edgü y. belgürginçe

yaz-: günah işlemek

207: erke y.+tım yaŋıltım erser

yazuḳ: günah, kabahat

21: y.+ḳa tüşe teginmegey ertimiz, 207: y.+um yoḳ erser

yek: şeytan

54: y.+ler urup, 149: y. saḳınçı kirdi

yet-: tutmak

77: ḳolın y.+ip

yıġla-: ağlamak

27: y.+yu barsar

yıŋaḳ: taraf

106: ınaru öŋtün y.

yıp: ip

109: erd[i]nilig y., 113: kümüş y., 118: sarıġ altun y.

yir- yarsı-: yüksünmek

211: y.+metin y.+matın

yırıġ: şarkı

187: y. taŋlayu

yırla-: (şarkı) söylemek

181: aġzım y.+yu, 185: aġzı y.+yu

yigrek: değerli, daha iyi

98: y. çintamani erd[i]ni

yil: yel

57: ḳorḳınçıġ y.

yime: yine, ve

yimiş: meyve

192: edgü y.+ig, 198: y.+iŋin, 206: y. sögütiŋ üze

yimişlikçi: bağcı

199: y. er

yinçü: inci

16: avad[a]nḳı y. monçuḳ, 98: taŋ adınçıg erd[i]ni y.

yir: yer

3: ḳuruġ y.+ig, 11: bu ne emgeklig y. ermiş, 14: y. t[e]ŋri, 63: y.+de yat[ı]p, 64: bu y.+de, 79: ölüm y.+iŋe, 87: ölüm y.+ke, 102: y.+i ḳumı alḳu kümüş, 122: bu y.+ke, 129: bu y.+ke, 149: sansız y., 164: öz ḳadını y.+iŋe

yirçi: kılavuz.

69: kim y. suvçı kimiçi bar erser, 72: biredgü alp y. suvçı, 76: y.+ke, 101: y. avıçḳa, 107: edgü köni yolçı y., 153: y.+lep

yirtünçü: yeryüzü

40: ḳamaġ y.+deki tınl[ı]ġlarnıŋ küsüşin, 130: bu y.+de, 204: bu y. törüsi

yiti: yedi

91: y. kün, 92: y. timir son, 97: y. kün, 101: y. kün, 107: y. ḳat ḳaram, 131: y. kün, 132: y. kün

yitinç: yedinci

93: y. kün, 95: y. kün, 98: y. kün, 131: y. kün, 133: y. kün

yoġur-: geçmek

107: ol linhua yoluġ y.+u usar siz, anı y.+u usar siz

yoḳad-: yok olmak

141: taluy içinte y.+tı, alḳuy.+tı

yoḳaru: yukarı

154: y. turdı

yoḳla-: çıkmak, yükselmek.

149: içim kök t[e]nrike y.+ġay

yolçı: kılavuz

107: edgü köni y. yirçi

yorı-: yürümek, ilerlemek

15:tebreyü y.+yu umadı, 93: aşnuraḳ y.+ŋlar, 95: ışıġ y.+dı, 101: bilçe boġuzça suvda y.+p, 105: tebreyü y.+yu umadı, 149: sansız yir körü y.+mış k[e]rgek

yumbur-: devirmek

168: tiginig y.+u yatġurup

yunt: at

8: y. ud çoḳar

yüŋ: yün

5: y. eŋirer

Kaynakça

Alyılmaz, S. (1998). *Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcasının söz dizimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Arat, R. R. (2007). *Eski Türk şiiri*. Ankara: TTK Yayınları

Argunşah, M. (1998). Dunhuang Mağarası‟nda bulunmuş Buddhacılığa ilişkin Uygurca el yazması, İyi ve Kötü Prens Öyküsü, (Metni düzenleyen, Fransızca'ya çeviren ve yorumlayan: James Russell HAMILTON, Türkçe çeviri: Vedat Köken, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 682, Ankara, 1998, XVI+324 s.). *Türk Dili*. S. 562. s. 249-253

Bang, W. ve Gabain, A. v. (1930). *Uigurische studien.* Berlin: De Gruyter.

Caferoğlu, A. (2011). *Eski Uygur Türkçesi sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları

Chavannes, E. (1914). Une version Chinoise du conte Bouddhique de Kalyânamkara et Pâpamkara. *Toung Pao*. XV. s. 469-500

Clauson, G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth century Turkish*. Oxford: Clarendon Press

Coq, V. L. (1941). *Huastuanift* (çev: S. Himran). Ankara: Ulusal Matbaa

Doğan İ. ve Usta Z. (2014). *Eski Uygur Türkçesi söz varlığı*. Ankara: Altınpost Yayıncılık

Emmerick, R. E. (1973). Rewiev. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*. Vol. 36. No: 3. s. 693-696

Ercilasun, A. B. (2004). *Başlangıçtan yirminci yüzyıla Türk dili tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları

Ercilasun, A. B. (2014). *Divânu lügati't Türk.* Ankara: TDK Yayınları

Gabain, A. v. (2007). *Eski Türkçenin grameri* (çev: Mehmet Akalın). Ankara: TDK Yayınları

Hamilton, J. R. (1971). *Manuscrits Ouigours de Touen- Houang: Le conte Bouddhique du bon et du mauvais Prince en version Ouigoure*. Paris: Klincksieck

Hamilton, J. R. (1998). *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası* (çev: Ece Korkut-İsmet Birkan, Yayımlayan: Mehmet Ölmez). Ankara: Simurg Yayınları

Hamilton, J. R. (2011). *İyi ve Kötü Kalpli Prens Öyküsü* (çev: Vedat Köken). Ankara: TDK Yayınları

Huart, C. (1914). Le conte Bouddhique des deux freres en langue Turque et en caracteres Ouigours. *Journal Asiatique*. C.3. No. 11. s.5-57

Kaya, C. (1994). *Uygurca Altun Yaruk: Giriş, Metin ve Dizin*. Ankara: TDK Yayınları

Lessing, F. D. (2003). *Moğolca Türkçe sözlük* (çev: Günay Karaağaç). Ankara: TDK Yayınları. C.1

Ligeti, L. (1998). *Bilinmeyen İç Asya* (çev: Sadrettin Karatay). Ankara: TDK Yayınları

Müller, F. W. K. ve Gabain, A. v. (1946). *Uygurca üç hikâye* (çev: S. Himran). İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi

Mütercim Â. (1888). *El-Okyanusu'l-Basit fi Tercemeti'l-Kamusi'l-Muhit*. İstanbul: Matbaa-i Osmaniyye. C.I ('-r)

Mütercim Â. (1888). *El-Okyanusu'l-Basit fi Tercemeti'l-Kamusi'l-Muhit*. İstanbul: Matbaa-i Osmaniyye. C.II (r-ḳ)

Mütercim Â. (1888). *El-Okyanusu'l-Basit fi Tercemeti'l-Kamusi'l-Muhit*. İstanbul: Matbaa-i Osmaniyye. C.III (ḳ-v)

Orkun H. N. (1940). *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcası*. İstanbul: TDK Yayınları

Orkun H. N. (2011). *Eski Türk yazıtları*. Ankara: TDK Yayınları

Pelliot, P. (1914). La version Ouigoure de l'histoire des Princes Kalyânamkara et Pâpamkara. *Toung Pao*. XV. s. 225-272

Schlingloff, D. (1976). Kalyānakārin's adventures. *Artibus Asiae*. Vol. 38, No. 1. s. 5-28

Tekin, Ş. (1960). *Maytrisimit Burkancıların Mehdisi Maitreya ile buluşma Uygurca iptidaî bir dram*. Ankara: Sevinç Matbaası

Tekin, Ş. (1976). Uygurca üzerine yeni yayınlar. *TDAY-B 1975-1976*, s.187-201

Tekin T. (2010). *Orhon Yazıtları*. Ankara: TDK Yayınları

Tezcan, S. (1978). James Russell HAMILTON: Le conte Bouddhique du bon et du mauvais Prince en Version Ouigoure Mission Paul Pelliot documents conserves a la Bibliotheque Nationale III manuscrits Oigours de Tounen-Houang. Editions Klincksieck Paris 1971. 204 s. (163-204. sayfalar tıpkıbasım) 4°. *TDAY-B 1977*. s. 239-243

Tezcan, S. (2001). Bilim, kültür ve öğretim dili olarak Türkçe. *En eski Türk dili ve yazını*. Ankara: TTK Yayınları

Tolkun, S. (2014). Orta-güney lehçelerinde kullanılan aq qılmak ve aq olmaq/bolmaq ile Türkiye Türkçesindeki ah etmek, ah almak, eh etmek deyimleri üzerine. *Türk Dünyası Araştırmaları*. C. 107. No. 210. S.85-96

Tulum, M. (2000). *Tarihî metin çalışmalarında usul: Menâkıbu'l-Kudsiyye üzerinde bir deneme*. İstanbul: Deniz Kitabevi.

Tulum, M. (2011). *17. yüzyıl Türkçesi ve söz varlığı*. Ankara: TDK Yayınları

Tulum, M. M. ve Berdak, Y. (1994). *Sözlük-Özbekistan Türkçesi-Türkiye Türkçesi, Türkiye Türkçesi-Özbekistan Türkçesi*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları

Tulum, M. M. (1997). *Özbekçede tasvir yardımcı fiilleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tulum, M. M. (2013). Uygur Türkçesi metinleri I-II-III. *Uygur Türkçesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları. s. 32-73

Yavuz, D. (2011). *Prens Kalyanamkara Papamkara Hikâyesi, metin (çeviriyazı ve aktarım), dil incelemeleri (cümle bilgisi ve sözcük yapımı), indeks*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yıldırım F. vd. (2013). *Yenisey Kırgızistan yazıtları ve Irk Bitig*. Ankara: Bilgesu Yayınları

http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8300799c.r=pelliot+chinois+3509.langEN (Erişim Tarihi: 03.03. 2014)

Online TDK Türkiye Türkçesi Ağızlar Sözlüğü: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas (Erişim Tarihi: 12.01.2015)